

Evaluatie proces en doeltreffendheid Multidimensional Treatment Foster Care (MTFC)

REGIOPLAN
BELEIDSONDERZOEK

EVALUATIE PROCES EN
DOELTREFFENDHEID
MULTIDIMENSIONAL TREATMENT
FOSTER CARE (MTFC)

- eindrapport -

Auteurs:
drs. M. Timmermans
dr. M. Witvliet
drs. G.H.J. Homburg

Regioplan
Jollemanhof 18
1019 GW Amsterdam
Tel.: +31 (0)20 531 53 15
www.regioplan.nl

Amsterdam, februari 2015
Publicatienummer RegioPlan: 2268

© 2015; Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum.
Auteursrechten voorbehouden. Niets uit dit rapport mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, digitale verwerking of anderszins, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het WODC.

VOORWOORD

Het voorliggende onderzoek bevat de resultaten van de evaluatie van het proces en de doeltreffendheid van de gedragsinterventie Multidimensional Treatment Foster Care (MTFC). De Erkenningscommissie Gedragsinterventies Justitie heeft MTFC in 2010 beoordeeld en erkend voor een periode van vijf jaar. Binnen een termijn van vijf jaar stelt de commissie bij een tussentijdse beoordeling de mate van doeltreffendheid van de interventie vast. In dat kader is met de huidige doeltreffendheidsstudie onderzocht of de beoogde doelgroep wordt bereikt, de interventie wordt uitgevoerd zoals bedoeld en de programmadoelen worden behaald. Het is de bedoeling dat uiterlijk drie jaar na de doeltreffendheidsstudie de effectiviteit van de interventie in termen van recidivevermindering wordt onderzocht.

Dit onderzoek is tot stand gekomen met behulp van de medewerking van vele mensen gedurende een lange periode. We willen op deze plaats allereerst alle respondenten bedanken die de tijd hebben genomen en het vertrouwen hadden om met ons te spreken. Ook de leden van het MTFC-team zijn wij dankbaar voor het beschikbaar stellen van informatie en het plannen van de afspraken met respondenten. Daarnaast bedanken wij de JJI Amsterbaken voor hun medewerking aan het onderzoek.

Tot slot danken wij de leden van de begeleidingscommissie voor de kundige en betrokken wijze waarop ze dit onderzoek hebben begeleid:

- Dhr. prof. dr. S. Bogaerts (INTERVICT, Tilburg University, voorzitter)
- Dhr. dr. M. Spreen (FPC van Mesdag)
- Mw. dr. E. A. Mulder (Intermetzo/Curium-LUMC)
- Mw. dr. J. Mulder (projectbegeleider WODC, tot 1 juli 2014)
- Mw. dr. F. Zwenk (vervangend projectbegeleider WODC, vanaf 15 september 2014)
- Mw. mr. W.S. Leenders (Directie Justitieel Jeugdbeleid, VenJ)
- Dhr. drs. G. J. Terlouw (vervanger van Mw. Leenders, Directie Justitieel Jeugdbeleid, VenJ)

Amsterdam, februari 2015

Ger Homburg
Projectleider

INHOUDSOPGAVE

Samenvatting (NL)	I
Summary (ENG)	VII
1 Inleiding	1
1.1 Aanleiding van het onderzoek	1
1.2 MTFC in het kort.....	1
1.3 Doel- en vraagstelling	3
1.4 Leeswijzer	4
2 Achtergrond MTFC	5
2.1 Inleiding.....	5
2.2 Beschrijving van de interventie.....	5
2.3 Theoretische onderbouwing	11
2.4 Empirische evidentie van MTFC.....	15
3 Onderzoeksmethode	19
3.1 Onderzoeksgroepen	19
3.2 Overzicht onderzoeksplan.....	20
3.3 Instrumenten voor het meten van de (tussentijdse) doelen	26
4 Procesmeting: het verloop van MTFC	31
4.1 Inleiding.....	31
4.2 Algemeen verloop MTFC	31
4.3 Deelnemers MTFC	35
5 Resultaten deelnemers MTFC	39
5.1 Inleiding.....	39
5.2 Ontwikkeling van de deelnemers.....	39
5.3 Resultaten samengevat	63
6 Toegevoegde waarde MTFC	65
6.1 Inleiding.....	65
6.2 Deelnemers vergelijkingsgroep	65
6.3 Resultaten simulatieanalyse.....	67
6.4 Aanvullend onderzoek (eerder uitgestroomde deelnemers MTFC).....	71
7 Conclusie	73
7.1 Proces	73
7.2 Doeltreffendheid	75
7.3 Toegevoegde waarde	77
7.4 Algemene conclusie.....	78

Geraadpleegde literatuur	79

Bijlagen	83
Bijlage 1 Regels en afspraken MTFC	85
Bijlage 2 Puntenkaarten	87
Bijlage 3 Parent Daily Report.....	89
Bijlage 4 Grafieken behorende bij hoofdstuk 5.....	91

SAMENVATTING

Aanleiding onderzoek

Multidimensional Treatment Foster Care (MTFC) is een justitiële gedragsinterventie voor jeugdigen met als hoofddoel recidivevermindering. Het WODC van het ministerie van Veiligheid en Justitie heeft RegioPlan in 2012 opdracht gegeven een doeltreffendheidsstudie uit te voeren naar MTFC, opdat de resultaten voor de tussentijdse beoordeling (maart 2015) door de Erkenning-commissie Gedragsinterventies Justitie beschikbaar zouden zijn. Dit onderzoek heeft plaatsgevonden in de periode april 2012 tot en met januari 2015. Het is de bedoeling dat uiterlijk drie jaar na de doeltreffendheidsstudie de effectiviteit van de interventie in termen van recidivevermindering wordt onderzocht.

De interventie

MTFC is ontwikkeld voor jongens en meisjes in de leeftijd van 12 t/m 17 jaar met een hoog recidiverisico, ernstig antisociaal gedrag, eventueel in comorbiditeit met een oppositionele gedragsstoornis, en meestal gepaard met delinquent gedrag. MTFC wordt ingezet ter vervanging of bekorting van gesloten behandeling in justitiële jeugdinrichtingen (JJl's) en in mindere mate Jeugdzorgplusinstellingen (Jz+). De interventie houdt een intensieve begeleiding in binnen een opvoedgezin, waarbij jongeren worden getraind in sociaal gedrag. MTFC is in de VS ontwikkeld en wordt in Nederland onder verantwoordelijkheid van het Leger des Heils uitgevoerd.

Het uiteindelijke doel van MTFC is driedig: voorkomen van recidive, behalen van diploma/startkwalificatie en een stabiele en permanente vervolgplaats om te wonen (bij ouders, begeleid of zelfstandig wonen). Tussentijdse (korte termijn) doelen van de interventie zijn:

- verbetering dynamische criminogene factoren en vermindering van antisociale gedragsproblemen (vaardigheden, antisociale denkpatronen);
- toename sociale en probleemoplossende vaardigheden;
- toename alternatief gedrag, vaardigheden en denkpatronen;
- opbouwen van nieuwe relaties/vriendschappen met prosociale leeftijdgenoten;
- volgen van onderwijs of het hebben van een andere zinvolle dagbesteding.

De essentie van MTFC is de controle en begeleiding van een jongere door opvoedouders in een opvoedgezin.

Doel onderzoek

De primaire doelstelling van dit onderzoek is het vaststellen van de mate waarin de gedragsinterventie MTFC doeltreffend is. Daarnaast is onderzocht in hoeverre MTFC toegevoegde waarde biedt ten opzichte van de gebruikelijke zorg ('care as usual') bij de doelgroep, namelijk verblijf in een JJl waar met de aanpak YOUTURN gewerkt wordt. Daarnaast moest het onderzoek inzicht geven in het bereik en de kenmerken van de doelgroep, de uitvoering van de interventie en afwijkingen ten opzichte van de beoogde uitvoering.

Onderzoeksmethoden

De doeltreffendheidsstudie is uitgevoerd onder een groep van acht jongeren die in de periode april 2012 t/m maart 2014 zijn ingestroomd in MTFC. In totaal zijn er in deze periode dertien jongeren gestart met MTFC. Van deze dertien jongeren wilden er twee geen medewerking verlenen aan het onderzoek en zijn er drie gedurende het MTFC-traject uitgevallen. Er is gebruikgemaakt van het n=1 design als alternatief voor een Randomized Controlled Trial (RCT), dat ethisch (randomisatie) en praktisch (zeer lage instroom MTFC) onhaalbaar was in deze setting. Daarnaast is voor een mixed-method- en multi-informant-aanpak voor de dataverzameling gekozen. De ontwikkeling van de MTFC-deelnemers gedurende het MTFC-traject en drie maanden na afronding, is via vragenlijstonderzoek, interviews en overig materiaal dat tijdens MTFC wordt verzameld, in kaart gebracht op de tussentijdse doelen van MTFC. Per deelnemer zijn verschillende informanten – opvoedouders, school, zijn of haar (in)formele netwerk, het MTFC-team en de jongere zelf – geraadpleegd. De analyse richtte zich op de vraag in hoeverre er sprake is van een significante daling of stijging op de genoemde indicatoren (tussentijdse doelen) bij de deelnemers en hoe sterk deze veranderingen zijn.

Voor het vaststellen van de toegevoegde waarde van de gedragsinterventie is de MTFC-groep met een vergelijkingsgroep vergeleken om zo het verschil in ontwikkeling tussen MTFC en 'care as usual' te meten. De vergelijkingsgroep (n=800) is gegenereerd op basis van de groep van acht jongens die in de periode september 2013 tot augustus 2014 geworven is bij JJI Amsterbaken te Amsterdam. We onderzoeken daarbij of de MTFC-deelnemers zich op de (tussentijdse) doelen gunstiger ontwikkelen dan jongeren die 'care as usual' ontvangen (behorend bij de beste 20% van de gesimuleerde vergelijkingsgroep).

Tot slot zijn voor de procesevaluatie twee keer interviews gehouden met het MTFC-team: in de startfase en eindfase van het onderzoek. Met de opvoedouders van alle deelnemende jongeren aan MTFC in dit onderzoek zijn tevens twee keer gesprekken gevoerd: in het begin van het traject en bij de afronding. Daarnaast heeft documentstudie plaatsgevonden en is bij MTFC-deelnemers tweemaal een vragenlijst afgenomen om de motivatie voor deelname aan het programma in kaart te brengen.

Beperkingen van het onderzoek

De beperkingen van het onderzoek hebben te maken met het betrekken van verschillende informanten in het onderzoek en met de opzet van de vergelijkingsgroep. Voor alle deelnemers zijn meerdere informanten bevestigd. Het bleek echter moeilijk om alle beoogde informanten te bevestigen, omdat niet alle deelnemers hier toestemming voor gaven of omdat informanten niet (op beide meetmomenten) bereikt konden worden of medewerking verleenden. Voor een aantal deelnemers zijn bijvoorbeeld geen leden uit het (in)formele netwerk bevestigd. Dit gold tevens voor de vergelijkingsgroep. Voor de laatste groep is het slechts in beperkte mate gelukt om begeleiders vanuit

de JJI tweemaal een vragenlijst over het antisociale gedrag van de jongeren in te laten vullen. Ten aanzien van de vergelijkbaarheid van de MTFC-groep met de vergelijkingsgroep kan als beperking benoemd worden dat voor de vergelijkingsgroep een aanzienlijk kortere tijd zat tussen de voor- en de nameting (gemiddeld 3 maanden) dan voor de MTFC-groep (gemiddeld 6 maanden tussen de eerste en tweede meting). Bovendien heeft er geen derde meting drie maanden na afronding van de interventie plaatsgevonden, terwijl dit bij de MTFC-groep wel is gebeurd.

Kenmerken deelnemers onderzoek

De MTFC-onderzoeksgroep bestaat uit zeven jongens en één meisje. Eén jongere is afkomstig uit het civiele kader, de overige jongeren uit het strafrechtelijke kader. Bij alle jongeren is sprake van ernstige problematiek, waaronder antisociale en opstandig oppositionele gedragsstoornissen, persoonlijkheidsproblematiek, posttraumatische stressstoornis en problemen met emotieregulatie. Alle jongeren zijn afkomstig uit gezinnen waar problematiek speelt, zoals scheidingen, huiselijk geweld, criminaliteit in de familie en afwezigheid van een ouder. De acht MTFC-deelnemers voldoen in grote lijnen aan de inclusiecriteria voor MTFC en komen wat betreft achtergrondkenmerken overeen met een grotere groep van 44 MTFC-deelnemers, die voorafgaand aan het onderzoek zijn ingestroomd in het programma. Dit vormt een aanwijzing voor de representativiteit van de onderzoeksgroep. Wat betreft de motivatie van de jongeren om deel te nemen aan het programma, zien we een wisselend beeld. Bij twee jongeren is sprake van een constante hoge motivatie gedurende het traject, bij twee anderen een afnemende motivatie, bij één jongere neemt de motivatie toe en bij de overige drie jongeren is sprake van een constante redelijke motivatie.

Drie van de elf deelnemers aan het onderzoek zijn gedurende het MTFC-traject uitgevallen. De eerste twee uitgevallen deelnemers zijn weggelopen. De derde deelnemer is volgens het MTFC-team tijdens MTFC in aanraking gekomen met deviante vrienden. De drie jongeren zijn in een gesloten behandelsetting geplaatst.

De acht jongens in de vergelijkingsgroep die bij de JJI Amsterbaken zijn geworven, zijn in grote mate vergelijkbaar met de acht jongeren in de MTFC-groep gelet op de kenmerken: leeftijd (tussen 14 en 18 jaar), het recidiverisico, (gedrags)problematiek en het intelligentieniveau (voor zover bekend).

Resultaten procesevaluatie

Uit de documentatie van de certificering van het MTFC-team blijkt dat de interventie wordt uitgevoerd zoals beoogd. De jongeren ontvangen voldoende training en begeleiding, het feedbacksysteem via de puntenkaarten wordt door de opvoedouders voldoende toegepast en de Parent Daily Reports (PDR) worden goed bijgehouden. Dit beeld is bevestigd in de gesprekken met het MTFC-team. De uitvoerders van MTFC bestaan uit een team van programma-supervisors, een gedragstrainer, een vaardighedenbegeleider, een gezins-

trainer, een medewerker werving- en selectie, een aanmeldcoördinator en een programmaconsulent. Het is een stabiel team waarover in dit onderzoek naar voren komt dat de medewerkers in staat zijn het programma methodisch adequaat uit te voeren, zich te richten op hun specifieke taak in MTFC en om de deelnemers op een niet-confronterende wijze te bejegenen. Het team ontvangt voldoende training en supervisie; de wekelijkse bijeenkomsten met opvoedouders en met medewerkers verlopen in grote lijnen zoals beoogd.

De mate waarin de opvoedouders hun rol binnen het programma vervullen, varieert in de praktijk. Een deel van de opvoedouders voert het geven van feedback aan de deelnemers, het positief bekrachtigen van gedrag van de deelnemers en het negeren van negatief gedrag binnen MTFC goed uit. Van andere opvoedouders kwam in dit onderzoek naar voren dat zij hier meer moeite mee hebben. Met de opvoedouders van een van de deelnemers aan dit onderzoek is de samenwerking inmiddels gestopt.

In de uitvoering van MTFC wordt een aantal knelpunten genoemd die de effectiviteit van het programma nadelig hebben kunnen beïnvloeden:

- De nazorgfase van MTFC is, in tegenstelling tot de eerdere fasen van het programma, geen afgebakend en gestructureerd geheel. Niet bij alle jongeren komt de nazorgfase voldoende op gang. Tevens komt een aantal deelnemers na MTFC in een uitstroomsituatie terecht die voor hen risicovol is. Een voorbeeld is een deelnemer die terugkeert naar de oude omgeving waarin sprake is van criminaliteit en probleemgedrag en/of naar een disfunctionele gezinssituatie.
- In een aantal gevallen wisselt het uitstroomperspectief van de deelnemers gedurende het traject. Dit kan ertoe leiden dat tijdens MTFC minder goed ingespeeld kan worden op de vervolgsituatie.
- Het opstarten van een zinvolle dagbesteding van de deelnemers (school, werk of een andere zinvolle activiteit buiten de deur) komt soms moeizaam op gang. Moeizame aanmeld- en intakeprocedures op school spelen hierbij een rol.
- Gezinst raining komt een aantal keer moeilijk op gang. Hierdoor bestaat het risico dat het stimuleren en vasthouden van aangeleerde vaardigheden van de jongeren bij terugkeer in de thuissituatie niet goed functioneert.
- Een goede match tussen opvoedouders en deelnemers komt in de praktijk niet altijd direct tot stand. Bij de deelnemers aan dit onderzoek vond twee keer een wisseling van opvoedgezin plaats.

De werving van opvoedouders verloopt doorgaans moeilijk, geeft de medewerker werving, selectie en training aan. Echter, het is tot nu toe nooit voorgekomen dat een jongere niet geplaatst kon worden omdat er geen opvoedouder beschikbaar was. Bij de deelnemers aan dit onderzoek kwam het wel twee keer voor dat er tijdens het traject een wisseling van opvoedgezin plaatsvond, wegens een 'mismatch' tussen het opvoedgezin en de jongere.

Resultaten doeltreffendheid van MTFC

Onderzocht is hoe de MTFC-deelnemers zich, volgens verschillende informanten, hebben ontwikkeld op de tussentijdse doelen van MTFC en wat hun werk-, opleiding-, en woonsituatie na afronding van het programma is. De resultaten over de acht MTFC-deelnemers samennemend, kan geconstateerd worden dat de deelnemers op iets meer dan de helft van alle gemeten gedragingen gedurende MTFC geen (significante) veranderingen laten zien. De overige gemeten gedragingen ontwikkelen zich vaker in lijn met de tussentijdse doelen (dit geldt voor 32% van alle gemeten gedragingen) dan in tegengestelde richting (dit geldt voor 12% van alle gemeten gedragingen). Het zelf-gerapporteerde gedrag laat gemiddeld een gunstigere ontwikkeling zien dan de gemeten gedragingen bij de overige informanten. Tevens laten de uitkomsten op de 'harde' indicatoren (dat wil zeggen, werk-, opleiding-, en woonsituatie na afronding van MTFC) een gunstiger beeld zien van de doeltreffendheid bij de MTFC-deelnemers dan de 'zachte' indicatoren (ontwikkeling in antisociaal en prosociaal gedrag, antisociale denkpatronen, copingvaardigheden en omgang met delinquente vrienden). Van de zeven jongeren waarbij de situatie na uitstroom uit MTFC bekend is, volgen er zes na MTFC een opleiding, hebben twee een (bij)baan en zijn vier niet meer in aanraking gekomen met justitie. Twee jongeren zijn na MTFC onder begeleiding zelfstandig gaan wonen. Eén jongere bevindt zich momenteel in detentie. Vier jongeren zijn weer teruggekeerd naar moeder. Alles bij elkaar genomen duiden deze resultaten op een beperkte mate van doeltreffendheid van MTFC.

Resultaten analyse toegevoegde waarde van MTFC

Wat betreft het verminderen van antisociaal gedrag en antisociale denkpatronen is in beperkte mate voldaan aan de verwachting dat MTFC-deelnemers tot de beste twintig procent van de gesimuleerde vergelijkingsgroep behoren. Voor twee deelnemers geldt dat zij op drie verschillende indicatoren ten opzichte van de vergelijkingsgroep een dergelijke gunstige ontwikkeling doormaken. Voor de andere deelnemers geldt dat slechts voor één indicator, namelijk door volwassenen gerapporteerd antisociaal gedrag. Voor deze indicator zien we een structureel gunstig patroon voor vijf van de acht MTFC-deelnemers.

De resultaten ten aanzien van prosociaal gedrag laten voor vijf van de acht deelnemers de verwachte gunstige ontwikkeling zien. Voor de copingvaardigheid 'steun zoeken' is dat voor vier deelnemers het geval en voor de vaardigheid 'actief aanpakken' voor alle acht deelnemers, zij het dat voor de meesten geldt dat deze vaardigheid onveranderd (hoog) is gebleven. Voor vier van de acht deelnemers geldt dat op alle indicatoren van zowel prosociaal gedrag als copingvaardigheden de verwachte ontwikkeling is gerealiseerd. Alles bij elkaar kan voor een minderheid van de tussentijdse doelen geconstateerd worden dat MTFC-deelnemers zich ten opzichte van de gesimuleerde vergelijkingsgroep bij de beste twintig procent bevinden. Dit duidt op een beperkte mate van toegevoegde waarde van MTFC ten opzichte van de gebruikelijke zorg binnen JJI's.

Aanvullend onderzoek door het MTFC-team

Door het MTFC-team zijn voorafgaand aan dit onderzoek bij in totaal 24 deelnemers die in de periode 2010 tot circa medio 2012 zijn uitgestroomd, vragenlijsten afgenomen. Aangezien de inhoud en opzet van deze aanvullende metingen verschilt van die van het huidige onderzoek, is de analyse van deze vragenlijsten niet meegenomen in de doeltreffendheidsstudie. De resultaten geven wel een aanvullend beeld van de ontwikkeling van MTFC-deelnemers op de tussentijdse doelen van MTFC. Zoals tevens blijkt uit de resultaten van de doeltreffendheidsstudie, gaat het merendeel van de MTFC-deelnemers na afloop van het programma naar school en/of heeft een (bij)baan. Gemiddeld gezien laten de MTFC-deelnemers van het aanvullend onderzoek geen (significante) verandering zien met betrekking tot de tussentijdse MTFC-doelen aan het einde van het programma ten opzichte van het begin. Uit de doeltreffendheidsstudie komt naar voren dat bij de acht deelnemers aan dit onderzoek, op de helft van de gemeten indicatoren geen significante ontwikkeling valt te zien. De resultaten van het aanvullende onderzoek zijn daarmee in lijn met de doeltreffendheidsstudie.

Conclusie

Hoewel uit de procesevaluatie blijkt dat de uitvoering van MTFC in grote lijnen goed op orde is, komt uit zowel de doeltreffendheidsstudie als de studie naar de toegevoegde waarde van MTFC een inconsistent beeld naar voren over de resultaten van MTFC voor de deelnemers. Op een minderheid van de tussentijdse MTFC-doelen laten de acht deelnemers in dit onderzoek een positieve ontwikkeling zien, terwijl voor een deel van de doelen geldt dat er geen ontwikkeling zichtbaar is. Tevens kan voor een minderheid van de tussentijdse MTFC-doelen de hypothese bevestigd worden dat MTFC-deelnemers zich ten opzichte van de vergelijkingsgroep bij de beste (meest gunstig ontwikkelende) 20 procent bevinden.

In de uitvoering van MTFC kan een aantal verbeterpunten gesignaleerd worden waarvan het aannemelijk is dat aanpassing kan leiden tot een toename in doeltreffendheid van het programma. Ten eerste zou een verbeterde nazorgfase, waarin jongeren consequent worden voorbereid op het leven na MTFC, kunnen bijdragen aan een positief resultaat voor de deelnemers. Ten tweede zou een betere instroom in de gezinstraining een positieve uitwerking op de doeltreffendheid van MTFC kunnen hebben. Als derde punt kan een verbetering van de selectie en training van de opvoedouders worden benoemd. Van een deel van de opvoedouders is in dit onderzoek gebleken dat zij moeite hadden met het adequaat toepassen van het programma. Bij twee MTFC-deelnemers vond bovendien een wisseling in opvoedgezin plaats wegens een mismatch tussen deelnemer en opvoedgezin. Tot slot zou deelname van jongeren met een lager dan gemiddeld intelligentieniveau beperkt moeten worden aangezien het risico groot is dat deze jongeren beperkt in staat zijn om te leren van het programma.

SUMMARY

Introduction

Multidimensional Treatment Foster Care (MTFC) is a judicial behavioural intervention for adolescents with the main objective to reduce recidivism. In 2012, the Research and Documentation Centre of the Dutch Ministry of Security and Justice commissioned Regioplan to conduct an efficacy study on MTFC, in order that the results be available for the interim evaluation by the Ministry of Justice Accreditation Committee for Behavioural Interventions (March 2015). This study was carried out in the period between April 2012 up to and including January 2015. The intention is to measure the effectiveness of the intervention in terms of reduction of criminal recidivism, within a maximum of three years after the efficacy study.

The Intervention

MTFC was developed for boys and girls between the ages of 12 and 17 years, with a high risk of recidivism, severe anti-social behaviour, possibly in comorbidity with an oppositional defiant disorder (ODD), and often coupled with delinquent behaviour. MTFC is used instead of or to shorten closed treatment in correctional institutions for juvenile offenders (JJI) and, to a lesser extent, in secure youth care institutions (Jz+). The intervention includes intensive supervision within a foster family, where adolescents are trained in social behaviour. MTFC was developed in the US and in the Netherlands it is carried out under the responsibility of the Salvation Army.

The ultimate goal of MTFC is threefold: preventing recidivism, obtaining a diploma/certificate and a stable and permanent place to live after MTFC (with parents, assisted living or independent living). Intermediate (short-term) objectives of the intervention are:

- improving dynamic criminogenic factors and reducing antisocial behavioural problems (skills, antisocial cognitive style);
- increasing social and problem solving skills;
- increasing alternative behaviour, skills and cognitive style;
- establishing new relations/friendships with prosocial peers;
- attending school or having another meaningful daytime activity.

The essence of MTFC is the supervision and support of an adolescent by foster carers in a foster family.

Study Objective

The main objective of this study is to determine the extent to which the behavioural intervention MTFC is effective. In addition to this, the extent to which MTFC has added value compared to care as usual provided to the target group has been studied. Care as usual here means: residence in a correctional institution for juvenile offenders where the YOUTURN-approach is applied. Furthermore, the study should provide insight in the reach and

characteristics of the target group, the way the intervention is carried out and deviations compared to intended execution.

Research methods

The efficacy study was carried out among a group of eight adolescents who were involved in MTFC between April 2012 and March 2014. In this period, a total number of thirteen adolescents started MTFC. Two of these thirteen adolescents did not want to participate in this study and three adolescents have dropped out of the MTFC-programme. Use has been made of the n=1 design as an alternative for a Randomized Controlled Trial (RCT), which was ethically (randomisation) and practically (very low intake into MTFC) unfeasible in this setting. Furthermore, a mixed-method and multi-informant approach was applied with regard to data gathering. The development of the MTFC-participants during the MTFC-programme and three months after completion, has been mapped out by means of questionnaires, interviews and other data that is gathered during MTFC, paying attention to the intermediate objectives of MTFC. Per participant, a number of different informants – foster carers, school, participant's informal network, the MTFC-team, and the adolescent him- or herself – have been consulted. The analysis focused on the extent to which there has been a significant decrease or increase in the indicators applying to the participants (intermediate objectives) and how strong these changes are.

In order to determine the added value of the behavioural intervention the MTFC-treatment group has been compared with a comparison group in order to measure the differences in development between MTFC and care as usual. The comparison group (n=800) was generated on the basis of the group of eight boys who have been recruited in the period between September 2013 and August 2014 at JJI Amsterbaken in Amsterdam. The focus is on the question whether the MTFC-participants have developed more favourably with regard to the (intermediate) objectives, than adolescents who are given care as usual (belonging to the best 20 percent of the simulated comparison group).

To conclude, two rounds of interviews have been held with the MTFC-team: in the initial phase and in the end phase of the study. Two rounds of interviews have also been conducted with the foster carers of all adolescents who participated in MTFC: when the participant started the programme and after completion of the programme. In addition to this, the document study took place and MTFC-participants were subjected to a questionnaire twice, in order to map out their motivation to participate in the programme.

Limitations of the study

The limitations of the study have to do with involving different informants in the study and with the set-up of the comparison group. With regard to all participants, a number of informants have been consulted. However, it turned out to be difficult to consult all intended informants, due to the fact that not all participants granted permission, or because informants could not be reached

(both measurements) or did not cooperate. For instance, with regard to a number of participants, no members of their (in)formal network have been consulted. This also applied to the comparison group. With regard to the latter group, supervisors of the correctional institution (JJI) have only to a limited extent been able to fill in a questionnaire on the anti-social behaviour of the adolescents twice. Regarding the comparability of the MTFC-group with the comparison group, as a limitation it must be mentioned that the time-span between the first and the second measurement was substantially shorter for the comparison group (on average 3 months) than for the MTFC-group (on average 6 months). Moreover, a third measurement did not take place three months after the completion of the intervention, whereas this measurement did take place for the MTFC-group.

Characteristics participants study

The MTFC-treatment group consists of seven boys and one girl. One of the adolescents was involved on the basis of civil law, the others on the basis of criminal law. All adolescents have severe problems, including antisocial and oppositional defiant disorders (ODD), personality disorders, post-traumatic stress disorder (PTSD) and problems with emotion regulation. All adolescents come from families with problems, such as divorce, domestic violence, crime within the family and the absence of one of the parents. In general, the eight MTFC-participants meet the inclusion criteria for MTFC, and with regard to background characteristics they correspond to a larger group of 44 MTFC-participants, who started with the programme preceding this study. This is an indication of the representativeness of the group under study.

The motivation of the adolescents to participate in the programme differs from person to person. Two of the adolescents had a high motivation which remained high throughout the programme; the motivation of two other adolescents decreased during the programme; the motivation of one of the adolescents increased and the motivation of the other three adolescents was moderate throughout the programme.

Three out of eleven participants to the study have dropped out of the MTFC-programme. Two of these dropouts have run away. According to the MTFC-team, the third participant came into contact with deviant friends during MTFC. These three adolescents have been placed in a closed treatment facility.

The eight boys in the comparison group recruited from the correctional institution for juvenile offenders JJI Amsterbaken are to a large extent comparable to the eight adolescents in the MTFC-treatment group, with regard to the characteristics: age (between 14 and 18 years of age), risk of recidivism, (behavioural) problems and IQ (as far as this is known).

Results process evaluation

From the documents on the certification of the MTFC-team it turns out that the intervention is carried out as intended. The adolescents receive sufficient training and support, the feedback system which uses Point Cards is

adequately applied by the foster carers and the Parent Daily Reports (PDR) are kept up to date. This image was confirmed in the conversations with the MTFC-team. Involved in MTFC are a team of programme supervisors, a behavioural trainer, a skills trainer, a family trainer, a recruitment, selection and training worker, a registration coordinator and a programme consultant. The team is stable, and this study shows that the team members are capable of carrying out the programme in a methodically adequate way, meanwhile focusing on their specific task in MTFC and to treat participants in a non-confrontational manner. The team receives sufficient training and supervision; the weekly meetings with foster carers and other professionals involved generally run as intended.

The extent to which the foster carers carry out their role within the programme, varies in practice. A number of foster carers give adequate feedback to the participants, sufficiently reinforce appropriate behaviour of participants positively, and sufficiently ignore negative behaviour. The study shows that other foster carers have more difficulties with this. Cooperation with the foster carers of one of the participants in the study was discontinued.

With regard to the execution of MTFC a number of bottlenecks are mentioned that have negatively influenced the effectiveness of the programme:

- In contrast to earlier phases of the programme, the aftercare phase of MTFC is not a well-defined, structured whole. The aftercare phase does not sufficiently take shape for all adolescents. Moreover, a number of participants find themselves in a risky outflow situation after MTFC. For example, a participant who returns to the old environment of crime and problem behaviour and/or to a dysfunctional family situation.
- In a number of cases the outflow perspective of the participants changes during the programme. This may have the result that during MTFC it is harder to anticipate the future situation.
- Starting up meaningful daily activities of the participants (school, work or other meaningful activities outside the home) is sometimes a difficult process. Difficult application and intake procedures at school play a part in this.
- In a number of cases family training proves to be a difficult process to start up. Due to this, there is a risk that the stimulation, development and acquiring of skills does not sufficiently take root for the adolescents to fully benefit from them once they have returned to their home situation.
- In practice, a good match between the foster carers and the participants cannot always be found instantly. With regard to the participants in this study, a change of foster family took place twice.

Recruiting foster carers is normally a difficult process, says the recruitment, selection and training worker. However, up to now, it has never occurred that an adolescent could not be placed, because there were no foster carers available. With regard to the participants in this study, in two cases a change

of foster family occurred during the programme, owing to a mismatch between the foster family and the adolescent.

Results effectiveness of MTFC

This study shows how, according to various informants, the MTFC-participants have developed with regard to the intermediate objectives of MTFC and what their work, school, and living situation looks like after completion of the programme. When we combine the results of the eight MTFC-participants, the conclusion can be drawn that with regard to more than half of all the behavioural indicators that have been measured during MTFC, participants' conduct shows no significant changes. Other measured behaviour more often develops in line with the intermediate objectives (this applies to 32% of all measured behaviour) than in the opposite direction (this applies to 12% of all measured behaviour). The self-reported behaviour on average shows a more favourable development than the measured behaviour as reported by the other informants. The outcomes of the 'hard' indicators (i.e., work, school, and living situation after completion of MTFC) show a more favourable image of the effectiveness for MTFC-participants than the 'soft' indicators (development of antisocial and prosocial behaviour, antisocial cognitive style, coping skills and association with delinquent friends). Six of the seven adolescents of whom the situation after completion of MTFC is known, are attending school after MTFC. Two adolescents have a (side) job and four have not been in conflict with the law anymore. Two adolescents have started living on their own, by moving to an assisted living facility. One adolescent is currently in detention. Four adolescents have moved back in with their mothers. All in all, these results indicate that the extent to which MTFC is effective is limited.

Results analysis added value of MTFC

With regard to reducing antisocial behaviour and antisocial ways of thinking the expectation that MTFC-participants would belong to the best twenty percent of the simulated comparison group has only been met to a limited extent. Compared with the comparison group, the results of two participants show a favourable development on three indicators. The results of the other participants only show a favourable development on one indicator, namely antisocial behaviour as reported by adults. On this indicator, a structurally favourable pattern appears regarding five of the eight MTFC-participants. The results concerning prosocial behaviour show the expected positive development for five of the eight participants. With regard to the coping skill 'seeking social support' this is the case for four participants and with regard to the coping skill 'active approach' for all eight participants. With regard to the latter skill it must be mentioned that most participants scored high on this skill throughout the programme. Four of the eight participants have realised the expected development on all indicators regarding both prosocial behaviour and coping skills. All in all, it can be concluded that with regard to a minority of the intermediate objectives MTFC-participants belong to the best 20 percent of the simulated comparison group. This indicates that the added value of MTFC

as compared with care as usual in correctional institutions for juvenile offenders is limited.

Additional research by the MTFC-team

Preceding this study, the MTFC-team put out a questionnaire which was filled in by a total number of 24 participants who completed the programme in the period between 2010 and mid-2012. Given that the content and design of these additional measurements differ from those of the current study, the analysis of these questionnaires have not been taken into account in this efficacy study. However, the results do provide a complementary view of the development of MTFC-participants on the intermediate objectives of MTFC. As also appears from the results of the efficacy study, after completion of the programme most MTFC-participants are attending school or in a (side) job. On average, with regard to the MTFC-participants of the additional study, there are no (significant) changes on the intermediate MTFC-objectives at the end of the programme as compared to the beginning of the programme. It appears from the efficacy study that with regard to the eight participants of this study, there is no significant development on half of the measured indicators. Therefore, the results of the additional study are in line with the efficacy study.

Conclusion

Although from the process evaluation it appears that the execution of MTFC is adequately under control in general, both the efficacy study and the study on the added value of MTFC show an inconsistent image regarding the results of MTFC for the participants. On a minority of the intermediate MTFC-objectives a positive development can be discerned with regard to the eight participants in this study, whereas on part of the objectives no development is visible. Furthermore, the hypothesis that MTFC-participants belong to the best (most favourably developed) 20 percent compared to the comparison group, can be confirmed with regard to a minority of the intermediate MTFC-objectives.

With regard to the execution of MTFC a number of points for improvement can be identified, which are likely to lead to increased effectiveness of the programme if adaptations are made accordingly. Firstly, an improved aftercare phase, in which adolescents are consistently prepared for the life after MTFC, may contribute to a positive result for the participants. Secondly, a better inflow in family training may positively influence the effectiveness of MTFC. As a third point, an improvement of the selection and training of the foster carers can be mentioned. The study shows that a number of foster carers found it difficult to adequately apply the programme. Moreover, in two cases a change of foster family occurred during the programme, owing to a mismatch between the foster family and the adolescent. To conclude, participation of adolescents with an IQ that is lower than average should be restricted, for the risk is high that their abilities to learn from the programme are limited.

1 INLEIDING

1.1 Aanleiding van het onderzoek

Multidimensional Treatment Foster Care (MTFC) is een justitiële gedragsinterventie voor jeugdigen met als hoofddoel recidivevermindering. De Erkeningscommissie Gedragsinterventies Justitie beoordeelt sinds 2005 de kwaliteit en effectiviteit van intramurale en extramurale gedragsinterventies voor justitiabelen. De Erkeningscommissie heeft MTFC in 2010 beoordeeld en erkend voor een periode van vijf jaar. Erkenning wil zeggen dat op basis van een nauwkeurige beschrijving van de beoogde interventie en de wetenschappelijke onderbouwing daarvan is vastgesteld dat de interventie (in theorie) effectief zou kunnen zijn, in de zin van het voorkomen of verminderen van recidive. Binnen een termijn van vijf jaar stelt de commissie bij een tussentijdse beoordeling de mate van doeltreffendheid van de interventie vast. In een doeltreffendheidsstudie wordt onderzocht of de beoogde doelgroep wordt bereikt, de interventie wordt uitgevoerd zoals bedoeld en de programmadoelen worden behaald. Het is de bedoeling dat uiterlijk drie jaar na de doeltreffendheidsstudie de effectiviteit van de interventie in termen van recidivevermindering wordt onderzocht.

In dit kader heeft het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het ministerie van Veiligheid en Justitie in 2012 opdracht gegeven een doeltreffendheidsstudie uit te voeren naar MTFC, opdat de resultaten voor de tussentijdse beoordeling door de Erkeningscommissie beschikbaar zouden zijn. Dit onderzoek heeft plaatsgevonden in de periode april 2012 tot en met januari 2015. Een recidivestudie ter vaststelling van de recidivevermindering maakt geen onderdeel uit van dit rapport.

1.2 MTFC in het kort

MTFC is ontwikkeld voor jongens en meisjes in de leeftijd van 12 t/m 17 jaar met een hoog recidiverisico, ernstig antisociaal gedrag, eventueel in co-morbiditeit met een oppositionele gedragsstoornis, en meestal gepaard met delinquent gedrag. MTFC wordt ingezet ter vervanging of bekorting van gesloten behandeling in justitiële jeugdinrichtingen (JJl's) en in mindere mate Jeugdzorgplusinstellingen (Jz+). De interventie houdt een intensieve begeleiding in binnen een opvoedgezin, waarbij jongeren worden getraind in sociaal gedrag. MTFC is in de VS ontwikkeld en wordt in Nederland onder verantwoordelijkheid van het Leger des Heils uitgevoerd.

Het uiteindelijke doel van MTFC is driedelig:

- voorkomen van recidive;
- behalen van diploma/startkwalificatie;
- stabiele en permanente vervolgplaats om te wonen (bij ouders, begeleid of zelfstandig wonen).

Tussentijdse (korte termijn) doelen zijn:

- verbetering dynamische criminogene factoren en verminderen van antisociale gedragsproblemen (vaardigheden, antisociale denkpatronen);
- toename sociale en probleemoplossende vaardigheden;
- toename alternatief gedrag, vaardigheden en denkpatronen;
- opbouwen van nieuwe relaties/vriendschappen met prosociale leeftijdsgenoten;
- volgen van onderwijs of het hebben van een andere zinvolle dagbesteding.

De essentie van MTFC is de controle en begeleiding van een jongere door opvoedouders in een opvoedgezin. Dit gebeurt in een gedragsmanagement-systeem met twee pijlers: de puntenkaarten en de Parent Daily Reports (PDR). Met een strikt opgezet puntensysteem worden jongeren beloond of gestraft (bij voorkeur beloond) en wordt gedragsverandering gestimuleerd. Via de PDR's worden dagelijks gegevens over het gedrag verzameld ten behoeve van de monitoring door een programmasupervisor, die er interventies mee kan plannen of het behandelplan bij kan stellen. Het programma is ingedeeld in vier niveaus, die geleidelijk aan toewerken naar terugkeer naar het oorspronkelijke gezin (of een andere stabiele woonsituatie). De looptijd van de interventie ligt tussen de zes en twaalf maanden. Om te bewerkstelligen dat het aangeleerde gedrag ook na deelname aan het programma blijft behouden, worden ook de ouders¹ getraind.

MTFC is niet de enige gedragsinterventie voor jongeren met ernstig probleemgedrag. Er is een aantal interventies voor deze doelgroep beschikbaar die (deels) gelijke doelen hebben als MTFC, maar in de opzet op punten van elkaar verschillen. Multisysteem therapie (MST) bijvoorbeeld, richt zich op jongeren in dezelfde leeftijdsgroep met complexe gedragsproblemen net als MTFC. MST is tevens bedoeld als alternatief voor plaatsing in een JJI of Jeugdzorgplusinstellingen, maar verschilt van MTFC door therapie in de eigen leefsituatie te laten plaatsvinden. MST is nadrukkelijk gericht op de jongere en de thuissituatie, dus ook op de ouder(s) van de jongere. De behandelduur is korter dan bij MTFC, namelijk 5 maanden. De interventie Functional Family Therapy (FFT) is een ambulante gezinsbehandeling bestaande uit wekelijkse gesprekken met de jongere en andere gezinsleden (meestal) in de thuissituatie. De behandelduur is circa vier tot zes maanden. Multidimensionele Familie Therapie (MDFT) is bedoeld voor jongeren (in dezelfde leeftijd als MTFC) met ernstige gedragsproblemen en daarnaast vaak met overmatig

---

¹ Met 'ouders' worden in dit rapport niet de opvoedouders van MTFC, maar de eigen ouders/opvoeders bedoeld.

middelengebruik (alcohol, drugs). De ambulante interventie is gericht op verschillende leefdomeninen van de jongere en betreft naast de jongere zelf, ook de ouders, andere gezinsleden en soms vrienden of docenten in de therapie. Wekelijks vinden twee à drie sessies plaats zowel thuis als op kantoor; de doorlooptijd bedraagt circa zes maanden.

1.3 Doel- en vraagstelling

Evaluatie proces

In deze studie worden de kenmerken van de doelgroep, uitvoering van de interventie en afwijkingen ten opzichte van de beoogde uitvoering onderzocht. Deze aspecten maken deel uit van een procesevaluatie, als aanvulling op de reeds uitgevoerde procesevaluatie door PiResearch (van Houdt, M. & Bijl, B., 2009).

Evaluatie doeltreffendheid

De primaire doelstelling van dit onderzoek is het vaststellen van de mate waarin de gedragsinterventie MTFC doeltreffend is. MTFC heeft tot doel om recidive te voorkomen, het behalen van een eindexamen of een startkwalificatie en tot het vinden van een stabiele en permanente vervolgplek om te wonen. Daarnaast wordt onderzocht of MTFC een *toegevoegde waarde* biedt ten opzichte van de gebruikelijk zorg ('care as usual') op de tussentijdse doelen van MTFC. De gebruikelijke zorg bestaat hoofdzakelijk uit de aanpak die binnen de Justitiële Jeugdinrichtingen (JJl) gehanteerd wordt, genaamd YOUTURN. Een kleiner deel van de instroom in MTFC komt niet uit de strafrechtelijke, maar uit de civielrechtelijke keten. Deze jongeren zouden zonder MTFC zorg binnen een Jeugdzorgplus instelling hebben ontvangen. Omdat de meeste jongeren echter in een strafrechtelijk kader in MTFC worden geplaatst, vergelijken we de doeltreffendheid van MTFC met zorg binnen de JJl als 'care as usual'.

Onderzoeksvragen

In dit onderzoek moeten de volgende onderzoeksvragen, onderverdeeld naar proces, doeltreffendheid en toegevoegde waarde, worden beantwoord.²

Procesmatig

1. Wat is de beoogde doelgroep en wordt deze bereikt? Wat zijn de kenmerken van de deelnemers aan MTFC (jongeren en ouders/opvoeders)?
2. Hoe zien de profielen van de deelnemers eruit in termen van criminogene en beschermende factoren?
3. Wat kan gezegd worden over de gezinssituatie waar de jongere uit komt? (in termen van risico- en beschermende factoren)?
4. In hoeverre voldoen de deelnemers aan de selectiecriteria voor MTFC?

---

² Dit onderzoek geeft dus *geen* antwoord op de vraag in welke mate de interventie effectief is in termen van vermindering van strafrechtelijke recidive.

5. Wat zijn de kenmerken van de uitvoerders van de MTFC (gedragstrainers, vaardigheidstrainers, gezinstrainer, programmasupervisor en opvoeders)?
6. Hoe worden programmadoelen vastgesteld en geregistreerd? Wordt er ook rekening gehouden met eventuele ongewenste effecten?
7. Hoe staan de deelnemers (jongeren en hun ouders) tegenover MTFC? In welke mate zijn de deelnemers gemotiveerd?
8. Wordt de motivatie vastgesteld en zo ja: op welke manier gebeurt dat?
9. Welke trainingen krijgen de jongeren en de ouders/opvoeders? In hoeverre komen de aangeboden behandelingen overeen met de plannen in de handleiding?
10. Als er wordt afgeweken van de handleiding, waarom is dat? Waar wordt dan voor gekozen?
11. Is er uitval? Zo ja, wat zijn de redenen daarvan? Worden de uitval en de redenen daarvan geregistreerd?

Doeltreffendheid

12. Welke ontwikkelingen vertonen deelnemers op de behandeldoelen?
13. Aan welke behandelonderdelen zijn ontwikkelingen te koppelen?
14. Op welke wijze hangen veranderingen op gedragsdoelen samen met kenmerken van deelnemers, trainers en (opvoed)ouders?
15. Onder welke omstandigheden is er sprake van vooruitgang (context en randvoorwaarden)? Wat zijn de veronderstelde werkzame mechanismen in het programma die tot bedoelde (en onbedoelde) effecten leiden?

Toegevoegde waarde

16. Wat zijn de kenmerken van de vergelijkingsgroep van jongeren die in een JJI verblijven?
17. Welke ontwikkeling vertonen de deelnemers aan MTFC op de tussentijdse doelen ten opzichte van de vergelijkingsgroep van jongeren in een JJI?

1.4 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 geeft een beschrijving van MTFC en de theoretische onderbouwing van de werkzaamheid en bestaand (internationaal) empirisch onderzoek naar MTFC. In hoofdstuk 3 beschrijven we de gekozen onderzoeksmethoden en analyses van dit onderzoek. Hoofdstuk 4 beschrijft de procesevaluatie en gaat in op de uitvoering van MTFC in de praktijk. In hoofdstuk 5 komen de resultaten van de doeltreffendheidsstudie aan bod. In hoofdstuk 6 vergelijken we de behaalde resultaten van de MTFC-deelnemers op de tussentijdse doelen van MTFC met de vergelijkingsgroep van jongeren die in een JJI verblijven. Tot slot voorziet hoofdstuk 7 in een conclusie met betrekking tot de procesuitvoering en doeltreffendheid van MTFC.

2 ACHTERGROND MTFC

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk gaan we in op de doelgroep en de doelen van MTFC, het MTFC-team dat rondom de jongere en zijn en haar ouders is opgebouwd en het verloop van het programma via vier steeds meer naar vrijheid toe oplopende niveaus. Vervolgens komt de theoretische onderbouwing van MTFC aan bod en wordt de beschikbare (internationale) onderzoeksliteratuur over de effectiviteit van het programma besproken.

2.2 Beschrijving van de interventie

2.2.1 MTFC: doelgroep, doelen, MTFC-team en inhoud

Doelgroep, criteria

Zoals in de inleiding van dit rapport al kort aan bod is gekomen, wordt MTFC ingezet bij jongeren van 12 t/m 17 jaar met een hoog recidiverisico, ernstig antisociaal gedrag, veelal gepaard met een oppositioneel opstandige gedragsstoornis en delinquent gedrag; meestal ter vervanging of bekorting van gesloten behandeling in justitiële jeugdinrichtingen (JJI's). De jongeren, doorgaans jongens, worden buiten hun vertrouwde omgeving in een opvoedgezin geplaatst, waar hen sociaal gedrag wordt aangeleerd. Er is een aantal concrete criteria opgesteld om zo veel mogelijk duidelijkheid te verschaffen over welke jongeren al dan niet geschikt zijn om in MTFC te plaatsen. Tabel 2.1 laat de inclusiecriteria en meetindicatoren zien en tabel 2.2 de exclusiecriteria op grond waarvan besloten wordt dat plaatsing *niet* zinvol/mogelijk is.

Tabel 2.1 Inclusiecriteria voor plaatsing in MTFC

	Inclusiecriteria	Indicator
1	Leeftijd van 12 t/m 17 jaar; start uiterlijk bij 17¼ jaar	Informatie aanmelder (meestal jeugdreclasseerder)
2	Recidiverisico is bovengemiddeld of hoog. Bij een bovengemiddeld risico is sprake van een minimaal gemiddeld risico op basis van statische factoren en een hoog risico op basis van dynamische factoren	Landelijk Instrumentarium Jeugdstrafrechtken (LIJ): hoog of gemiddeld recidiverisico en een hoog of gemiddeld risicoprofiel Structured Assessment of Violence Risk in Youth (SAVRY): hoge recidivekans, of een gemiddelde recidivekans met daarbij als vereiste dat twee of minder protectieve factoren worden genoemd (zowel onder de beschreven protectieve factoren P1 t/m P6 als onder 'andere protectieve factoren')

Vervolg tabel 2.1

Inclusiecriteria	Indicator
3 Ernstig antisociaal gedrag en antisociale denkpatronen	Child Behaviour Checklist (CBCL): Score op DSM-IV schaal 'gedragsproblemen' in klinische range, hetgeen wordt ondersteund door scores in de klinische range op de probleemschalen agressief gedrag en/of normoverschrijdend gedrag Youth Self Report (YSR): gelijk aan CBCL Hoe Ik Denk (HID): een totaalscore (overall HID-score) van 2.77 of hoger bij een score lager dan 4.00 voor afwijkende antwoorden
4 Strafrechtelijk kader: - Schorsing voorlopige hechtenis - Voorwaardelijke invrijheidsstelling - Voorwaardelijke veroordeling - Gedragsbeïnvloedende maatregel	- Afdoening rechter-commissaris - Vonnis kinderrechter - Vonnis kinderrechter - Vonnis kinderrechter
5 Civielrechtelijk kader: bij het uitspreken van de maatregel uithuisplaatsing moet een patroon van delinquent gedrag (mede) een rol hebben gespeeld.	Dossier met informatie delictgeschiedenis en proces-verbaal, vonnis kinderrechter
6 De actuele uithuisplaatsing van de jongere is of kan worden gebaseerd op ernstige problematiek van de jongere en ouders: 1. de subjectieve gezinsbelasting komt overeen met die van ouders van residentieel opgenomen jongeren; 2. de gedragsproblemen van de jongere zijn zeer ernstig; 3. de jongere vertoont antisociaal gedrag; 4. de combinatie van gedragsproblemen en gezinsbelasting vereist een zeer intensief hulpaanbod	1. Nijmeegse vragenlijst voor de opvoedingssituatie (NVOS): Op deel A scoren de ouders op minimaal 5 van de 8 subschalen gelijk aan of hoger dan ouders in een normgroep bestaande uit ouders van residentieel opgenomen jongeren; 2. CBCL: Totale probleemscore in klinische range. YSR: gelijk aan CBCL. 3. Zie Inclusiecriterium 3. 4. QuickSTEP: op het <i>ernstprofiel</i> is sprake van minimaal <i>aanzienlijke</i> problemen, zwaarte of zorg op alle 6 schalen.
7 Beschikbaarheid van dagbesteding (school en/of werk).	Informatie aanmelder
8 Beschikbaarheid van ouders of netwerk (pleeggezin) voor terug- of doorplaatsing na het programma.	Informatie programmasupervisor

Tabel 2.2 Exclusiocriteria voor het niet plaatsen in MTFC

	Exclusiocriteria	Indicator
1	Jongere voldoet niet aan een of meer inclusiecriteria	
2	IQ onder 80. (IQ tussen 70 en 80 dient nader onderzocht te worden op aanwijzingen met betrekking tot sociale zelfredzaamheid; het is noodzakelijk te weten hoe leerbaar een jongere is en in hoeverre hij/zij kan profiteren van MTFC)	Informatie aanmelder
3	Geen geschikt gezin beschikbaar (matching jongere en opvoedgezin niet mogelijk)	Vergelijking van het type gepleegde delict met omstandigheden en gezinssamenstelling van de opvoedouders
4	Te grote schadekansen/risico's om de jongere in een extramurale (gezins)omgeving te plaatsen: extreem agressief gedrag, ernstige psychiatrische problematiek (met name zelfverwonding en suïcidaal gedrag) of dermate ernstig druggebruik dat ook de veilige en gestructureerde gezinsomgeving van MTFC het gevaar van de jongere voor zichzelf of anderen niet kan opvangen. Voor deze groep jongeren is (eerst, als voorfase) gesloten behandeling vereist	Informatie aanmelder, dossierinformatie met onderzoek NIFP* of Pro-Justitia-rapportage, eventueel consultatie NIFP

* Nederlands Instituut voor Forensische Psychiatrie en Psychologie

Doelen

De beoogde programmadoelen op korte termijn (de tussentijdse doelen) zijn het verbeteren van dynamische criminogene factoren en verminderen van antisociale gedragsproblemen (vaardigheden, antisociale denkpatronen); een toename van sociale en probleemoplossende vaardigheden; een toename van alternatief (sociaal) gedrag, vaardigheden en denkpatronen; het opbouwen van nieuwe relaties/vriendschappen met prosociale leeftijdgenoten en tot slot het volgen van onderwijs of het hebben van een andere zinvolle dagbesteding. Deze programmadoelen moeten aan het eind van MTFC zijn gerealiseerd. Op de lange termijn is het doel van MTFC recidivevermindering, het behalen van een startkwalificatie/diploma en het hebben van een stabiele en permanente verblijfplaats. De langetermijndoelen worden met name *via* de tussentijdse doelen gerealiseerd. Met andere woorden, door de toename van sociaal gedrag en de afname van antisociaal (en delict-)gedrag als kortetermijn-opbrengsten, is de verwachting dat op termijn de recidive uiteindelijk ook vermindert. In de programmahandleiding wordt in dit verband gesproken van een verandermodel (vierfasenmodel). Dit model zal verderop, in de paragraaf over werkzame mechanismen (paragraaf 2.3), onder de aandacht worden gebracht.

MTFC-team

MTFC is, zoals de naam al zegt, een multidimensioneel programma, wat verwijst naar de werkwijze waarin meerdere dimensies of componenten betrokken zijn, namelijk behalve de jongere zelf de opvoedouders, de ouders en de professionele uitvoerders van MTFC. Rondom de jongere is een team actief waarbij de teamleden een strikte rolstratificatie kennen: ze richten zich op een specifieke taak en een specifieke geleding:

- De werving-, selectie- & trainingsfunctionaris (wst'er) werft, traint en begeleidt de opvoedouders.
- De opvoedouders voeren de dagelijkse begeleiding en controle uit, kennen punten toe en leveren gegevens voor de monitoring van het gedrag.
- De aanmeldcoördinator houdt zich bezig met de plaatsingsprocedure van de deelnemers.
- De gedragstrainer heeft elke week een sessie met de jongere op kantoor (dus niet in het opvoedgezin) en werkt aan interventies gericht op gedragsverandering.
- De vaardigheidsbegeleider werkt één tot drie uur per week met de jongere buiten kantoor en het opvoedgezin aan vaardigheden in een 'natuurlijke' context.
- De gezinstrainer richt zich op de ouders en motiveert hen tot en traint hen in methoden om het veranderde gedrag van de jongere na terugkeer in de thuissituatie vast te houden en te blijven stimuleren.
- De programmasupervisor monitort de ontwikkeling van de jongeren en stuurt de verschillende begeleiders aan.

De opvoedouders, de gedragstrainer en de vaardigheidsbegeleider richten zich uitsluitend op de jongeren (en hebben in beginsel ook geen contact met elkaar). De gezinstrainer richt zich uitsluitend op de ouders; de wst'ers alleen op de opvoedouders. De teamleden van MTFC hebben wekelijks overleg waarin de (voortgang van de) trajecten van de deelnemers worden doorgenomen.

Inhoud interventie

MTFC is een vrijheidsbeperkend programma en wordt ingezet als alternatief voor de opname binnen een justitiële jeugdinrichting. De vrijheidsbeperking is met name te zien in de strenge regels, de hoge mate van toezicht en het feit dat er snel een consequentie wordt verbonden aan gedrag. Zodra de jongere in het opvoedgezin is geplaatst, dient hij/zij zich te houden aan de regels en afspraken van MTFC (zie bijlage 1). Alle regels en grenzen worden door de programmasupervisor van MTFC bepaald, niet door de opvoedouders. De opvoedouders dragen zorg voor de dagelijkse structuur en het toezicht, en zorg en ondersteuning van de jongere, terwijl de trainer en vaardigheidsbegeleider helpen bij het behalen van de gestelde doelen. Op een aantal momenten tijdens het MTFC-traject nemen Jeugdreclassering of een gezinsvoogd ook deel aan het stafoverleg. Bij weggelopen of een overtreding van de bijzondere voorwaarden (in geval van strafrechtelijke plaatsing in MTFC) wordt Bureau Jeugdzorg onmiddellijk gewaarschuwd; er wordt direct een consequentie voor het gedrag bepaald.

De interventie maakt gebruik van een gedragsmanagementsysteem. Hiermee worden punten toegekend aan de jongere (of afgenomen) op basis van het gedrag dat hij (of zij) vertoont. Dit systeem bestaat uit twee delen. Ten eerste zijn er de puntenkaarten (zie bijlage 2). De puntenkaarten vormen een feedbacksysteem: jongeren worden voor hun gedrag beloond of gestraft (bij voorkeur beloond) en er wordt gedragsverandering gestimuleerd. Voor 's ochtends op tijd opstaan krijgt de jongere bijvoorbeeld tien punten. Wanneer een jongere minder dan een minimaal aantal punten (100) per dag verdient, wordt hij gedurende een dag teruggezet naar een lager niveau, waarna hij opnieuw voldoende punten moet verdienen om weer op het eigen niveau te komen. Opvoedouders hebben een training gehad en worden begeleid bij het invullen van de puntenkaarten. Een vergelijkbare puntenkaart wordt door een docent bijgehouden op de school van de jongere (zie tevens bijlage 2). Ten tweede is er het Parent Daily Report (PDR; bijlage 3). Dit is een monitoringsysteem waardoor de programmasupervisor dagelijks inzicht krijgt in ongewenst gedrag van de jongere en er interventies mee kan plannen of het behandelplan bij kan stellen. Als gedragingen die in de PDR genoemd staan (bv. grote mond opzetten) bij de jongere worden waargenomen, wordt de score 1 gegeven. Als het betreffende gedrag daarnaast ook stressvol was voor de opvoedouder wordt de score 2 gegeven. Het PDR fungeert op deze manier dus als registratiemiddel voor het vaststellen van doelen voor gedragsverandering en het herkennen van (patronen in) gedragsverandering. Het gedragsmanagementsysteem in zijn geheel helpt de opvoedouders op een efficiënte en uniforme manier directe en onmiddellijke reacties op negatief en positief gedrag mogelijk te maken.

Samengevat zijn de belangrijkste instrumenten om de doelstellingen van MTFC te halen:

- dagelijkse zorg en aandacht van opvoedouders;
- frequente ondersteuning bij het helpen de doelstellingen te realiseren: 1x in de week gedragstraining en 1x in de week vaardigheidsbegeleiding (pro-sociale activiteiten buiten de deur);
- frequente ondersteuning voor de ouders (1x in de week gezinstraining);
- frequent en wanneer nodig overleg met de programmasupervisor (24/7 beschikbaar);
- grote mate van toezicht door de opvoedouder;
- stelsel van duidelijke regels en grenzen;
- dagelijks bekrachtigen van gedrag door middel van de puntenkaarten;
- met de verdiende punten goedgekeurde privileges realiseren;
- intensieve samenwerking met school door frequent telefonisch contact en het invullen van de schoolkaarten;
- intensieve samenwerking met jeugdreclasserder.

2.2.2 Selectie opvoedouders en matching

Voor de uitvoering van MTFC worden opvoedouders geworven door de werving-, selectie- & trainingsfunctionaris (wst'er). De werving gaat via het plaatsen van advertenties en het geven van voorlichting. Na de voorlichting kunnen mensen zich aanmelden als opvoedouder en vindt de selectie-procedure plaats. Na de aanmelding vindt een huisbezoek plaats en worden gesprekken gevoerd met kandidaat-opvoedouders. Criteria waaraan voldaan moet worden zijn een opleidingsniveau van mavo/vmbo-t of hoger, de beschikbaarheid van een eigen kamer in huis voor de jongere en een positieve houding tegenover het christelijke geloof.¹ Daarnaast is het van belang dat opvoedouders enige ervaring hebben met de omgang met jongeren en kennis hebben van probleemgedrag. Tevens wordt gelet op het karakter van kandidaten; het is bijvoorbeeld belangrijk dat mensen een positieve instelling hebben, zich makkelijk kunnen aanpassen, zich kunnen beheersen, geduld hebben en over een flinke dosis idealisme beschikken. Bij de plaatsing van een jongere wordt zo veel mogelijk gelet op een goede overeenkomst tussen de opvoedouders en de jongere met betrekking tot interesses zoals sport, muziek, creativiteit en dergelijke.

2.2.3 Verloop van het programma

Het programma kent na de plaatsing vier niveaus, waarin jongeren geleerd wordt om met steeds meer herwonnen vrijheden naar prosociaal gedrag toe te werken. In elk van de niveaus worden punten toegekend voor (doorgaans basale en kortetermijn-)activiteiten, waarmee privileges kunnen worden verdiend. Het programma gebruikt een kortetermijninterugkoppeling door de toekenning (of afname) van punten voor duidelijk omschreven SMART-geformuleerde taken en doelen en door dagelijkse evaluatie. Behalve op gedragsverandering bij de jongere richt MTFC zich op training van de ouder(s). Dit om ervoor te zorgen dat het aangeleerde gedrag na afronding van het programma blijft behouden. De intensieve training van de ouder(s) is aan de orde vanaf Niveau 2. Het totale programma duurt circa een half jaar tot een jaar. Zie hieronder een nadere toelichting bij ieder niveau (MTFC, programmahandleiding, 2010).

Niveau 1: eerste 3 weken

In het eerste, behoorlijk restrictieve niveau staan kennismaking met en gewenning aan het opvoedgezin en de methode centraal. De jongere staat in dit niveau onder voortdurende supervisie: hij wordt naar school gebracht en van school gehaald; als er boodschappen gedaan worden dan gaat de jongere mee. Kortom, er is altijd een volwassene bij de jongere. Op Niveau 1 wordt een situatie gecreëerd waarin de mogelijkheden voor probleemgedrag beperkt

---

¹ Opvoedouders met een niet-christelijke geloofsovertuiging worden niet geworven door het Leger des Heils; wel kunnen jongeren met een andere religieuze achtergrond dan de christelijke in een christelijk opvoedgezin geplaatst worden.

worden en wordt gericht op het versterken van positief gedrag. Aan het einde van dit niveau wordt het behandelplan gemaakt.

Niveau 2: 12-24 weken

In het tweede niveau wordt jongeren geleerd om op een positieve manier deel te nemen aan dagelijkse activiteiten. Op basis van de informatie vanuit Niveau 1, die tot het behandelplan heeft geleid, wordt ingezoomd op specifiek gedrag waar verandering nodig is. Verder wordt aandacht gegeven aan het leggen en onderhouden van contacten met prosociale leeftijdsgenoten, het anticiperen en plannen met betrekking tot verplichtingen en wensen (wat de jongere moet en wil) en het omgaan met vrije tijd. Tevens wordt in deze fase (indien van toepassing) het contact met de ouder(s) opgestart. Op Niveau 2 worden de punten die tijdens een week worden verdiend, gebruikt om privileges te verwerven voor de week erna, met als doel de jongere vooruit te laten plannen en naar een bepaald doel toe te laten werken.

Niveau 3: 8-24 weken

In het derde niveau wordt gewerkt aan de handhaving van het aangeleerde positieve gedrag en aan de terugkeer in het gezin (of andere stabiele woon-situatie). Niveau 3 kan worden beschouwd als een onderhoudsfase: op dit niveau wordt van de jongeren verwacht dat ze de nieuw geleerde vaardigheden ook met minder structuur kunnen toepassen. Als de jongere naar het ouderlijk huis terugkeert, wordt hier in deze fase in gezamenlijke sessies met de ouder(s) aan gewerkt. Om overgangsproblemen te minimaliseren, moet Niveau 3 zo worden opgezet dat het past bij het programma dat bij de jongere thuis, of bij een vervolgplaats, wordt gehanteerd.

Niveau 4: 12 weken

Na afloop van de drie niveaus volgt nog de fase van de nazorg. Naast een zorgvuldige begeleiding van zowel de jongere als de ouders bij de terugkeer van de jongere naar huis, gaat de begeleiding van zowel de ouders als de jongere nog enkele maanden door nadat de jongere al weer is teruggekeerd naar huis of naar een vervolgplaats.

2.3 Theoretische onderbouwing

2.3.1 Inleiding

De basis van MTFC wordt gevormd door enerzijds de *social learning theory* en decennialang onderzoek naar de voorspellers van gedragsproblemen, anti-sociaal gedrag en mentale problemen bij kinderen en adolescenten (Patterson, 1982) en anderzijds de sociale-informatieverwerkingstheorie (Crick & Dodge, 1994). Beide theorieën gaan uit van een leertheoretische benadering: zij stellen dat het antisociale gedrag is aangeleerd. Voor de verandering van dit gedrag benut MTFC dus ook een leertheoretische benadering: als anti-sociaal (en delictgedrag) kan worden aangeleerd, kan dit gedrag ook worden

afgeleerd. Daarnaast kan prosociaal gedrag worden aangeleerd als alternatief voor het antisociale gedrag, dat daarmee overbodig wordt. Het MTFC-model is in 1983 ontwikkeld door Patricia Chamberlain en collega's, in eerste instantie ter behandeling van ernstig delinquentie jeugdigen. Het programma is sindsdien verder afgestemd voor toepassing in de doelgroepen binnen zowel de justitiële sfeer als de jeugdgezondheid. In tegenstelling tot een (gesloten) residentiële setting, is MTFC erop gericht gedragsverandering te bereiken binnen een (nieuwe) gezinscontext en de gemeenschap daaromheen, waarna jongeren in staat zijn het aangeleerde (gewenste) gedrag ook binnen hun eigen context van het gezin (of andere leefsituatie) en de gemeenschap toe te passen (Fisher & Gilliam, 2012).

2.3.2 Social learning theory: vierfasenmodel

Gedrag van kinderen en interacties met anderen worden volgens Dishion, Patterson en Kavanagh (1992) aangeleerd in de gezinsomgeving en onder bepaalde voorwaarden overgedragen naar de context *buiten* het gezin, bijvoorbeeld in interacties met leeftijdsgenoten en docenten. Dit aangeleerde gedrag is eerder geneigd tot probleemgedrag en delinquentie wanneer een goede ouderlijke discipline ontbreekt. Het MTFC-model vindt zijn basis in het vierfasenmodel² (Patterson, Reid, & Dishion, 1992; Reid & Eddy, 1997) en beschrijft de ontwikkeling van relatief beperkt probleemgedrag tot een geleidelijk aan explicieter en ernstiger stiekem en openlijk probleemgedrag (MTFC, Theoretische handleiding, 2010). De vier fasen worden hieronder beknopt beschreven.

Fase 1: van peuter tot kleuter

De eerste fase in de ontwikkeling naar antisociaal gedrag wordt door Patterson 'basistraining' genoemd. Het gezin functioneert volgens een coërcief proces (afdwingproces): gezinsleden proberen door onaangenaam gedrag iets af te dwingen van andere gezinsleden. Het ontstaan van dit gedrag bij peuters ligt in erfelijke factoren en factoren voor en tijdens de geboorte van het kind (pre- en perinatale factoren) (Doreleijers, 2007). Geleidelijk aan ontwikkelt zich bij deze kinderen een gedragspatroon waarbij ze ouderlijke opdrachten weigeren en er op uit zijn om op korte termijn voordeel te behalen. Het coërcieve proces is risicovol, omdat het langzaam evolueert en door langdurig inslijten ten slotte tot automatische interacties en omgangsvormen leidt. In deze fase leert het kind dat negatieve, dwingende reacties (zoals weigeren of ruziën) op de verzoeken van zijn ouders een voor hem gunstig effect hebben.

---

² Het gepresenteerde vierfasenmodel gaat uit van een ontwikkeling van probleemgedrag in de vroege jeugd. Een groot deel van de delinquentie jongeren begint echter pas op latere leeftijd met dit gedrag. Hoewel de invloed van deviante leeftijdsgenoten zoals beschreven in fase 2 en 3 evengoed voor de late starters kan gelden, is de (vroege) rol van gezinsfactoren bij deze groep nog niet duidelijk.

De belangrijkste onderliggende mechanismen die ten grondslag liggen aan deze eerste fase van agressie en probleemgedrag zijn:

- een rechtstreekse versterking van het negatieve gedrag door de ouders;
- een gebrek aan consequente reacties van de ouders op positief en negatief gedrag;
- negatieve versterking waarbij de afwijzende reactie van het kind op de pogingen van zijn ouders om grenzen te stellen of te straffen wordt gevoed door het op- of toegeven van de ouders.

Deze mechanismen kunnen worden gestopt door een adequaat opvoedingsantwoord op het negatieve en dwingende gedrag van het kind, namelijk door het kind te ondersteunen bij en te stimuleren tot gewenst (positief) gedrag en het consequent grenzen stellen en daarnaar handelen. Binnen MTFC zijn de positieve aandacht richting de jongere en het consequent stellen van grenzen en daarna handelen dan ook belangrijke elementen om tot gedragsverandering te komen.

Fase 2: naar school

De basis voor agressie die het jonge kind thuis heeft gekregen, breidt zich in fase 2 uit naar de schoolomgeving. Kinderen moeten op school behulpzaam en inschikkelijk zijn om in de omgeving van de school en de klas te kunnen functioneren. Het weigerachtige gedrag leidt dan tot problemen. Coërcieve kinderen hebben het (vervolgens) ook moeilijk om negatieve feedback van onderwijzers, zoals een terechtwijzing, te incasseren. Ze kunnen hun gedrag moeilijk corrigeren op basis van opmerkingen van leerkrachten (en andere gezagsdragers). Het moeilijke gedrag leidt ertoe dat onderwijzers en leeftijdgenoten het kind niet mogen. Dit leidt tot afwijzing en terugtrekking bij het kind. In deze fase ervaren coërcieve kinderen een dubbel falen: zowel op prestatievlak als op sociaal vlak zijn er moeilijkheden.

Om een verdere ontwikkeling van het coërcieve gedrag tot antisociaal gedrag in een later stadium te voorkomen, is een aantal aspecten van belang:

- het ombuigen van het weigerachtige gedrag op school van het kind (vereist een routine/programma op school) en het stimuleren van opname van het kind in de groep (sociale inclusie in plaats van afwijzing);
- het voorkomen van te snelle overplaatsing naar een andere groep of zelfs een andere school;
- het ingrijpen van de ouders bij het signaleren van het achterblijven van het kind op school.

Duidelijk is dat het ombuigen van het negatieve gedrag dus niet alleen thuis moet plaatsvinden, maar ook in de context van school en in interactie met klasgenoten. MTFC richt zich behalve op de ouders en de jongere zelf dan ook op het gedrag dat jongeren op school laten zien (via docenten).

Fase 3: vriendschap met afwijkende leeftijdsgenoten

In fase 3 wordt het risico voor coërcieve kinderen steeds groter om betrokken te raken bij deviante leeftijdsgenoten en criminaliteit. Dit wordt veroorzaakt door de combinatie van hun eigen antisociale gedrag, de afwijzing door andere leeftijdsgenoten en een tekort aan sociale vaardigheden. Doordat

ouders er niet in slagen toezicht te houden op hun kind en het te corrigeren en stimuleren, is er ruim baan voor de omgang met leeftijdsgenoten in soortgelijke situaties. De jongere kiest voor andere antisociale leeftijdsgenoten; deze wending kan een zeer negatief effect hebben op de levensloop van de jongere. Verschillende onderzoeken (van Lier, Wanner, & Vitaro, 2007; Vitaro, Pedersen, & Bredgen, 2007) laten de kracht van de relatie zien tussen de aansluiting bij deviante leeftijdsgenoten en later crimineel gedrag (*deviant peer influences*). Er is in het verleden wel eens op de ironie gewezen van de in groepen uitgevoerde behandelingen voor criminele jongeren (bijvoorbeeld positieve groepscultuur en geleide groepsinteractie) (Elliott, Huizinga, & Ageton, 1985). Deze groepsbenaderingen lijken in het licht van het peer influence-onderzoek immers meer bij te dragen aan het behoud van criminele vriendschappen en crimineel gedrag dan aan de reductie ervan. Binnen MTFC staat (daarom) juist de individuele benadering in combinatie met plaatsing buiten de eigen context centraal: weg van de negatieve sociale interacties met gezinsleden, vrienden en school die in de loop der jaren zijn opgebouwd, zodat ruimte ontstaat voor het aanleren van positieve gedragsstijlen.

Fase 4: volwassen antisociale levensstijlen

De laatste fase beschrijft de verdere ontwikkeling van de jongere tot anti-sociale volwassene, met onder andere problematische relaties, ongunstige kwalificaties voor de arbeidsmarkt, risicovol gezondheidsgedrag en delinquentie (Timmermans, Van Lier & Koot, 2008; Timmermans, Van Lier & Koot, 2009; Fergusson & Horwood, 1998). MTFC beoogt voordat deze laatste fase aanbreekt een verandering naar positief gedrag, het volgen van een opleiding en het behalen van goede startkwalificatie, het hebben en behouden van een stabiele woonomgeving wat de kans op bovengenoemde risico's laat afnemen.

2.3.3 Cognitieve theorie: sociale-informatieverwerking

Naast het vierfasenmodel baseert MTFC zich ook op een model voor sociale-informatieverwerking (Crick & Dodge, 1994) dat een cognitieve verklaring voor antisociaal gedrag probeert te geven. Bij sociale informatieverwerking spelen automatische gedachten en gevoelens, iemands kernovertuigingen, beschikbare vaardigheden en steun een belangrijke rol. Een minder adequate sociale informatieverwerking kan de kans op delinquent of antisociaal gedrag verklaren. In het kort komt deze verklaring neer op de volgende processen:

- De jongere ervaart automatische gedachten en gevoelens die meteen negatieve reacties oproepen: een neutrale vraag wordt door de jongere als vijandig geïnterpreteerd (selectieve waarneming), waarop direct een agressieve reactie van de jongere volgt.
- De kernovertuiging die als basis bij de jongere aanwezig is (en die automatische gedachten en gevoelens genereert) is negatief en rechtvaardigt zijn antisociaal gedrag; maakt het gedrag als het ware logisch en verdedigbaar voor de jongere.

- Kernovertuigingen komen voort uit iemands zelfbeeld, zijn beeld van anderen en de wereld om hem heen en kernstrategieën van de jongere. Voorbeelden van negatieve kernovertuigingen zijn 'ik krijg geen kansen' of 'niemand is te vertrouwen'.

Uitgaande van deze processen van sociale informatieverwerking, zet MTFC in op verandering van de automatische gedachten en gevoelens en verandering van de kernovertuigingen van de jongere zodat het antisociale gedrag overbodig wordt en zal verminderen.

2.4 Empirische evidentie van MTFC

2.4.1 Inleiding

MTFC is al jaren in gebruik in de Verenigde Staten bij delinquente jongeren. Het meeste empirische onderzoek dat is gedaan naar de effectiviteit van MTFC is door Chamberlain zelf en haar collega's uitgevoerd. De laatste jaren is MTFC ook in sommige Europese landen geïmplementeerd, waaronder Scandinavische landen, Engeland en Nederland. De implementatie in Nederland vond plaats in 2007. In Nederland zijn in de periode voorafgaand aan dit onderzoek (2007 t/m 2011) in totaal 54 deelnemers ingestroomd in MTFC. Vanuit de Europese landen is (nog) beperkt onderzoek naar de doeltreffendheid en/of effectiviteit van het programma verricht. Er is één Nederlands onderzoek beschikbaar (Jonkman et al., 2012), maar dat heeft betrekking op de implementatie van MTFC bij jonge kinderen (tot 7 jaar) en zal hier niet worden besproken. In deze paragraaf beschrijven we de aanwezige evidentie voor MTFC. De studies richten zich doorgaans op de vergelijking van een MTFC-groep met een referentiegroep met betrekking tot indicatoren van criminaliteit zoals het aantal nieuwe delicten, het aantal dagen in detentie en indicatoren van probleemgedrag zoals de score op de externaliserend gedrag. Daarnaast, zij het in mindere mate, is gekeken naar indicatoren die zich richten op andere doelen van MTFC, zoals naar school gaan of het volgen van een opleiding en minder omgang met deviante vrienden. Studies naar de effecten op het gebied van het hebben van een stabiele verblijfplaats als doel van MTFC zijn niet gevonden.

2.4.2 Vermindering delinquent gedrag

Eddy, Whaley en Chamberlain (2004) gebruikten een gerandomiseerde onderzoeksoptzet (Randomized Clinical Trial, RCT) waarin mannelijke adolescenten (N=79) op basis van toeval werden ingedeeld in de MTFC-onderzoeksgroep (n=37) of in de groep die 'care as usual' (n=42) ontving waarbij een groepsgeoriënteerde aanpak aan de orde was. De groepen waren vergelijkbaar met betrekking tot het aantal gepleegde delicten, verblijf in detentie en een aantal andere achtergrondkenmerken zoals leeftijd en crimineel verleden van de ouders. Beide groepen werden twee jaar na de start van de interventie vergeleken op geregistreerd en zelfgerapporteerd geweld-

dadig gedrag. Eddy en collega's (2004) toonden met deze RCT aan dat de MTFC-groep twee jaar later significant minder gewelddadig gedrag vertoonde dan de controlegroep. Dit gold voor zowel het aantal geregistreerde gewelddadige delicten (MTFC-groep: 78% pleegde geen delicten en 22% pleegde een of meerdere delicten; controlegroep: 62% pleegde geen delicten en 38% pleegde een of meerdere delicten) als het zelf gerapporteerde delictgedrag (MTFC groep: vermindering met 62%; controlegroep: vermindering met 28%). Deze resultaten komen overeen met een eerdere, tevens gerandomiseerde studie van Chamberlain en Reid (1998), daarbij is echter gekeken naar geregistreerde en zelfgerapporteerde criminaliteit slechts één jaar na de start van de interventie. Eddy et al. (2004) tonen met hun studie dus een langere termijneffect van MTFC aan dan in eerder onderzoek is gebeurd. De beide genoemde studies richtten zich uitsluitend op mannelijke deelnemers. In 2005 en 2007 zijn vergelijkbare studies gedaan naar de effecten van MTFC bij meisjes. Leve, Chamberlain en Reid (2005) lieten in een RCT (n=81) voor het eerst zien dat ook bij een vrouwelijke MTFC-groep (n=37) sprake is van een sterkere vermindering van delinquent gedrag een jaar na de start van MTFC vergeleken met een controlegroep (n=44) met een groepsgeoriënteerde aanpak. De MTFC-groep liet een afname van 85 procent zien in het aantal delicten, vergeleken met een afname van 71 procent in de controlegroep (trend). De meisjes in de MTFC-groep zaten 62 procent minder dagen in detentie (M=21 dagen; afname van 72% t.o.v. voor de interventie) dan de controlegroep (M=56 dagen; afname van 37% t.o.v. voor de interventie). In 2007 werd vervolgens met een follow-upstudie van twee jaar aangetoond dat MTFC bij meisjes, net als bij jongens, op de langere termijn nog steeds effectief is in het verminderen van het aantal geregistreerde en zelfgerapporteerde criminele gedragingen en de detentieduur (Chamberlain, Leve, & DeGarmo, 2007).

2.4.3 Verbeteringen op school

MTFC beoogt niet alleen delinquent gedrag te verminderen, maar ook een positieve beïnvloeding van het schoolfunctioneren uitgedrukt in zowel het naar school gaan als het (uiteindelijk) behalen van een diploma of startkwalificatie. De gedachte is dat betrokkenheid bij school een positieve uitwerking heeft op het voorkomen van delictgedrag. Leve en Chamberlain onderzochten met hun RCT-studie (2006) wat het effect van MTFC is op het schoolgedrag van meisjes (n=81). De indicatoren waarop de MTFC-groep (n=37) en de controlegroep (n=44) met elkaar werden vergeleken, waren naar school gaan en huiswerkbesteding. De auteurs laten zien dat MTFC effectiever is in het stimuleren van het naar school gaan en huiswerkbesteding dan de gebruikelijke groepsgeoriënteerde aanpak. Meisjes die MTFC hadden gevolgd, besteedden 150 procent meer tijd aan het maken van huiswerk dan bij de start van de interventie/het onderzoek, terwijl meisjes in de 'care as usual'-groep juist iets minder tijd aan huiswerk zijn gaan besteden dan voor de interventie. De MTFC-deelnemers gingen tijdens en na het MTFC-programma vaker (regelmatig tot altijd) naar school dan de meisjes in de controlegroep (minder dan

regelmatig). Daarnaast toonde het onderzoek aan dat een verhoogde betrokkenheid bij school (dus naar school gaan en huiswerk maken) verband hield met verminderd delictgedrag en verblijfsduur in detentie. De effecten van MTFC op het schoolfunctioneren en op delinquentie zijn (nog) niet bij jongens onderzocht.

2.4.4 Omgang deviante vrienden

Een ander doel van MTFC is het terugdringen van de omgang met deviante, antisociale vrienden en het stimuleren van prosociale relaties. Leve en Chamberlain (2005) onderzochten bij jongens (N=72) en meisjes (N=81) in hoeverre MTFC hierin effectief is (combinatie van de twee RCT's). De omgang met deviante vrienden werd in een MTFC-groep (n=73; 36 jongens en 37 meisjes) en in een controlegroep (n=80; 36 jongens, 44 meisjes) gemeten door middel van zelfrapportages en ouderrapportages. In beide onderzoeksgroepen (MTFC en 'care as usual') was een afname in het aantal deviante vrienden te zien een jaar na de start van het onderzoek. Echter, zowel jongens als meisjes die MTFC hadden gevolgd hadden significant minder deviante vrienden (30% daling) dan de deelnemers in de 'care as usual'-groep (17% daling). MTFC bleek dus effectiever in het terugdringen van antisociale relaties dan 'care as usual'.

2.4.5 Europese studies

Zoals aangegeven is het onderzoek naar MTFC in landen buiten de Verenigde Staten nog beperkt. De studies die gedaan zijn, zijn echter bevestigend voor de eerder gevonden resultaten ten aanzien van verminderd probleemgedrag en delinquentie, verbeterd schoolfunctioneren en daarnaast reducerende effecten op risicovol seksueel gedrag en middelengebruik. Zo verscheen recent een vergelijkende studie van de effecten van MTFC van een Engelse sample (58 meisjes) en de eerder besproken Amerikaanse sample (81 meisjes), waarin is aangetoond dat MTFC in de Engelse sample even effectief blijkt als in de Amerikaanse sample ten aanzien van het terugdringen van gewelddadig en crimineel gedrag en het verbeteren van de betrokkenheid bij school, maar ook bij risicovol seksueel gedrag en zelfverwonding (Rhoades, Chamberlain, Roberts, & Leve, 2013). Met betrekking tot middelengebruik was er geen sprake van verbetering na MTFC in de Engelse sample. Het knelpunt van deze studie is echter dat door het ontbreken van een Engelse controlegroep, de resultaten van de Engelse MTFC-sample niet kon worden vergeleken met 'care as usual' in Engeland. Er is wel een onderzoek in Zweden gedaan waarin die vergelijking met 'care as usual' in het thuisland gemaakt kon worden (Westermarck, Hansson, & Olsson, 2010). De resultaten van de Zweedse RCT laten zien dat na deelname aan MTFC grotere verbeteringen optreden in het probleemgedrag (externaliserend³ en inter-

---

³ Effectgrootte: -,33 (YSR), -,19 (CBCL).

naliserend⁴ gedrag gemeten met zelfrapportages en ouderrapportages) dan na 'care as usual' het geval is. Met andere woorden, de bevindingen tonen aan dat MTFC effectiever lijkt te zijn dan de gebruikelijke behandeling in Zweden. Echter, het valt op dat ook de gebruikelijk behandeling in Zweden tot positieve resultaten leidt (zij het in mindere mate dan met MTFC wordt gerealiseerd), terwijl in Amerikaanse studies effecten in de controlegroep niet of beperkt aanwezig zijn. Dit doet vermoeden dat de kwaliteit van 'care as usual' in een land als Zweden hoger ligt dan de zorg in de VS. Deze eerste bevindingen van Europese studies lijken erop te duiden dat MTFC zoals geïmplementeerd in Zweden en Engeland effectief kan zijn in het terugdringen van probleemgedrag. Tegelijkertijd moet geconstateerd worden dat meer onderzoek nodig is om te kunnen vaststellen of MTFC een meerwaarde biedt ten opzichte van de gebruikelijke zorg in (andere) Europese landen.

2.4.6 Verwachtingen in het huidige onderzoek

De geschetste studies bieden een perspectief op potentiële effecten van MTFC in Nederland. Globaal gezien laten de Amerikaanse studies een reductie (c.q. verbetering) van circa vijftig procent zien ten aanzien van crimineel gedrag, antisociaal gedrag, de omgang met antisociale (deviante) vrienden en schoolgerelateerde uitkomsten. We hebben daarnaast geconstateerd dat onderzoek naar de effecten van MTFC in Europese landen nog beperkt is. Wanneer de kwaliteit van de alternatieve behandeling ('care as usual') in Europa hoger is dan in de Verenigde Staten, is het onwaarschijnlijk dat dergelijk grote effecten van MTFC (50%) gehaald kunnen worden. Ten aanzien van het vinden en behouden van een stabiele verblijfplaats en enkele tussendoelen van MTFC, zoals het aanleren van alternatieve denkpatronen en vaardigheden en een toename prosociaal gedrag, ontbreekt eerder onderzoek en kunnen geen specifieke verwachtingen voor het huidige onderzoek worden geformuleerd.

Het huidige onderzoek richt zich op het meten van het resultaat van MTFC ten aanzien van:

- vermindering van externaliserend gedrag;
- vermindering van omgang met antisociale (deviante) vrienden;
- verbetering in schoolgerelateerde uitkomsten;
- verbetering in prosociale relaties;
- verbetering in denkpatronen en vaardigheden;
- vinden en behouden van stabiele verblijfsplaats.

Dit doen we enerzijds door de ontwikkeling in het gedrag van jongeren die MTFC hebben gevolgd te bestuderen. Anderzijds vergelijken we de resultaten van jongeren die MTFC volgden met resultaten van jongeren die 'care as usual' ontvingen, in dit geval in Amsterbaken, een JJI in Amsterdam.

---

⁴ Effectgrootte: -,51 (CBCL).

3 ONDERZOEKSMETHODE

In dit hoofdstuk wordt de gehanteerde onderzoeksmethode beschreven. Er wordt eerst ingegaan op de onderzoeksgroepen in dit onderzoek. Vervolgens wordt een overzicht gegeven van het onderzoeksplan en beschrijven we de gehanteerde onderzoeksinstrumenten. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een overzicht van alle metingen.

3.1 Onderzoeksgroepen

3.1.1 MTFC-deelnemers

Het onderzoek richt zich op jongeren van 12 t/m 17 jaar die delinquent gedrag vertonen, diverse antisociale gedragsproblemen hebben en een hoog risico op recidive. Het gaat doorgaans om jongens, maar meisjes worden niet uitgesloten in het onderzoek. De doeltreffendheidsstudie is uitgevoerd onder een groep van 8 jongeren die in de periode april 2012 t/m maart 2014 zijn ingestroomd in MTFC. In totaal zijn er in deze periode 13 jongeren gestart met MTFC. Van deze 13 jongeren wilden er twee geen medewerking verlenen aan het onderzoek en zijn er drie gedurende het MTFC-traject uitgevallen.

De acht MTFC-deelnemers aan het onderzoek komen wat betreft achtergrondkenmerken overeen met een grotere groep van 44 MTFC-deelnemers, die voorafgaand aan het onderzoek zijn ingestroomd in het programma¹: de gemiddelde leeftijd in zowel de onderzoeksgroep als in de groep eerder ingestroomde MTFC-deelnemers is 16 jaar, bijna 90 procent bestaat uit jongens en er is sprake van ernstige problematiek bij de jongeren en ouders. In zowel de onderzoeksgroep als de grotere groep eerder ingestroomde deelnemers hebben de meeste jongeren een gemiddeld intelligentieniveau. In beide groepen bevinden zich een aantal jongeren met een beneden-gemiddeld intelligentieniveau (IQ lager dan 80). De vergelijkbaarheid van de achtergrondkenmerken van de deelnemers aan dit onderzoek met die van de eerder ingestroomde MTFC-deelnemers vormt een aanwijzing voor de representativiteit van onze onderzoeksgroep. Een verdere beschrijving van de kenmerken van de MTFC-deelnemers en tevens van de jongeren die uitgevallen zijn, is terug te vinden in hoofdstuk 4.

3.1.2 Vergelijkingsgroep

In de optimale situatie bestaat de vergelijkingsgroep uit jongeren die op de wachtlijst voor MTFC staan, maar doordat er geen 'match' in opvoedouders en jongere is, niet geplaatst kunnen worden en die zodoende een alternatieve

---

¹ Achtergrondinformatie over de grotere groep eerder ingestroomde MTFC-deelnemers is aan de onderzoekers verstrekt door het Leger des Heils.

behandeling krijgen. Deze jongeren voldoen immers aan de voorwaarden voor MTFC en zijn dus goed vergelijkbaar met de interventiegroep. Deze situatie doet zich echter niet voor gedurende de onderzoeksperiode. Daarnaast is het zo dat, om in aanmerking te komen voor plaatsing in MTFC, geldt dat alternatieven buiten een JJI, zoals FFT en MST, al een gepasseerd station zijn (MTFC, Beoordelings- en evaluatie handleiding, 2010). Met andere woorden, de vergelijkingsgroep kan daarom ook niet uit jongeren met een gedrags-beïnvloedende maatregel als FFT en MST bestaan. De vergelijkingsgroep bestaat daarom uit jongeren die ten opzichte van de MTFC-deelnemers een vergelijkbare achtergrond hebben met betrekking tot delinquent gedrag en antisociale gedragsproblemen. Hiervoor worden jongeren geselecteerd die in een JJI worden geplaatst met een reële kans op een middellang verblijf van zes maanden (niet PIJ). De ernst van de delicten van deze jongeren zal in die gevallen vergelijkbaar zijn met de MTFC-groep. De beoogde interventieperiode van circa een half jaar is idealiter vergelijkbaar met de duur van een MTFC-traject. Echter, vastgesteld is dat jongeren in de vergelijkingsgroep meestal niet langer dan drie à vier maanden vastzitten.

Voor een optimale vergelijking worden de interventiegroep (MTFC) en de vergelijkingsgroep (JJI) verder zo goed mogelijk gematcht op zowel persoonskenmerken als problematiek. Kenmerken waarop vergeleken moet worden zijn:

- leeftijd (range 12 t/m 17);
- intelligentie (exclusie bij IQ < 80);
- recidiverisico bij binnenkomst (door middel van het LIJ ingevuld door de Raad voor de Kinderbescherming of politierapportage);
- eventueel aanwezige diagnose.

De vergelijkingsgroep bestaat uit acht jongens die in de periode september 2013 tot en met augustus 2014 geworven zijn bij JJI Amsterbaken te Amsterdam.

3.2 Overzicht onderzoeksplan

Het onderzoek valt uiteen in drie delen: 1) procesevaluatie; 2) doeltreffendheidsstudie; 3) studie naar de toegevoegde waarde van MTFC. In deze paragraaf wordt een overzicht gegeven van de verschillende onderdelen van het onderzoek.

3.2.1 Procesevaluatie

De procesevaluatie (zie hoofdstuk 4 voor de resultaten hiervan) heeft als doel zicht te krijgen op het verloop van MTFC en de mate waarin dit voldoet aan de beoogde werkwijze zoals vastgesteld in de programmahandleiding (2010).

Voor dit onderdeel zijn twee keer interviews gehouden met het MTFC-team²: in juli 2012 (aan de start van het onderzoek) en in september 2014 (de eindfase van het onderzoek). In de eerste gespreksronde is ingegaan op het algemene verloop van MTFC. In de tweede gespreksronde lag de nadruk op het zicht krijgen op het verloop van de interventie bij de MTFC-deelnemers die in dit onderzoek participeerden. De aanmeldcoördinator en de medewerker werving, selectie en training zijn alleen aan de start van het onderzoek geïnterviewd. Met de overige MTFC-teamleden zijn twee keer gesprekken gevoerd. Met de volgende professionals van het MTFC-team is gesproken:

- programmasupervisor;
- gedragstrainer;
- vaardigheidsbegeleider;
- gezinstrainer;
- aanmeldcoördinator;
- medewerker werving, selectie en training;
- programmaconsulent.

Er zijn tevens twee gesprekken gevoerd met een van de opvoedouders van de MTFC-deelnemers in dit onderzoek: eenmaal nadat de deelnemer Niveau 1 van MTFC heeft bereikt en eenmaal nadat Niveau 3 is bereikt en de jongere het opvoedgezin verlaat. Verder zijn in de procesevaluatie de kenmerken van de doelgroep, de mate waarin voldaan is aan de selectiecriteria, de motivatie voor deelname en de mate van uitval uit het programma onderzocht. De motivatie van deelnemers is in kaart gebracht via zelfrapportage met behulp van de ATMQ (Adolescent Treatment Motivation Questionnaire, Van der Helm e.a., 2012). Tot slot is in de procesevaluatie documentatie geanalyseerd van de certificering van het MTFC-team, die is uitgevoerd door het Center for Research to Practice (CR2P, 2012).

3.2.2 Doeltreffendheidsstudie via n=1-aanpak

Dit onderzoek is, in tegenstelling tot het meeste onderzoek naar MTFC (zoals beschreven in hoofdstuk 2), niet uitgevoerd op basis van een Randomized Controlled Trial (RCT). De reden hiervan is er met name in gelegen dat de gerandomiseerde toewijzing van deelnemers aan de interventie- dan wel controlegroep (ethisch) niet haalbaar is en dat de omvang van de onderzoeksgroepen onvoldoende is, door zeer beperkte instroom in MTFC. Om toch een indicatie te krijgen van de doeltreffendheid van het programma, maakt dit onderzoek daarom gebruik van het n=1-design. N=1-onderzoek is een bruikbaar design voor het identificeren van therapeutisch effect bij individuen, in de opmaat naar een RCT-studie en in onderzoek naar de effectiviteit voor bepaalde doelgroepen of voor bepaalde varianten van een interventie. Het n=1-design wordt gezien als een gedegen manier om de resultaten van een interventie met kleine aantallen in kaart te brengen. Volgens sommigen

---

² In totaal zijn met het MTFC-team (inclusief de opvoedouders) in de eerste gespreksronde vijftien interviews gehouden en in de tweede gespreksronde dertien interviews.

wordt dit design gezien als volwaardig alternatief voor de RCT (Task Force APA, 1995; Van Yperen en Bijl, 2006) en volgens anderen als goede opmaat voor een RCT (Bartels, Spreen, Schuringa en Teeken, 2008). Volgens Robey (2004) speelt n=1-onderzoek een belangrijke rol in verschillende stappen van klinisch onderzoek. In Robey's hiërarchisch model neemt in sommige stappen van het model n=1-onderzoek een belangrijke plaats in, terwijl in andere stappen RCT-onderzoek, meta-analyses en kosteneffectiviteit-onderzoek meer geschikt zijn om effectiviteit van interventies in kaart te brengen. N=1-onderzoek komt in Robey's model vooral aan bod in het identificeren van therapeutisch effect (stap 1), in de voorbereiding voor RCT-onderzoek (stap 2) en om effectiviteit in speciale (sub-)populaties en in varianten van de interventie te onderzoeken (stap 4). Stap 3 bestaat in het model van Robey uit het uitvoeren van klinische trials (RCT-onderzoek).

Centraal bij de n=1-aanpak staat dat bij verschillende observanten, waaronder in het huidige onderzoek de jongeren zelf, de opvoedouders en overige observanten uit het (formele of informele) netwerk van de deelnemers, op meerdere tijdstippen informatie wordt verzameld over de ontwikkeling van de deelnemers. Door meerdere informanten te betrekken in het onderzoek, kan triangulatie³ worden gerealiseerd, met positieve gevolgen voor de betrouwbaarheid van de onderzoeksresultaten. Als er sprake is van vergelijkbare gewenste patronen in de ontwikkeling van de deelnemers volgens verschillende informanten, onderbouwt dit de bewijskracht voor de werkzaamheid van de interventie (Van Yperen et al., 2008). Essentieel in n=1-onderzoek is het gebruik van instrumenten die sensitief zijn voor verandering en waarmee nauwkeurig gemeten kan worden (dat wil zeggen, dat er een goede aansluiting met de doelen van de interventie is). Dit is juist van belang om ondanks kleine aantallen respondenten toch voldoende power te realiseren om het eventuele effect van de interventie aan te kunnen tonen. In de n=1-aanpak kunnen zowel kwalitatieve als kwantitatieve maten worden gebruikt.

In dit onderzoek is het n=1-design toegepast en is gebruikgemaakt van een mixed-methodaanpak. De ontwikkeling van de MTFC-deelnemers is via vragenlijstonderzoek, interviews en overig materiaal dat tijdens MTFC wordt verzameld (Parent Daily Reports en Puntenkaarten), in kaart gebracht op de tussentijdse doelen van MTFC:

- vermindering van antisociaal gedrag;
- vermindering van antisociale denkpatronen;
- toename van positieve copingvaardigheden;
- toename van prosociaal gedrag;
- afname omgang met delinquente vrienden.

---

³ Triangulatie houdt in dat vanuit verschillende invalshoeken metingen worden verricht, bijvoorbeeld via verschillende informanten en het combineren van kwantitatieve en kwalitatieve onderzoeksmethoden binnen een onderzoeksopzet.

We analyseren in hoeverre er sprake is van een significante daling of stijging op genoemde indicatoren (tussentijdse doelen). Dit wordt getoetst met de non-parametrische Wilcoxon signed-ranktest (indien twee tijdstippen met elkaar vergeleken worden) en met de Friedman-test (indien er drie tijdstippen met elkaar vergeleken worden). Daarnaast analyseren we hoe sterk de verandering op de indicator(en) is. De sterkte van de ontwikkeling op de tussentijdse doelen is berekend met de NAP (Nonoverlap of All Pairs).⁴ De NAP is in n=1-onderzoek een gebruikelijke maat voor sterkte van verandering en kan variëren van 0 tot 1 (Parker & Vannest, 2009). Een waarde van .20 – .49 geeft een kleine mate van verandering weer; en waarde van .50 – .79 een middelgrote verandering; en een waarde van .80 of meer een grote mate van verandering. Naast de ontwikkeling op de tussentijdse doelen is in de doeltreffendheidsstudie de concrete situatie van de MTFC-deelnemers bij uitstroom inzichtelijk gemaakt voor wat betreft school, werk, wonen en contacten met justitie. De resultaten van de doeltreffendheidsstudie zijn beschreven in hoofdstuk 5.

3.2.3 Studie naar de toegevoegde waarde van MTFC

De vergelijking van de MTFC-groep met de vergelijkingsgroep beoogt het verschil in ontwikkeling tussen MTFC en 'care as usual' te meten. Om twee redenen is het verstandig om deze vergelijking te trekken. Ten eerste krijgt de mate van doeltreffendheid van MTFC (onder andere) betekenis als deze wordt afgezet tegen de conditie 'care as usual'. Met andere woorden: we willen weten of jongeren die deelnemen aan MTFC een gunstigere ontwikkeling doormaken in vergelijking tot een groep die 'care as usual' ontvangt. Ten tweede geldt voor sommige MTFC-doelen, dat de vergelijking met de situatie vóór MTFC (de baseline) binnen de MTFC-groep onvoldoende zicht biedt op de werking van MTFC. Neem het doel van het hebben/behouden van een vaste verblijfsplaats. Alleen al door het verstrijken van de tijd (de MTFC-periode) komen jongeren (mogelijk) in een andere fase terecht waarin meer of minder mogelijk is dan in de periode voordat ze met MTFC begonnen. Een vergelijking met de baseline zou dus moeilijk interpreteerbare resultaten opleveren. De vergelijking is beter als we de uitkomsten van de MTFC-groep af kunnen zetten tegen een vergelijkingsgroep. Kortom, met een vergelijking ten opzichte van een groep jongeren binnen een JJI kan de toegevoegde waarde van MTFC ten opzichte van de gebruikelijke zorg in kaart worden gebracht.

De beperkte omvang van de beide onderzoeksgroepen maakt het echter niet mogelijk om verschillen in de ontwikkeling op de tussentijdse doelen op de gebruikelijke wijze, via gemiddelden, te toetsen. Het aantal cases in beide groepen is immers te laag om eventuele verschillen in gemiddelde scores te kunnen detecteren. Om toch de toegevoegde waarde van MTFC zinvol te

---

⁴ De NAP kan geïnterpreteerd worden als het percentage van de paarsgewijze vergelijkingen tussen twee meetmomenten, waarbij een (positieve) verandering is opgetreden: $NAP = (\text{aantal positieve veranderingen} + 0,5 * \text{aantal gelijkgebleven onderdelen}) / \text{totaal aantal vergeleken paren}$.

kunnen beoordelen, is daarom van een alternatieve methode gebruikgemaakt, namelijk een simulatietechniek waarbij een voldoende grote vergelijkingsgroep statistisch wordt gegenereerd op basis van de verzamelde gegevens van de jongeren van JJI Amsterbaken. Voor iedere MTFC-deelnemer wordt vervolgens op basis van rangschikking vastgesteld in hoeverre zijn of haar ontwikkeling beduidend gunstiger uitpakt dan verwacht mag worden op basis van de gesimuleerde vergelijkingsgroep (care as usual). Zie voor een toelichting op de wijze waarop dit gebeurt box 3.1.

Box 3.1   Vergelijking ontwikkeling MTFC-deelnemers ten opzichte van 'care as usual' (gesimuleerde vergelijkingsgroep)

Voor alle gegenereerde cases berekenen we de sterkte van verandering met behulp van de NAP-waarde (net zoals gebeurt in de doeltreffendheidsstudie) en maken we hier een rangordening van. Vervolgens vergelijken we de sterkte van de verandering van de MTFC-deelnemers op de verschillende indicatoren (tussentijdse doelen) op basis van de NAP-waarde met de sterkte van de verandering van de 800 gegenereerde cases in de gesimuleerde vergelijkingsgroep. We onderzoeken hierbij de veronderstelling dat de MTFC-deelnemers zich op de (tussentijdse) doelen gunstiger ontwikkelen dan jongeren die 'care as usual' ontvangen. We verwachten dat de MTFC-deelnemers zich bij de 'beste' 20 procent bevinden voor wat betreft hun ontwikkeling op de doelen. Dat wil zeggen, we verwachten bijvoorbeeld dat de MTFC-deelnemers gedurende het programma een toename laten zien in pro sociaal gedrag die vergelijkbaar is met de toename van de 20 procent 'sterkste stijgers' in de gesimuleerde vergelijkingsgroep. Concreet stellen we dat de NAP-waarden van de MTFC-deelnemers in de hoogste 20 procent van de rangordening van de NAP-waarden in de gesimuleerde vergelijkingsgroep moeten vallen. De door ons gehanteerde norm van 20 procent gaat uit van een relatief grote mate van verandering in de MTFC-groep ten opzichte van jongeren die 'care as usual' ontvangen. Deze norm sluit aan bij de relatief grote effecten van MTFC die in de internationale empirische literatuur zijn gevonden (zie hoofdstuk 2).

Omvang gesimuleerde vergelijkingsgroep

Het aantal cases in de gesimuleerde vergelijkingsgroep is gebaseerd op de (geschatte) doelpopulatie in Nederland en bestaat uit 800 cases; zie voor een onderbouwing van deze omvangsschatting box 3.2. Deze 800 cases worden in SPSS aangemaakt op basis van de gemiddelde waarden en spreiding (standaarddeviatie) op de tussentijdse MTFC-doelen van de jongeren uit JJI Amsterbaken (op de eerste en de tweede meting) en de MTFC-jongeren (op de eerste meting).⁵

Hoofdstuk 6 beschrijft de resultaten van de studie naar de toegevoegde waarde van MTFC.

⁵ De gemiddelden en standaarddeviatie van de MTFC-deelnemers op de eerste meting zijn ook nodig voor het genereren van een goede vergelijkingsgroep omdat verwacht mag worden dat de MTFC-groep op dit meetmoment (nog) vergelijkbare waarden laat zien als de groep die 'care as usual' ontvangt.

Box 3.2   Omvang gesimuleerde vergelijkingsgroep t.b.v. de studie naar de toegevoegde waarde van MTFC

De beoogde vergelijkingsgroep in dit onderzoek bestaat uit jongeren van 12 t/m 18 jaar met een bovengemiddeld recidiverisico en antisociale gedragsproblemen die zich in een JJI bevinden. Voor het onderzoek naar de toegevoegde waarde van MTFC wordt een vergelijkingsgroep statistisch gegenereerd die wat betreft omvang en kenmerken is gebaseerd op de werkelijke doelpopulatie in Nederland. De totale omvang van de doelpopulatie in een JJI schatten we op 800 jongeren. De geschatte omvang is gebaseerd op de volgende gegevens:

- a) In 2012 is het aantal jongeren in de leeftijd van 12 t/m 18 jaar in een JJI 1.682 (JJI in getal 2008 – 2012 (2013). Den Haag: DJI).
  - b) Van de 1.682 jongeren hebben ruim 1000 jongeren een IQ van boven de 80. (35% van de jongeren in een JJI heeft een IQ van 80 of lager. Bron: Zorg voor ingesloten licht verstandelijk beperkte jongeren (2011). Den Haag: Raad voor Straftoepassing en Jeugdbescherming.)
  - c) Van de jongeren die via een strafmaat in een JJI opgesloten zitten of worden opgenomen in de gesloten jeugdzorg, heeft 74 procent ernstige antisociale problematiek (Vreugdenhil et al., 2004).
- Kortom, de totale geschatte populatie die zorg ontvangt binnen een JJI (care as usual) komt neer op 800 jongeren.

3.2.4   Analyse reeds verzamelde gegevens

Door het MTFC-team zijn voorafgaand aan dit onderzoek bij in totaal 24 deelnemers die in de periode 2010 tot circa medio 2012 zijn uitgestroomd, vragenlijsten afgenomen. Deze vragenlijsten komen qua inhoud en meetritme niet een-op-een overeen met de opzet van het huidige onderzoek. De analyse van deze vragenlijsten kunnen we daarom niet meenemen in de doeltreffendheidsstudie van MTFC (zoals beschreven in hoofdstuk 5). De afgenomen vragenlijsten geven wel een beeld van de ontwikkeling van MTFC-deelnemers ten aanzien van een aantal tussentijdse doelen van MTFC (antisociaal gedrag, negatieve denkpatronen en omgang met delinquente vrienden) en de school- en woonsituatie van de deelnemers na afloop van het programma. We beschrijven de resultaten van de analyse van deze aanvullende gegevens in hoofdstuk 6.

3.2.5   Beperkingen en reikwijdte van het onderzoek

Ten aanzien van de uitvoering van dit onderzoek kan een aantal beperkingen benoemd worden. Deze beperkingen hebben te maken met het betrekken van verschillende informanten in het onderzoek en met de opzet van de vergelijkingsgroep.

Hoewel in dit onderzoek voor elke deelnemer meerdere informanten zijn bevraagd, bleek het moeilijk om alle beoogde informanten te bevragen. In een aantal gevallen konden bijvoorbeeld leden uit het (in)formele netwerk van de deelnemers (zoals familieleden of begeleiders bij andere instellingen) niet bereikt worden of bereid gevonden worden om (op meerdere tijdstippen) deel te nemen aan het onderzoek. Dit gold niet alleen voor de MTFC-groep, maar

tevens voor de vergelijkingsgroep. Voor de laatste groep is het slechts in beperkte mate gelukt om begeleiders vanuit de JJI tweemaal de vragenlijst over het antisociale gedrag van de jongeren in te laten vullen. Deze beperking zou consequenties gehad kunnen hebben voor de betrouwbaarheid van het onderzoek, omdat triangulatie in wat beperktere mate tot stand is gekomen dan beoogd.

De tweede beperking betreft de vergelijkbaarheid van de MTFC-groep met de vergelijkingsgroep. Tussen de voor- en de nameting bij de vergelijkingsgroep zat gemiddeld drie maanden, wat aanzienlijk korter is dan in de MTFC-groep. De vergelijkingsgroep heeft hierdoor minder tijd gehad om zich in positieve mate te ontwikkelen op de tussentijdse doelen in vergelijking met de MTFC-groep. Daarnaast heeft er geen derde meting drie maanden na afronding van de interventie plaatsgevonden, terwijl dit bij de MTFC-groep wel is gebeurd.

3.3 Instrumenten voor het meten van de (tussentijdse) doelen

De instrumenten die zijn gebruikt om de (tussentijdse) MTFC-doelen in kaart te brengen, worden hieronder toegelicht, alsmede de informanten en het meetritme. We sluiten het hoofdstuk af met een schematisch overzicht van de verschillende metingen (figuur 3.1).

3.3.1 Meten van afname antisociaal gedrag

Een overzicht van de instrumenten die in dit onderzoek zijn gehanteerd om de afname in antisociaal gedrag van de jongeren in kaart te brengen, is weer-gegeven in tabel 3.1. De vragenlijst antisociaal gedrag is afgenomen bij zowel de MTFC-deelnemers als de vergelijkingsgroep (jongeren JJI). Bij de MTFC-deelnemers is de vragenlijst in totaal drie keer afgenomen, bij de vergelijkingsgroep twee keer. De CBCL is tweemaal afgenomen bij de opvoedouders van de MTFC-deelnemers en bij de groepsbegeleiders van de vergelijkingsgroep. De overige instrumenten die (herhaaldelijk) zijn afgenomen bij de jongeren, opvoedouders, leerkrachten en overige netwerkleden, zijn alleen van toepassing op de MTFC-deelnemers. De Parent Daily Report (PDR) en Puntenkaarten zijn instrumenten die binnen het MTFC-programma worden gebruikt voor het monitoren en bijsturen van het gedrag van de MTFC-deelnemers. In de PDR geven opvoedouders dagelijks het aantal ongewenste gedragingen aan. In dit onderzoek analyseren we het gemiddeld aantal gedragingen over een periode van een week aan de start van het programma en aan het einde. In de Puntenkaarten worden bonuspunten of aftrekpunten toegekend door de opvoedouders aan de deelnemers voor verschillende gedragingen. In dit onderzoek vergelijken we de bonuspunten op het onderdeel gedrag in de klas (indien een deelnemer naar school gaat) of de werkhouding bij de stage/werkplek (indien een deelnemer werkt). De Puntenkaarten analyseren we, net als de PDR, over een periode van een week aan de start van MTFC en aan het einde.

Tabel 3.1 Instrumenten, informanten en meetritme afname antisociaal gedrag

Instrument	Informant	Meetritme
Vragenlijst antisocial gedrag (Chamberlain)	MTFC-deelnemers	t1: start MTFC t2: na Niveau 3 t3: na nazorgperiode
	Vergelijkingsgroep	t1: na instroom t2: voor uitstroom
Vragenlijst Child Behavior Checklist	Opvoedouders MTFC-deelnemers	t1: na Niveau 1 t2: na Niveau 3
	Groepsbegeleider vergelijkingsgroep	t1: na instroom t2: voor uitstroom
Parent Daily Report	Opvoedouders MTFC-deelnemers	t1: beginperiode MTFC t2: einde MTFC
Puntenkaarten	Leerkracht/Werkbegeleider MTFC-deelnemers	t1: beginperiode MTFC t2: einde MTFC
Vragenlijst netwerkanalyse	MTFC-deelnemers en zijn/haar netwerk	t1: start MTFC t3: na nazorgperiode

* Alle instrumenten beschikken over een voldoende psychometrische kwaliteit in termen van validiteit en betrouwbaarheid van schalen.

3.3.2 Meten van overige tussentijdse MTFC-doelen

Zoals te zien valt in tabel 3.2, zijn de overige tussentijdse MTFC-doelen (dat wil zeggen, de indicatoren vermindering van antisociale denkpatronen, toename copingvaardigheden, toename pro sociaal gedrag en toename van omgang met pro sociale vrienden) gemeten bij de MTFC-deelnemers en bij de vergelijkingsgroep middels vragenlijsten. Bij de MTFC-deelnemers zijn de vragenlijsten driemaal afgenomen en bij de vergelijkingsgroep tweemaal.

Tabel 3.2 Instrumenten, informanten en meetritme overige indicatoren

Indicator	Instrument	Informant	Meetritme
Vermindering antisociale denkpatronen	Hoe Ik Denk (HID)	MTFC-deelnemers	t1: start MTFC t2: na Niveau 3 t3: na nazorgperiode
		Vergelijkingsgroep	t1: na instroom t2: voor uitstroom
Toename coping-vaardigheden	Utrechtse Copinglijst (UCL)	MTFC-deelnemers	t1: start MTFC t2: na Niveau 3 t3: na nazorgperiode
		Vergelijkingsgroep	t1: na instroom t2: voor uitstroom

Vervolg tabel 3.2 Instrumenten, informanten en meetritme overige indicatoren

Indicator	Instrument	Informant	Meetritme
Toename prosociaal gedrag	Vragenlijst prosociaal gedrag (RADAR)	MTFC-deelnemers	t1: start MTFC t2: na Niveau 3 t3: na nazorgperiode
		Vergelijkingsgroep	t1: na instroom t2: voor uitstroom
Afname omgang delinquente vrienden	Vragenlijst antisociale vrienden (Chamberlain)	MTFC-deelnemers	t1: start MTFC t2: na Niveau 3 t3: na nazorgperiode
		Vergelijkingsgroep	t1: na instroom t2: voor uitstroom

* Alle instrumenten beschikken over een voldoende psychometrische kwaliteit in termen van validiteit en betrouwbaarheid van schalen.

3.3.3 Meten van situatie bij uitstroom

Bij de MTFC-deelnemers wordt tevens informatie vergaard over de situatie bij uitstroom ten aanzien van de schoolsituatie, werksituatie, woonsituatie en eventuele contacten met justitie. De betreffende vragenlijst hiervoor wordt bij de MTFC-deelnemers afgenomen na de nazorgperiode.

3.3.4 Aanvullende kwalitatieve informatie

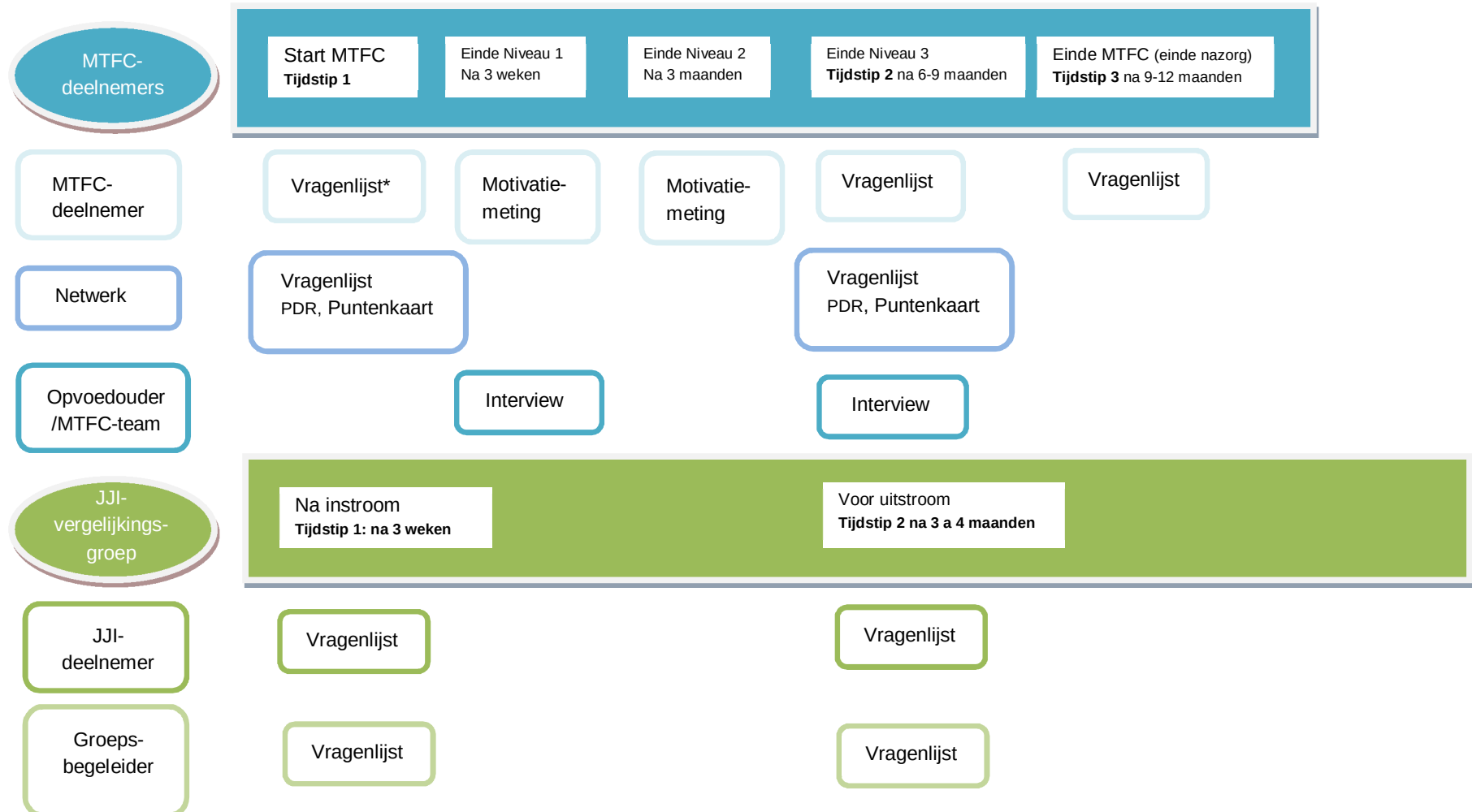
Naast het afnemen van de vragenlijsten bij de verschillende informanten, is in dit onderzoek ook kwalitatieve informatie ingewonnen over de MTFC-deelnemers bij de opvoedouders en bij het MTFC-team. In de interviews die we hebben gehouden, zijn we ingegaan op het verloop van het traject bij de deelnemer vanuit het perspectief van de opvoedouders en de teamleden van MTFC. De onderwerpen die in de interviews aan bod kwamen waren:

- sterke punten van de deelnemer;
- moeilijke punten voor de deelnemer;
- verwachtingen aan het begin van het traject en geconstateerde veranderingen aan het einde;
- mate van vertrouwen in de toekomst van de deelnemer.

3.3.5 Verwerking resultaten

De uitkomsten van de instrumenten die de ontwikkeling op de tussentijdse doelen, situatie bij uitstroom en aanvullende informatie in kaart brengen van de MTFC-deelnemers, zijn verwerkt in de doeltreffendheidsstudie (hoofdstuk 5). De instrumenten die zijn afgenomen bij zowel de MTFC-deelnemers en de vergelijkingsgroep voor het in beeld krijgen van de ontwikkeling op de tussentijdse doelen, zijn verwerkt in de studie naar de toegevoegde waarde van MTFC (hoofdstuk 6). Tot slot geeft figuur 3.1 een schematisch overzicht van alle metingen die in dit onderzoek zijn uitgevoerd.

Figuur 3.1 Schematisch overzicht verschillende metingen in de beide onderzoeksgroepen

* Met 'Vragenlijst' worden telkens de vragenlijsten bedoeld voor het in kaart brengen van de (tussentijdse) MTFC-doelen zoals beschreven in par. 3.3

4 PROCESMETING: HET VERLOOP VAN MTFC

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk beschrijven we de uitvoering van MTFC in de praktijk. Uit eerder onderzoek blijkt dat MTFC zodanig wordt uitgevoerd dat de programma-integriteit voldoende is gewaarborgd (Van Houdt & Bijl, 2010). Bovendien wordt MTFC onder licentie uitgevoerd.¹ Dat neemt niet weg dat het voor het huidige onderzoek belangrijk is om meer zicht te krijgen op de huidige uitvoering. De eerdere procesevaluatie is namelijk niet uitgevoerd in de regio's waar dit effectonderzoek loopt (Rotterdam en Utrecht). We hebben daarom een procesevaluatie uitgevoerd om meer zicht te krijgen op het programma in de praktijk.

4.2 Algemeen verloop MTFC

4.2.1 De interventie

Uit de documentatie van de certificering van het MTFC-team uitgevoerd door het Center for Research to Practice (CR2P, 2012) blijkt dat de interventie in zowel Rotterdam als Utrecht wordt uitgevoerd zoals beoogd. De jongeren ontvangen voldoende training en begeleiding², het feedbacksysteem via de puntenkaarten wordt door de opvoedouders voldoende toegepast en de Parent Daily Reports (PDR) worden goed bijgehouden.

Het beeld dat ontstaat uit de certificering komt terug in de gesprekken gevoerd met het MTFC-team. Daarin geven medewerkers aan weinig problemen te hebben met het uitvoeren van de interventie volgens plan. De programma-handleiding is in bijna alle gevallen goed te volgen. De handleiding biedt voldoende mogelijkheden om maatwerk te bieden. Volgens de gedragstrainer en vaardigheidsbegeleider is het belangrijk dat er voldoende vrijheid is om te bepalen welke technieken bij welke jongeren ingezet kunnen worden. Het negeren van negatief gedrag en belonen van positief gedrag is bij alle deelnemers een belangrijke in te zetten techniek. Daarnaast reageren sommige jongeren soms positief op een bepaalde oefening en op andere momenten niet. De medewerkers moeten daar, onder begeleiding van de programmasupervisor (er zijn twee personen met deze functie), creatief mee omgaan. Ter illustratie, sommige deelnemers hebben lagere verstandelijke capaciteiten. Deze jongeren hebben vaak meer moeite met het leggen van

---

¹ In augustus 2012 is het MTFC-team in Rotterdam en in Utrecht gecertificeerd door CR2P.

² In Utrecht nam 85 procent van de jongeren deel aan minimaal 70 procent van de geplande trainings- en begeleidingsmomenten, in Rotterdam lag dit percentage op 92 procent; beide ruim boven de door CR2P gestelde norm.

een verbinding tussen hun gedrag en de consequenties daarvan. Het is daarom volgens het MTFC-team soms nodig om deze jongeren directer te benaderen en veel te herhalen voordat een bepaalde oefening beklijft.

De opvoedgezinnen geven aan weinig problemen te hebben met het volgen van het MTFC-protocol. Een van de opvoedouders geeft aan dat MTFC wel strak is ingericht, maar dat de striktheid afhankelijk is van de deelnemer. De programmasupervisor neemt uiteindelijk de beslissing over een afwijking van het protocol; deze beslissing ligt niet bij de opvoedouders. Een opvoedouder geeft aan dat er wel eens contact is geweest met de ouder van de deelnemer, terwijl dit volgens MTFC niet de bedoeling is. Hier hebben de opvoedouders geen overleg over gevoerd met MTFC.

In de uitvoering van MTFC wordt een aantal knelpunten genoemd. Een daarvan is de nazorg. Door meerdere leden van het MTFC-team wordt daarover opgemerkt dat dit, in tegenstelling tot de rest van het programma, geen afgebakend en gestructureerd geheel is. Deelname aan de nazorgfase hangt sterk af van waar de jongere behoefte aan heeft. Meestal dooft het contact na verloop van tijd vanzelf uit. Het komt ook voor dat opvoedouders na afsluiting van het traject de jongere nog op bezoek krijgen. Dit is echter geen vast onderdeel van MTFC. Bij een aantal van de in totaal acht MTFC-deelnemers aan dit onderzoek is de nazorgfase moeizaam verlopen. Bij twee jongeren was het moeilijk om afspraken te maken en hebben niet alle nazorggesprekken plaatsgevonden. Bij een andere deelnemer was het maken van afspraken moeilijk omdat hij na MTFC in een JJI is geplaatst. Een duidelijk perspectief bij uitstroom na MTFC is een vereiste aan het begin van het programma. In de praktijk wisselt het uitstroomperspectief in een aantal gevallen tijdens de plaatsing. Een voorbeeld is een deelnemer die na MTFC toch terugging naar ouders, omdat er geen plek was bij een begeleide woonvoorziening. Dit kan de effectiviteit van MTFC beïnvloeden, doordat tijdens het traject minder goed ingespeeld kan worden op de vervolgsituatie en jongeren verkeerde verwachtingen kunnen hebben over hun situatie na uitstroom. In het bepalen van het perspectief na MTFC is het volgens het MTFC-team belangrijk dat MTFC en de jeugdreclasseerder/voogd op één lijn zitten. Bij de deelnemers aan dit onderzoek is het voorgekomen dat het MTFC-team aangeeft dat een bepaalde setting minder geschikt is, maar dat de jongere daar vervolgens toch terecht komt. Een voorbeeld hiervan is een deelnemer die na MTFC in de wijk ging wonen waar hij veel vrienden heeft die zich in het criminele circuit begeven.

Een ander knelpunt heeft te maken met het opstarten van een dagbesteding. Aan de start van een MTFC-traject moet er school, werk of een andere betekenisvolle activiteit buiten de deur voor de jongere beschikbaar zijn. In de praktijk bleek bij twee MTFC-deelnemers in dit onderzoek de dagbesteding moeilijk op gang te komen. Deze jongeren hebben eerst lang geen onderwijs gevolgd, wegens moeizame aanmeld- en intakeprocedures bij de scholen.

Als terugplaatsing in het gezin het perspectief van de jongere is na MTFC, wordt er gezinstraining opgestart. In de praktijk bleek dit soms moeilijk op gang te komen bij een aantal deelnemers aan dit onderzoek. Bij één jongere bleef een goede samenwerkingsrelatie tussen de gezinstrainer en moeder uit, zo meldt het MTFC-team. Moeder speelde naar de gezinstrainer geen open kaart. De jongere is wel weer bij moeder gaan wonen na afronding van MTFC. Bij een andere jongere is het uitstroomperspectief veranderd tijdens de plaatsing. De moeder van deze jongen is een zeer overbelaste vrouw waar de gezinstraining niet bij opgestart kon worden (moeder wilde niet meewerken). Het was de bedoeling dat de deelnemer onder begeleiding zelfstandig zou gaan wonen. Wegens een gebrek aan plaatsen is de jongere echter weer thuis gaan wonen bij moeder. Volgens de programmasupervisors loopt deze jongen het risico dat hij weer terugvalt in zijn oude gedrag, aangezien hij weer terug is in de oude omgeving waarin weinig veranderd is.

De werving van opvoedouders verloopt doorgaans moeilijk, geeft de medewerker werving, selectie en training aan. Het is tot nu toe nooit voorgekomen dat een jongere niet geplaatst kon worden omdat er geen opvoedouder beschikbaar was. Wel is het vaak een "heel gepuzzel" om een goede match tot stand te brengen tussen een jongere en de opvoedouder. Bij de deelnemers aan dit onderzoek kwam het twee keer voor dat er tijdens het traject een wisseling van opvoedgezin plaatsvond, wegens een mismatch tussen het opvoedgezin en de jongere. Eén keer waren de honden in het gezin een probleem, bij de andere jongere ontbrak de "persoonlijke klik". Bij deze jongeren was het wel mogelijk om een nieuw opvoedgezin te vinden. Naar schatting valt een derde van de geworven ouders af in de selectieperiode.

4.2.2 De uitvoerders

Het MTFC-team is een stabiel team waarin de medewerkers volgens de programmaconsulent erin slagen het programma methodisch adequaat uit te voeren, zich te richten op hun specifieke taak in MTFC en om de deelnemers op een niet-confronterende wijze te bejegenen. Het team ontvangt voldoende training en supervisie, de wekelijkse bijeenkomsten met opvoedouders en met medewerkers verlopen in grote lijnen zoals beoogd, zo blijkt uit de rapportages van de CR2P-certificering. Als verbeterpunten worden door CR2P genoemd dat opvoedouders elkaar onderling beter zouden kunnen steunen en stimuleren. Verder zouden tijdens de medewerkersbijeenkomst de wekelijkse plannen over het trainen en begeleiden van de deelnemers specifiek besproken en uitgewerkt kunnen worden. De programmasupervisor biedt voldoende steun aan het team.

Uit de interviews met het MTFC-team blijkt tevens dat de training en de supervisie op orde zijn. Alle medewerkers hebben een MTFC-training ontvangen. Ook opvoedouders ontvangen een tweedaagse MTFC-training. Aanvullend worden er mastertrainingen aangeboden. Opvoedouders worden getraind en tijdens het uitvoeren van MTFC gecoacht in het invullen van de

Puntenkaarten waarmee zij feedback geven op het gedrag van de jongeren, met het innemen van een positieve rol (als mentor) voor de jongeren, het houden aan de taakverdeling tussen de opvoedouders en de programmasupervisor, en het observeren en rapporteren over het gedrag van de jongeren aan het MTFC-team.

De mate waarin de opvoedouders hun rol adequaat oppakken wisselt in de praktijk, zo melden de programmasupervisors en de programmaconsulent. Sommige opvoedouders zijn 'een natuurtalent' en pakken het op een positieve manier geven van feedback, bekrachtiging van positief gedrag en de scheiding in taken tussen opvoedouders en de programmasupervisor goed op. Andere opvoedouders hebben hier meer moeite mee. Met een van de opvoedgezinnen waar een deelnemer van dit onderzoek was geplaatst, is inmiddels de samenwerking gestopt. De interactie met de jongere ging bij deze opvoedouders een negatieve rol spelen in het MTFC-traject. De manier van feedback geven, sloot niet aan bij de MTFC-methodiek, zo melden zowel de programmasupervisors als de betreffende opvoedouders. Bij twee MTFC-deelnemers in dit onderzoek is sprake geweest van een wisseling van opvoedouders. Bij een van de deelnemers hadden de opvoedouders hoge verwachtingen van het gedrag van de deelnemer en was er op persoonlijk vlak sprake van een minder goede klik. Daarom is besloten om de jongere over te plaatsen naar een ander opvoedgezin. Bij het tweede opvoedgezin heeft de jongere MTFC uiteindelijk afgerond. De andere deelnemer is na overplaatsing bij opvoedouders geplaatst die nog geen ervaring hadden met MTFC. Het MTFC-team meldt dat zij hun rol goed hebben opgepakt. Dat blijkt onder andere uit het goed feedback geven via de Puntenkaarten en het negeren van negatief gedrag.

De werkbegeleiding door de programmasupervisor wordt positief ervaren door het team. De programmasupervisor is de spin in het web. Dat alle contacten bij één functie worden belegd, wordt door de teamleden als kracht van het programma ervaren. Het maakt de interventie echter ook kwetsbaar. De kracht zit erin dat er heel direct gecommuniceerd kan worden en daardoor weinig misverstanden ontstaan. Er rust echter wel een grote verantwoordelijkheid op de schouders van de programmasupervisor. De taak van de programmasupervisor kan niet makkelijk overgenomen worden door de andere rollen. Momenteel zijn er twee programmasupervisors in het MTFC-team aanwezig.

Niet alleen in de bejegening van jongeren, maar ook naar de medewerkers toe is de stijl van benadering positief en niet-confronterend. Dit wordt als "erg Amerikaans" ervaren door de medewerkers van MTFC. In Nederland is men gewend het wel te horen als iets niet goed gaat, geeft een van de geïnterviewden aan. De consequentie van de indirecte benaderingswijze is dat sommige medewerkers zich niet snel aangesproken voelen en het daarom langer duurt voordat gedrag bijgestuurd kan worden.

4.3 Deelnemers MTFC

4.3.1 Kenmerken van de deelnemers

In totaal werden zeventien jongeren voor MTFC aangemeld in de periode april 2012 t/m maart 2014. Vier van hen werden uiteindelijk toch niet geplaatst, de andere dertien jongeren werden benaderd voor deelname aan het onderzoek. Elf van hen stemden in met het onderzoek en twee niet.

Tabel 4.1 Aantal benaderde deelnemers voor het onderzoek

	Aantal
Totaal aantal aanmeldingen MTFC	17
Feitelijke instroom in MTFC gedurende onderzoeksperiode	13
- Geen medewerking onderzoek	2
- Medewerking onderzoek	11
- Voortijdige uitval	3
Feitelijke onderzoeksgroep	8

Van de elf deelnemers aan het onderzoek zijn drie deelnemers voortijdig gestopt met MTFC, waardoor zij buiten het onderzoek zijn gevallen (zie paragraaf 4.2.3 uitval van de deelnemers). De totale groep van MTFC-deelnemers in dit onderzoek komt daarmee op acht jongeren.

De acht deelnemers die uiteindelijk in het onderzoek zijn geïnccludeerd, voldoen in grote lijnen aan de inclusiecriteria voor MTFC (zie hoofdstuk 2): ze bevinden zich in de leeftijdsgroep 12 t/m 17 jaar, hebben een bovengemiddeld of hoog recidiverisico, een gemiddeld IQ en er is sprake van ernstige problematiek bij de jongere en ouders. In een aantal gevallen wordt hier echter van afgeweken. Een van de deelnemers heeft een gemiddeld recidiverisico. In het LIJ (Landelijk Instrumentarium Jeugdstrafrechtketen) was het gemeten recidiverisico van deze jongere echter hoog. Bij een andere deelnemer is het recidiverisico onbekend. Drie van de acht deelnemers scoorden op de IQ-test beneden-gemiddeld. Een beneden-gemiddeld intelligentieniveau zou een aanwijzing kunnen zijn voor een beperkt vermogen om enerzijds positieve vaardigheden aan te leren en anderzijds niet-functionele vaardigheden af te leren. De aanmeldcoördinator van MTFC geeft hierover aan dat bij een afwijkend IQ de aanmeldcommissie bekijkt hoe de ontwikkeling van de jongere is met betrekking tot sociale zelfredzaamheid en leervermogen. Dit doet de aanmeldcommissie bijvoorbeeld door extra dossieronderzoek en meer informatie opvragen bij de instelling waar de jongere op dat moment verblijft.

De overige kenmerken van de MTFC-deelnemers:

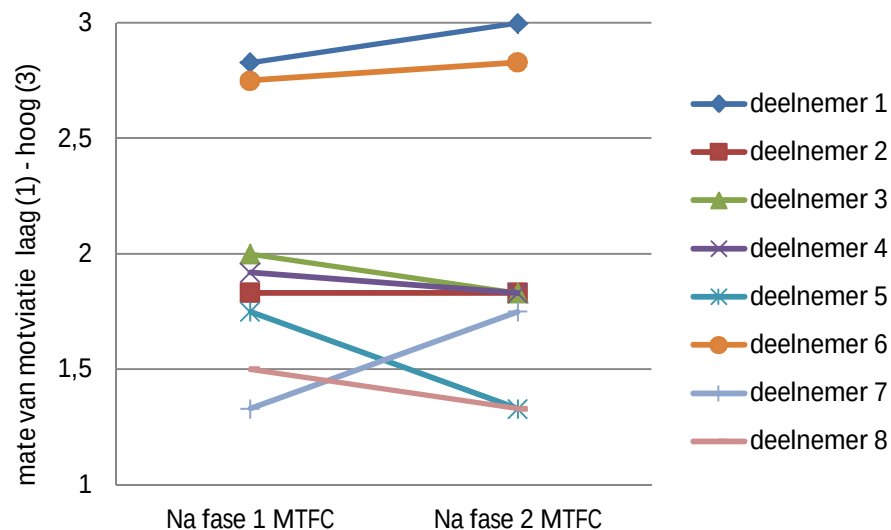
- De MTFC-groep bestaat uit zeven jongens en één meisje.
- Eén jongere is afkomstig uit het civiele kader, de overige jongeren uit het strafrechtelijke kader.

- Bij alle jongeren is sprake van ernstige problematiek, waaronder antisociale en opstandig oppositionele gedragsstoornissen, persoonlijkheidsproblematiek, posttraumatische stress-stoornis en problemen met emotieregulatie.
- Alle jongeren zijn afkomstig uit gezinnen waar problematiek speelt, zoals scheidingen, huiselijk geweld, criminaliteit in de familie en afwezigheid van een ouder.

4.3.2 Motivatie van de deelnemers

De motivatie van de jongeren voor deelname aan MTFC is gemeten met de ATMQ (Adolescent Treatment Motivation Questionnaire, Van der Helm e.a., 2012). Daar komt een wisselend beeld van de jongeren uit naar voren (zie figuur 4.1). Twee jongeren (deelnemer 1 en deelnemer 6) geven zowel aan het begin als tegen het einde van hun traject aan het veelal eens te zijn met de motivatiestellingen in de vragenlijst (zoals: ik vind het goed om hier te zijn, ik vind dat mijn behandeling zin heeft en ik kan hier leren aan mijn toekomst te werken). Bij één jongere (deelnemer 7) is de motivatie aan het begin van het traject laag, maar neemt deze gedurende het traject toe. Bij deelnemer 5 en 8 zien we juist het tegenovergestelde beeld: de motivatie nam af gedurende het traject. Bij de overige drie jongeren (deelnemer 2, 3 en 4) blijft de motivatie gedurende het traject redelijk constant; deze jongeren zijn het gemiddeld gezien een beetje eens met de motivatiestellingen in de vragenlijst.

Figuur 4.1 Motivatie van de deelnemers voor MTFC (ATMQ)

4.3.3 Uitval van de deelnemers

Er zijn drie deelnemers die gedurende het MTFC-traject zijn uitgevallen. De eerste twee uitgevallen deelnemers zijn weggelopen. De derde deelnemer is volgens het MTFC-team tijdens MTFC in aanraking gekomen met "verkeerde

types” en drugs gaan gebruiken. De jongeren zijn in een gesloten behandelsetting geplaatst. Een van de uitgevallen jongeren valt wat betreft leeftijd buiten de inclusiecriteria van MTFC (hij is 18 jaar) en een andere deelnemer wat betreft intelligentieniveau (IQ op het niveau van een lichte verstandelijke beperking). Uit de gesprekken met de programmasupervisors blijkt dat twee uitgevallen deelnemers een geschiedenis van weglopen hebben; deze jongeren zijn ook weggelopen uit de gesloten setting waar ze voor MTFC geplaatst waren. Voor hen is eerder wegliepgedrag een functioneel mechanisme gebleken, aldus het MTFC-team. Het wegliepgedrag heeft zich ook binnen MTFC herhaald. Volgens de programmasupervisors heeft de andere uitgevallen deelnemer binnen het opvoedgezin waarin hij geplaatst was te veel ruimte gekregen. Het gezin was bijvoorbeeld slordig met het opbergen van waardevolle spullen. Hierdoor zou hij in de gelegenheid zijn gekomen om drugs te kopen. De gezinsbegeleider meldt dat er zich tijdens MTFC een ernstige situatie met zijn ouders heeft voorgedaan, die veel impact op hem heeft gehad. Voor het MTFC-team was het moeilijk om hem daarin te begeleiden.

5 RESULTATEN DEELNEMERS MTFC

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk staat de doeltreffendheid van MTFC centraal. De resultaten van de deelnemers gedurende het MTFC-traject in gedrag en de situatie bij uitstroom uit MTFC worden hier beschreven. De verschillende rapportages worden met elkaar gecombineerd, zodat per deelnemer een totaalbeeld ontstaat van de ontwikkeling in gedrag en de situatie van de deelnemer bij uitstroom uit het programma. Per deelnemer wordt steeds inzichtelijk gemaakt in hoeverre eventuele verschillen in tijd een significante verandering indiceren en hoe sterk de gevonden veranderingen zijn.¹ In bijlage 4 zijn grafieken opgenomen met daarin de ontwikkeling per deelnemer op de verschillende tussentijdse MTFC-doelen.

5.2 Ontwikkeling van de deelnemers

Per deelnemer gaan we hieronder in op de ontwikkeling gedurende het traject vanuit verschillende perspectieven. Dit doen we op basis van de zelf-rapportages van de deelnemers, de vragenlijsten afgenomen bij het netwerk en de informatie die tijdens het MTFC-programma wordt verzameld (Parent Daily Reports en Puntenkaarten). Tevens maken we de situatie bij uitstroom inzichtelijk wat betreft school, werk, wonen en contacten met justitie, vergeleken met de situatie voor aanvang van MTFC. We confronteren vervolgens per deelnemer bovenstaande bevindingen met de informatie verkregen uit de gesprekken met het MTFC-team en de opvoedouders.

Tabel 5.1 en 5.2 geven een overzicht van de ontwikkeling van de deelnemers op de tussentijdse doelen van MTFC volgens verschillende informanten. Een daling wil zeggen dat, volgens de informant, het type gedrag in kwestie significant is gedaald. Een stijging duidt op een significante stijging. Gelijk wil zeggen dat het type gedrag in kwestie over de tijd niet significant is toe- of afgenomen. In een aantal gevallen heeft het gelijk blijven van een type gedrag ermee te maken dat de deelnemer niet meer kan stijgen of dalen, aangezien op de eerste meting al de minimale of maximale waarde op de gemeten schaal is bereikt. In andere gevallen was een stijging of daling wel mogelijk, maar bleef de mate waarin het type gedrag werd vertoond volgens de

---

¹ De statistische significantie van de ontwikkeling van de MTFC-deelnemers op de tussentijdse MTFC-doelen zijn in dit onderzoek getoetst met de non-parametrische Wilcoxon signed-ranks test (indien er sprake is van een vergelijking op twee tijdstippen) en met de Friedman test (indien er drie tijdstippen met elkaar worden vergeleken). De sterkte van de ontwikkeling op de tussentijdse doelen is berekend met de NAP ('Nonoverlap of All Pairs'). Een waarde van .20 - .49 geeft een kleine mate van verandering weer; en waarde van .50 - .79 een middelgrote verandering; en een waarde van .80 of meer een grote mate van verandering.

informant gelijk over de tijd. Indien de ontwikkeling over de tijd in lijn is met de tussentijdse doelen van MTFC (bijvoorbeeld als er sprake is van een daling in antisociaal gedrag of een stijging in prosociaal gedrag²), wordt dat in de tabel weergegeven met een groene markering en vetgedrukte tekst. Een rode markering geeft weer dat de ontwikkeling tegenovergesteld is aan de tussentijdse MTFC-doelen (bijvoorbeeld een stijging in antisociaal gedrag of een daling in prosociaal gedrag).

Zoals te zien valt in tabel 5.1 en 5.2, laten de deelnemers op iets meer dan de helft van alle gemeten gedragingen over de tijd geen (significante) verandering zien (dit geldt voor 33 van de 59 gemeten gedragingen; 56%). Voor de overige gedragingen zijn er meer gedragingen die zich in lijn met de tussentijdse doelen ontwikkelen (dit geldt voor 19 van de 59 gemeten gedragingen; 32%) dan gedragingen die zich in tegengestelde richting ontwikkelen (dit geldt voor 7 van de 59 gemeten gedragingen; 12%). Opvallend is dat de zelfrapportages een gunstigere ontwikkeling van de deelnemers laat zien (16 van de 40 gemeten gedragingen bij de jongeren zelf hebben zich in een gunstige richting ontwikkeld; 40%) dan de gemeten gedragingen bij de overige informanten (3 van de 19 gemeten gedragingen bij de opvoedouders, begeleiders op school/werk en de overige netwerkliden zijn in lijn met de tussentijdse doelen; 16%).

Tabel 5.1 Ontwikkeling in antisociaal gedrag per deelnemer volgens de verschillende informanten

	Informant			
	Jongere	Opvoedouder	Begeleider (school/werk)	Overige netwerkliden
Deelnemer 1	Daling	Gelijk	Gelijk	Daling
Deelnemer 2	Gelijk	Gelijk	Gelijk	^b
Deelnemer 3	Daling	Gelijk	^a	^b
Deelnemer 4	Stijging	Stijging	Gelijk	^b
Deelnemer 5	Daling	Daling	Gelijk	Gelijk
Deelnemer 6	Daling	Daling	Gelijk	Gelijk
Deelnemer 7	Gelijk	Gelijk	Stijging	Gelijk
Deelnemer 8	Gelijk	Gelijk	Gelijk	^b

^a Bij deze deelnemer zijn niet voldoende ingevulde puntenkaarten op school- of werkdagen aanwezig om over te rapporteren.

^b Bij deze deelnemer is er geen informatie van overige netwerkliden beschikbaar (deelnemer 8), of alleen op één tijdstip (deelnemers 2, 3 en 4), waardoor geen vergelijking over de tijd mogelijk is.

² Antisociaal gedrag en prosociaal gedrag kunnen zich los van elkaar ontwikkelen. Het is bijvoorbeeld mogelijk dat een jongere geen significante verandering laat zien in antisociaal gedrag, maar wel een verandering in prosociaal gedrag (en vice versa).

Tabel 5.2 Ontwikkeling op de overige indicatoren per deelnemer (volgens de jongeren zelf)

	Antisociale denkpatronen	Coping vaardigheden	Prosocial gedrag	Omgang delinquente vrienden
Deelnemer 1	Gelijk	Gelijk	Stijging	Gelijk
Deelnemer 2	Daling	Stijging	Stijging	Gelijk
Deelnemer 3	Gelijk	Gelijk	Gelijk	Daling
Deelnemer 4	Stijging	Gelijk	Daling	Gelijk
Deelnemer 5	Daling	Gelijk	Daling	Daling
Deelnemer 6	Daling	Gelijk	Stijging	Daling
Deelnemer 7	Gelijk	Stijging	Gelijk	Gelijk
Deelnemer 8	Stijging	Stijging	Gelijk	Gelijk

Hieronder worden de uitkomsten per deelnemer beschreven. We laten zowel de uitkomsten op de tussentijdse doelen zien, als de situatie bij uitstroom (school, werk, wonen en justitiecontact) en het beeld van de ontwikkeling van de deelnemers volgens de opvoedouders en het MTFC-team.

Deelnemer 1

Uitkomsten deelnemer 1 samengevat

Bij deelnemer 1 is er sprake van een zelf-gerapporteerde daling in antisociaal gedrag en een toename in prosociaal gedrag. De opvoedouders rapporteren een lage mate van antisociaal gedrag, maar geen daling gedurende het programma. De school en stageplek geven aan dat deze deelnemer een stabiele positieve werkhouding heeft. Zijn antisociale denkpatronen en positieve coping vaardigheden zijn (volgens zelf-rapportage) niet veranderd tijdens MTFC. Na MTFC is hij doorgestroomd naar een hoger schoolniveau (mbo niveau 2), heeft hij parttime werk gevonden en is niet in aanraking gekomen met politie. Er was sprake van een goede match met het opvoedgezin. Volgens de opvoedouders en het MTFC-team heeft deelnemer 1 duidelijk vooruitgang geboekt tijdens de plaatsing. De nazorg en het contact met moeder zijn niet goed tot stand gekomen.

Antisociaal gedrag

Bij deze deelnemer valt een middelgrote significante daling te zien in antisociaal gedrag op basis van de zelfrapportage ($\chi^2(2) = 7.6, p < 0.05$; NAP = 0.57). De daling in antisociaal gedrag volgens de opvoedouders is niet significant (zowel volgens de vragenlijst die zij hebben ingevuld als volgens de Parent Daily Reports). De werkhouding op school/werk is over de tijd (volgens de punten uitgedeeld in de Puntenkaarten) positief en niet veranderd. Volgens het overige (formele en informele) netwerk van de deelnemer (in totaal zijn er drie netwerkleden aan de start en na afloop van het MTFC-traject bevraagd), is het antisociale gedrag van de deelnemer afgenomen: $Z = -2.07, p < 0.05$.

Ontwikkeling andere tussentijdse MTFC-doelen

Bij de start van MTFC en na afronding van het derde niveau van MTFC is prosociaal gedrag volgens de deelnemer stabiel en in grote mate aanwezig;

na afronding van de nazorgperiode neemt het prosociale gedrag verder toe. Deze toename is statistisch significant: $\chi^2(2) = 14,6, p < 0.05$. Er is sprake van een sterke toename: NAP = 0.90. Volgens de deelnemer zijn antisociale denkpatronen, zoals anderen de schuld geven van dingen, zaken verkeerd benoemen en uitgaan van het ergste, (geheel) niet bij hem aanwezig op de verschillende meetmomenten. De copingvaardigheden actief aanpakken en sociale steun zoeken zijn volgens deelnemer 1 vaak bij hem aanwezig, maar nemen niet significant toe over de tijd. Deelnemer 1 rapporteert niet of nauwelijks met delinquente vrienden om te gaan bij de start van MTFC. Ook na de nazorgperiode geeft hij aan geen omgang te hebben met delinquente vrienden. Er is geen sprake van een significante afname.

Situatie ten aanzien van school, werk, wonen en contacten met justitie

Deelnemer 1 laat drie maanden na afronding van MTFC vooruitgang zien op het gebied van school: hij is op het mbo doorgestroomd naar een hoger niveau en heeft geen problemen meer met docenten, wat voorheen nog wel het geval was. Hij heeft tevens parttime werk gevonden dat aansluit bij zijn opleiding en loopbaanwensen. Daarnaast is deelnemer 1 niet opnieuw in aanraking gekomen met politie en justitie en is ook niet weggelopen uit zijn thuissituatie (hij woont bij zijn moeder).

Tabel 5.3 Situatie bij start MTFC en na afronding nazorgperiode deelnemer 1

	Meting 1 (start MTFC)	Meting 2 (3 maanden na MTFC)
School	Naar school gegaan, mbo, Niveau 1	Naar school gegaan, mbo, Niveau 2
	Problemen met docenten	Geen problemen op school
Werk / bijbaan	Had geen (parttime) werk	Heeft parttime werk
		21-32 uur/week als kok bij een restaurant.
		Geen problemen op werk
Contacten met justitie	Met politie in aanraking geweest (afgelopen 12 maanden)	Niet meer in aanraking geweest met politie
	In detentie gezeten in afgelopen 12 maanden	Niet in gevangenis gezeten
	Ooit naar STOP en HALT gestuurd	NVT
	Niet onder toezicht van voogd geweest	NVT
Weggelopen, politie aan huis/instelling	Weggelopen uit instelling	Niet weggelopen van huis (moeder)
	Politie in instelling vanwege agressief gedrag naar medebewoners	Geen politie aan huis

Beeld volgens opvoedouders en MTFC-team

Positieve punten van deelnemer

De opvoedouder geeft aan dat deelnemer (simpele) instructies goed opvolgt. Hij heeft een goede omgang met de kinderen in het gezin. De deelnemer is netjes en zuinig in de omgang met spullen. Hij is snel gewend aan zijn nieuwe thuissituatie. Het MTFC-team vult daarbij aan dat hij voetbalde bij een voetbalclub en de trainer heel positief over hem was. Hij heeft zijn stage zelf geregeld en heeft met hoge cijfers de school (mbo niveau 1) afgerond. Bij deze deelnemer is het belangrijk om duidelijk uit te leggen wat er van hem wordt verwacht. Dan valt bij hem het kwartje. De match met de opvoedouders was volgens het MTFC-team goed. Door een goede communicatie tussen de opvoedouders en MTFC konden op tijd en adequaat interventies ingezet worden, zo melden de programmasupervisoren.

Moeilijke punten voor deelnemer

Bij de start van het traject was er sprake van nogal wat regelovertredend gedrag van de deelnemer, meldt de opvoedouder. Het was voor hem moeilijk te accepteren dat de regels vanuit het MTFC-programma gesteld worden en niet vanuit de opvoedouders. De deelnemer is weinig initiatiefrijk en heeft geen expressie op het gezicht waardoor hij monotoon en passief overkomt in de interactie met mensen. Hij kan bemoeizuchtig zijn als het om de kinderen (in het gezin) gaat. De deelnemer lijkt geen goed besef van tijd te hebben; hij denkt vaak meer tijd te hebben dan in werkelijkheid het geval is. Ook het MTFC-team geeft aan dat deze deelnemer aan het begin moest schakelen naar de regels van MTFC en het volgen van een dagroutine. Daar had hij even tijd voor nodig. Het hielp om hem duidelijkheid te verschaffen door korte consequente opdrachten te geven.

Het perspectief na MTFC was voor deze deelnemer terugkeer naar moeder. Met moeder is echter geen goede samenwerkingsrelatie met de gezinstrainer tot stand gekomen. Doordat moeder nazorg niet nodig vond, is de nazorgfase niet van de grond gekomen, zo meldt het MTFC-team.

Verwachtingen aan begin van traject

Hoewel de deelnemer moeilijker in de omgang lijkt dan eerdere plaatsingen in dit gezin, heeft de opvoedouder positieve verwachtingen van deze jongere. Aan het begin van het traject waren al kleine veranderingen ten aanzien van zijn communicatie en sociale vaardigheden te zien (bijvoorbeeld meer expressie in het gezicht).

Geconstateerde veranderingen

De deelnemer is volgens de opvoedouder beter instructies gaan opvolgen, ook qua tijdsbesef zijn er verbeteringen te zien. De opvoedouders en ook anderen merkten dat hij een positievere gezichtsuitdrukking kreeg; vaker lachen en een vriendelijker gezicht. Het was makkelijker om contact met hem te maken. Hij hield meer rekening met alle gezinsleden en stemde dingen met het gezin af. De deelnemer regelde zijn zaakjes goed en bereidde zijn terugkeer naar eigen

woonplaats zelfstandig voor (minder passief dan voorheen), zo meldt de opvoedouder. Ook het MTFC-team constateert een duidelijke vooruitgang in de vaardigheden van deze deelnemer. Hij leerde zich bijvoorbeeld beter beheersen, werd minder snel boos en kwam vaker op tijd.

Vertrouwen in de toekomst

Zowel de opvoedouder als het MTFC-team hebben de indruk dat deze deelnemer de goede richting op gaat. Hij is goed bezig op school en met stage, is intelligent en gemotiveerd. Toch zal het volgens de opvoedouder ook aan toekomstige omstandigheden liggen (namelijk als hij wordt uitgedaagd) of hij niet alsnog afdwaalt. Hij is intelligent genoeg om anderen van alles op de mouw te kunnen spelden. Het risico voor hem is de terugkeer naar het oude sociale netwerk (vrienden). Na MTFC is hij weer bij moeder gaan wonen.

Deelnemer 2

Uitkomsten deelnemer 2 samengevat

Deelnemer 2 laat geen daling zien in antisociaal gedrag gedurende het traject (volgens de deelnemer zelf, volgens de opvoedouders en volgens school). De jongere geeft zelf aan dat zijn prosociale gedrag is toegenomen, dit geldt ook voor zijn positieve copingvaardigheden. Zijn antisociale denkpatronen zijn volgens hemzelf afgenomen. De match met de opvoedouders was positief. Na MTFC is hij in detentie terechtgekomen. Daar is hij weggelopen. Hij volgt na MTFC (in de JJI) een opleiding. Zowel het MTFC-team als de opvoedouders geven aan dat deelnemer 2 in de toekomst nog veel begeleiding en heldere grenzen nodig heeft.

Antisociaal gedrag

Op basis van de rapportage van de opvoedouders blijft het antisociale gedrag gelijk tussen de start en afronding (einde Niveau 3) van MTFC (zowel op basis van de vragenlijst als de Parent Daily Reports). Ook op basis van de zelf-rapportage en de Puntenkaarten (over zijn gedrag op school) laat deelnemer 2 een stabiel verloop in antisociaal gedrag zien. Volgens een lid uit het formele netwerk van de deelnemer laat de deelnemer na afloop van MTFC soms antisociaal gedrag zien (dat wil zeggen, agressief, impulsief en boos/geïrriteerd gedrag).³

Andere tussentijdse MTFC-doelen

Prosociaal gedrag neemt volgens de deelnemer tussen de start van MTFC en afronding van MTFC (na Niveau 3) toe ($Z = -2,71, p < 0,05$). Er is sprake van een sterke toename: $NAP = 0.90$. De antisociale denkpatronen anderen de schuld geven en uitgaan van het ergste nemen volgens de deelnemer zelf af over de tijd (anderen de schuld geven: $Z = -2,33, p < 0.05, NAP = 0.76$; uitgaan van het ergste: $Z = -2.11, p < 0.05, NAP = 0.79$). De positieve

³ We hebben geen informatie van overige netwerkleden (behalve de opvoedouders en school) over deze deelnemer aan de start van het MTFC-traject. Daarom kan de ontwikkeling in antisociaal gedrag volgens de overige netwerkleden niet in kaart worden gebracht, maar alleen de situatie na afloop.

vaardigheid van deelnemer 2 om sociale steun te zoeken, neemt juist toe aan het einde van Niveau 3 ten opzichte van de start ($Z = -2,24$, $p < 0.05$). Er is sprake van een sterke toename: $NAP = 0.92$. De vaardigheid om dingen actief aan te pakken is bij de start van MTFC al vaak aanwezig bij de deelnemer en is weinig veranderd aan het einde van Niveau 3. Deelnemer 2 geeft aan geen omgang te hebben met delinquente vrienden. Er is ook geen sprake van een (significante) verandering over tijd.

Situatie ten aanzien van school, werk, wonen en contacten met justitie

Deelnemer 2 is enkele maanden na afronding van het MTFC-programma teruggemeld naar justitie vanwege het schenden van vooraf door de rechter gestelde voorwaarden waaraan hij zich diende te houden. Hij is daarom terug in de JJI geplaatst, waaruit hij vervolgens is weggelopen. In detentie volgt hij net als voor de start van MTFC een mbo opleiding. Zie verder tabel 5.4.

Tabel 5.4 Situatie bij start MTFC en na afronding nazorgperiode deelnemer 2

	Meting 1 (start MTFC)	Meting 2 (3 maanden na MTFC)
School	Naar school gegaan, mbo, Niveau 1	Naar school gegaan, mbo, niveau onbekend.
	Geen problemen op school	Geen problemen op school
Werk / bijbaan	Had geen (parttime) werk	Heeft geen (parttime) werk
Contacten met justitie	Met politie in aanraking geweest in afgelopen 12 maanden	Niet meer in aanraking geweest met politie
	In detentie gezeten in afgelopen 12 maanden	Weer in detentie gezeten (voorwaarden geschonden)
	Nooit naar STOP en HALT gestuurd	NVT
	Onder toezicht van voogd geweest	NVT
Weglopen / politie aan huis of instelling	Niet weggelopen uit instelling	Weggelopen uit instelling
	Geen politie in instelling	Politie in instelling vanwege het weggelopen

Beeld volgens opvoedouders en MTFC-team

Positieve punten van deelnemer

De opvoedouder geeft aan dat het vrij makkelijk is om een persoonlijke band met de deelnemer op te bouwen. In sociale situaties kan hij goed opschieten met andere mensen. Het MTFC-team geeft aan dat de deelnemer in een methodisch goed functionerend opvoedgezin terecht is gekomen. De opvoedouders hebben veel positieve bekrachtiging gegeven via de puntenkaarten, waardoor hij bijvoorbeeld veel heeft geleerd in de omgang met kleine kinderen. Hij heeft tijdens de plaatsing veel nieuwe succeservaringen

opgedaan, zoals een goed verlopen stageplek, het behalen van het diploma mbo Niveau 1 en positieve contacten met leeftijdsgenoten.

Moeilijke punten voor deelnemer

De deelnemer laat in het begin negatief gedrag zien en is vrij ongehoorzaam, zo meldt de opvoedouder. De deelnemer heeft moeite met normaal eten. Als iets kleins misgaat, heeft hij de neiging om direct te denken dat alles misgaat. De deelnemer is aardig naar anderen toe, maar ook gewiekt in zijn gedrag, geeft de opvoedouder aan. Het MTFC-team geeft aan dat deze deelnemer hele duidelijke grenzen nodig heeft. In de samenwerking met de jeugd-reclasseerder ging dit mis. De heldere lijnen die binnen het programma werden uitgezet, werden volgens de programmasupervisors niet overgenomen door de jeugdreclasseerder. Direct na de afronding van MTFC heeft de jeugdreclasseerder hem naar aanleiding van het niet nakomen van een afspraak teruggemeld, waarna hij binnen een JJI is geplaatst. Hierdoor kon er ook geen nazorg bij deze jongere ingezet worden.

Verwachtingen aan begin van traject

De deelnemer was aan het begin van het traject volgens de opvoedouder bezig de grenzen van zijn vrijheid te zoeken en aan het uittesten wat hij wel en niet kan doen. De uitdaging voor hem is om de verleidingen weerstand te kunnen bieden. De deelnemer is volgens de opvoedouder sociaal en leerbaar, dus dit biedt wel perspectief.

Geconstateerde veranderingen

De opvoedouder meldt aan het einde van MTFC dat de deelnemer in uiterlijk en houding wat is genormaliseerd. Hij geeft aan dat hij zelf een ander toekomstbeeld voor ogen heeft en bijvoorbeeld niet meer uitgethuwelijkt wil worden. Het MTFC-team noemt dat de deelnemer bepaalde vaardigheden goed onder de knie kreeg, maar dit ook zo weer kon loslaten. Het was moeilijk om daar peil op te trekken.

Vertrouwen in de toekomst

De opvoedouder geeft aan te verwachten dat deze deelnemer een eerste moeilijke periode zal hebben na MTFC. Het risico op vervallen in oude patronen (met oude vrienden en thuissituatie) is aanwezig. Daarnaast heeft de deelnemer volgens de opvoedouder de neiging zichzelf te overschatten in plaats van eerst ervaring opdoen. Dit komt bijvoorbeeld tot uiting in de wens van de deelnemer om direct een eigen winkel te gaan beginnen. Volgens het MTFC-team heeft de deelnemer van zichzelf gezien dat hij meer kan dan hij denkt, zoals bijvoorbeeld het behalen van een diploma. Ook heeft hij kunnen ervaren hoe een normaal gezin functioneert. Toch zal deze jongere volgens het MTFC in de toekomst nog veel begeleiding en heldere grenzen nodig hebben. Na MTFC is hij door het niet nakomen van een afspraak met de jeugdreclasseerder binnen een JJI geplaatst.

Deelnemer 3

Uitkomsten deelnemer 3 samengevat

Volgens de opvoedouders laat deelnemer 3 een lage mate van antisociaal gedrag zien, volgens de deelnemer zelf is dit gedrag gedurende MTFC afgenomen. Het zelf-gerapporteerde prosociale gedrag is toegenomen en er is sprake van minder omgang met delinquente vrienden. De denkpatronen en copingvaardigheden zijn volgens de jongere zelf niet veranderd. Het MTFC-traject is volgens de opvoedouder en het MTFC-team goed verlopen. Tijdens MTFC is er een wisseling geweest in opvoedgezin. Na MTFC heeft deelnemer 3 zijn opleiding mbo Niveau 1 afgerond. Hij is weer teruggekeerd naar zijn oude omgeving, waarin sprake is van criminaliteit en probleemgedrag. Dit geldt volgens het MTFC-team en de opvoedouders als een risico voor zijn toekomst.

Antisociaal gedrag

Deelnemer 3 geeft in de zelfrapportage aan dat zijn antisociale gedrag is afgenomen, deze afname is significant: $\text{Chi}^2(2) = 6.8, p < 0.05$. Er is sprake van een middelgrote afname: NAP = 0.61. De opvoedouders rapporteren weinig antisociaal gedrag en hierin is geen verandering tussen start en afronding van MTFC (figuur 5.18). De ontwikkeling in de scores op de Parent Daily Reports laat een structureel laag en na de start dalend aantal antisociale gedragingen zien. Deze daling is echter niet statistisch significant. Na afloop van het MTFC-traject vertoont de deelnemer volgens een lid uit het formele netwerk van de deelnemer weinig antisociaal gedrag (dat wil zeggen weinig agressief en impulsief gedrag en zelden geïrriteerd).⁴

Andere tussentijdse MTFC-doelen

Deelnemer 3 laat een redelijke tot grote mate van prosociaal gedrag zien op de drie meetmomenten. Het niveau na afronding van de nazorgfase na MTFC is ongeveer gelijk aan de start met een kleine verbetering na afronding van Niveau 3. De verandering over de tijd is niet statistisch significant. Wat betreft de antisociale denkpatronen (anderen de schuld geven, zaken verkeerd benoemen en uitgaan van het ergste) is er weinig verandering over de meetmomenten heen. Er is volgens deelnemer 3 structureel (helemaal) geen sprake van dit type denkpatronen. De deelnemer rapporteert daarnaast vaak positieve copingvaardigheden als dingen actief aanpakken en sociale steun zoeken toe te passen over de drie meetmomenten heen. Na afronding van Niveau 3 van MTFC liggen deze scores wat hoger dan op het eerste en laatste meetmoment; er is echter geen sprake van een significant verschil. Over de hele linie is de omgang met delinquente vrienden volgens de deelnemer zelf afgenomen: $\text{Chi}^2(2) = 8.0, p < 0.05$, NAP = 0.63.

⁴ We hebben geen informatie van overige netwerkliden (behalve de opvoedouders) over deze deelnemer aan de start van het MTFC-traject. Daarom kan de ontwikkeling in antisociaal gedrag volgens de overige netwerkliden niet in kaart worden gebracht, maar alleen de situatie na afloop.

Situatie ten aanzien van school, werk, wonen en contacten met justitie

Deelnemer 3 gaat na afronding van de nazorgperiode nog steeds naar school waar hij een mbo-opleiding op Niveau 1 volgt, net als bij de start van MTFC. Deelnemer heeft geen werk of bijbaan. Deelnemer is niet meer in aanraking geweest met politie of justitie en staat ook niet meer onder toezicht van een voogd. Hij is niet weggelopen van huis (woont bij moeder) en tevens is er geen politie aan huis geweest.

Tabel 5.5 Situatie bij start MTFC en na afronding nazorgperiode deelnemer 3

	Meting 1 (start MTFC)	Meting 2 (3 maanden na MTFC)
School	Naar school gegaan, mbo, Niveau 1	Naar school gegaan, mbo, Niveau 1
	Geen problemen op school	Geen problemen op school
Werk, bijbaan	Had geen (parttime) werk	Heeft geen (parttime) werk
Contacten met justitie	Met politie in aanraking geweest (langer dan 12 maanden geleden)	Niet meer in aanraking geweest met politie of justitie
	In detentie gezeten in afgelopen 12 maanden	
	Ooit naar HALT gestuurd	
	Staat onder toezicht van voogd	Geen toezicht meer van voogd
Weglopen / politie aan huis of instelling	Niet weggelopen uit instelling	Niet weggelopen van huis
	Geen politie in instelling	Geen politie aan huis

Beeld volgens opvoedouders en MTFC-team

Positieve punten van deelnemer

Volgens de opvoedouder is de deelnemer beleefd in de omgang, houdt zich aan de regels en zoekt totaal geen grenzen op. Het MTFC-team noemt dat hij tijdens de plaatsing heeft geleerd te overleggen en om mensen om hem heen te betrekken in zijn plannen. In de nazorgfase heeft hij goed contact gehad met zijn trainer. In deze periode heeft hij zijn diploma mbo Niveau 1 behaald.

Moeilijke punten voor deelnemer

Het is volgens zowel de opvoedouder als het MTFC-team moeilijk contact leggen met deze deelnemer, hij trekt zich zo veel mogelijk terug en zegt bijna niks. Het lijkt aan het begin van het traject alsof hij zich heeft voorgenomen om geen contact te maken met anderen. De eerste opvoedouders waarbij hij geplaatst is, merken op dat als hij beneden in de woning is, hij passief voor zich uit zit te kijken. Ook heeft hij last van de huisdieren in het gezin (het gezin heeft drie honden).

Het MTFC-team meldt dat moeder niet mee wilde werken aan MTFC, ze kwam vaak niet opdagen bij trainingssessies. Het is niet gelukt om moeder effectief in haar vaardigheden te versterken. De gezinstraining is volgens het MTFC-team niet effectief geweest. Na MTFC is deze deelnemer wel weer naar huis teruggekeerd.

Verwachtingen aan begin van traject

Het is volgens de eerste opvoedouders waarbij de deelnemer geplaatst is de vraag of het hem lukt zijn sociale vaardigheden aan te passen. Juist omdat het een voornemen lijkt om zich niet open te stellen tijdens dit programma. De verwachting is dat hij wordt overgeplaatst naar een ander opvoedgezin, vanwege de problemen die de deelnemer heeft met de honden in het gezin. Als hij MTFC niet afmaakt, zou het volgens de eerste opvoedouders “een gevaarlijke jongen” kunnen worden.

Geconstateerde veranderingen

De deelnemer is inderdaad naar een ander gezin overgeplaatst. De nieuwe opvoedouders geven aan dat hij vanaf de plaatsing in dit gezin een makkelijke deelnemer is geweest, die goed meewerkte en zich aan alle regels en afspraken en tijden hield. Hij was aardig richting de kinderen in het gezin. Hij was wel erg passief en vond niets leuk. De opvoedouder en het MTFC-team constateren gedurende de plaatsing veranderingen in meer initiatief tonen, zichzelf vermaken, vooruitplannen, minder bazig gedrag, op een vriendelijke toon spreken, en hulp vragen als dat nodig is. Het traject is zeer goed verlopen volgens de opvoedouder en volgens het MTFC-team.

Vertrouwen in de toekomst

Op basis van het goede verloop van het traject en de geboekte resultaten heeft de opvoedouder vertrouwen in deze deelnemer. Hij heeft een doel voor ogen en discipline; als hij de juiste mensen om zich heen verzamelt (bijvoorbeeld bij zijn nieuwe opleiding), pakt het positief uit. De opvoedouder twijfelt aan zijn toekomstperspectief als hij terug zou keren in zijn oude omgeving, omdat er sprake is van criminaliteit en probleemgedrag in zijn directe omgeving. Na MTFC is de deelnemer weer bij moeder gaan wonen en in zijn oude omgeving terug gekomen. Het MTFC-team meldt dat hij in een buurt woont met veel problemen. Hij wordt extra in de gaten gehouden door het wijkinterventieteam.

Deelnemer 4

Uitkomsten deelnemer 4 samengevat

Bij deelnemer 4 is sprake van een toename in antisociaal gedrag gedurende het MTFC-traject (volgens de deelnemer zelf en volgens de opvoedouders). De werkhouding op de stageplek was positief gedurende het MTFC-traject. Het prosociale gedrag is volgens de deelnemer zelf afgenomen. De antisociale denkpatronen zijn daarentegen volgens haarzelf toegenomen. Na MTFC volgt deelnemer 4 een opleiding, maar daar heeft ze problemen en is er sprake van een lage motivatie. Ook is ze na MTFC weer in contact gekomen met politie. Het opvoedgezin waarin ze zich

bevond, was volgens het MTFC-team niet effectief in het toepassen van de MTFC-methodiek. Volgens het MTFC-team heeft ze wel baat gehad bij de geboden controle en het belonen van positief gedrag tijdens het programma. De overgang naar onder begeleiding op kamers wonen verloopt wisselend. Deelnemer 4 heeft moeite om om te gaan met de vrijheid in haar nieuwe situatie.

Antisociaal gedrag

Volgens de deelnemer zelf is er in eerste instantie geen sprake van antisociale gedragingen, terwijl dit gedrag na afronding van Niveau 3 en na de nazorgperiode enigszins aan de orde is: $\text{Chi}^2(2) = 17.44, p < 0.01$. Er is sprake van een middelgrote toename: NAP = 0.79. Volgens de opvoedouders was bij de start van MTFC weinig sprake van antisociale gedragingen en is dit na afronding van Niveau 3 wat toegenomen. Deze toename is statistisch significant: $Z = -3.13, p < 0.01$, NAP = 0.51. Ook op basis van de Parent Daily Reports is een toename in het aantal externaliserende gedragingen te zien. Het niveau aan het einde van het MTFC-traject is significant hoger dan bij de start van MTFC (t1) ($Z = -2.04, p < 0.05$). Er is sprake van een sterke toename: NAP = 0.89. De Puntenkaarten ingevuld tijdens het MTFC-traject laten zien dat de werkhouding van deze deelnemer volgens de stageplek positief was en in de loop van de tijd niet veranderde. In de nazorgfase vertoont de deelnemer volgens een lid uit het formele netwerk van de deelnemer zelden agressief of impulsief gedrag, maar is wel soms snel geïrriteerd.⁵

Andere tussentijdse MTFC-doelen

Het niveau van prosociaal gedrag is bij de start van MTFC volgens de deelnemer al behoorlijk hoog. Bij de vervolgmetingen is volgens de deelnemer zelf een middelgrote daling in prosociaal gedrag: $\text{Chi}^2(2) = 6.89, p < 0.05$, NAP = 0.74. Bij de start van MTFC geeft deelnemer 4 aan zich geheel niet te herkennen in denkpatronen als anderen de schuld geven, zaken verkeerd benoemen en uitgaan van het ergste. Op het tweede en derde meetmoment is hier volgens de deelnemer wat meer sprake van. De toename in antisociale denkpatronen is statistisch significant en er is sprake van een sterke toename (anderen de schuld geven: $\text{Chi}^2(2) = 18.73, p < 0.01$, NAP = 0.86; verkeerd benoemen: $\text{Chi}^2(2) = 12.65, p < 0.01$, NAP = 0.92; uitgaan van het ergste: $\text{Chi}^2(2) = 14.60, p < 0.01$, NAP = 0.91). De afname in positieve copingvaardigheden is niet statistisch significant. Bij de start van MTFC is er geen sprake van omgang met delinquente vrienden. Op de volgende meetmomenten komt hier volgens de deelnemer zelf nauwelijks verandering in.

Situatie ten aanzien van school, werk, wonen en contacten met justitie

Deelnemer 4 gaat ook na de afronding van de nazorgperiode van MTFC naar school (mbo Niveau 1), maar ervaart problemen en geeft aan school niet belangrijk te vinden. Deelnemer heeft verschillende bijbanen (gehad) in winkels

⁵ We hebben geen informatie van overige netwerkleden (behalve de opvoedouders en school) over deze deelnemer aan de start van het MTFC-traject. Daarom kan de ontwikkeling in antisociaal gedrag volgens de overige netwerkleden niet in kaart worden gebracht, maar alleen de situatie na afloop.

en bij een fastfoodketen. Op het werk zijn er geen problemen. Na afronding van de nazorgperiode is deelnemer 4 in aanraking gekomen met de politie. Er is geen sprake van verblijf in detentie. Deelnemer woont zelfstandig (onder begeleiding), er is geen politie aan de deur geweest. Zie verder tabel 5.6.

Tabel 5.6 Situatie bij start MTFC en na afronding nazorgperiode deelnemer 4

	Meting 1 (start MTFC)	Meting 2 (3 maanden na MTFC)
School	Naar school gegaan, mbo, Niveau 1	Naar school gegaan, mbo, Niveau 1
	Geen problemen op school	Heeft problemen op school, vindt school niet belangrijk
Werk, bijbaan	Had geen (parttime) werk	Heeft verschillende bijbanen in winkels/fastfood restaurant (gehad)
		Geen problemen op werk
Contacten met justitie	Nooit in aanraking geweest met politie	Is in aanraking geweest met politie na afronding MTFC
	Niet in detentie gezeten	Niet in detentie gezeten
	Nooit naar STOP of HALT gestuurd	
	Onder toezicht van voogd	Onder toezicht van voogd
Weglopen / politie aan huis of instelling	Niet weggelopen van huis/instelling	Niet weggelopen uit woonvoorziening
	Geen politie aan huis/instelling	Geen politie bij woonvoorziening

Beeld volgens opvoedouders en MTFC-team

Positieve punten van deelnemer

De deelnemer is volgens de opvoedouder oplettend. Ze denkt na over wat ze wil bereiken en welke opleiding ze wil gaan volgen. Volgens het MTFC-team heeft de deelnemer veel inzet getoond, waardoor zij met school, werk en stage gestart is.

Moeilijke punten voor deelnemer

Volgens de opvoedouder weet de deelnemer wat de regels zijn, maar houdt ze zich er niet uit zichzelf aan. Ze moet veel herinnerd worden aan de regels en is niet gevoelig voor bijsturing via het puntensysteem. Gedurende het traject zijn er een aantal negatieve incidenten voorgevallen. De opvoedouder geeft aan dat ze iets uit huis heeft gestolen en zich niet aan regels heeft gehouden omtrent telefoon- en internetgebruik. Het MTFC-team geeft aan dat de opvoedouders, die net begonnen met MTFC, zich de methode niet voldoende eigen hebben gemaakt, waardoor niet het gewenste uit de behandeling is gehaald. Het betreft met name moeite met het geven en nemen van punten,

het geven van negatieve feedback (terwijl dat eigenlijk aan de programma-supervisor overgelaten moet worden) en het niet opvolgen van aanwijzingen van de programmasupervisor. De opvoedouders zijn na deze plaatsing ook gestopt met MTFC. Zelf geeft de opvoedouder aan zich meer te kunnen vinden in een harde aanpak dan MTFC voorschrijft met minder beloningen en directere consequenties voor negatief gedrag.

Verwachtingen aan begin van traject

De opvoedouder geeft aan dat ze denkt dat het lastig is voor de deelnemer om het aangeleerde gedrag te veranderen, ook als de beschikbare mogelijkheden binnen MTFC in acht worden genomen.

Geconstateerde veranderingen

De opvoedouder heeft gedurende het traject weinig positieve veranderingen gezien in het gedrag van de deelnemer. Het MTFC-team meldt dat deze deelnemer tijdens de plaatsing heeft geleerd om rustig te blijven en tot tien te tellen. Ze pikte de MTFC-methode goed op en heeft veel bereikt, bijvoorbeeld wat betreft het vinden van een opleiding, stageplek en bijbaan.

Vertrouwen in de toekomst

De opvoedouder geeft aan het gedrag van de deelnemer berekenend te vinden. Tijdens de plaatsing heeft ze weinig positieve veranderingen gezien in haar gedrag. Dit maakt dat de opvoedouder er niet veel vertrouwen in heeft dat de deelnemer veel van MTFC heeft geleerd en een verandering in haar gedrag zal laten zien. Het MTFC-team heeft een ander beeld over de toekomst van deze deelnemer. Ze heeft veel baat gehad bij de controle en beloning van goed gedrag binnen het programma. Het is wel de vraag of ze binnen het opvoedgezin voldoende heeft kunnen oefenen met haar aangeleerde vaardigheden. De overgang naar het onder begeleiding op kamers wonen (waar deze deelnemer na MTFC mee is gestart) is tot nu toe wisselend verlopen, meldt het MTFC-team. Het is voor haar moeilijk om om te gaan met de toegenomen vrijheid na MTFC.

Deelnemer 5

Uitkomsten deelnemer 5 samengevat

Bij deelnemer 5 is zowel volgens de opvoedouders als volgens de deelnemer zelf sprake van een daling in antisociaal gedrag. Zijn werkhouding op school/stageplek was tijdens MTFC positief. De deelnemer rapporteert zelf een afname in antisociale denkpatronen, in de omgang met delinquente vrienden, maar ook in de mate van prosociaal gedrag. Na MTFC is drie maanden na afloop nog geen opleiding of werk opgestart. Er is een Wajong-uitkering aangevraagd. Volgens het MTFC-team komt de deelnemer uit een gezin waar crimineel gedrag plaatsvindt. De deelnemer is na MTFC weer bij moeder gaan wonen. Moeder heeft gezinstraining van MTFC gekregen. Daar heeft zij een aantal opvoedvaardigheden aangeleerd. Volgens de opvoedouders is het belangrijk dat deze deelnemer ook na MTFC begeleiding blijft ontvangen.

Antisociaal gedrag

Volgens de zelfrapportage neemt het antisociale gedrag van een redelijk laag niveau bij de start van MTFC eerst wat toe (einde Niveau 3) en vervolgens af (in de nazorgperiode). De (uiteindelijke) daling in zelf gerapporteerd antisociaal gedrag is significant en middelgroot in omvang: $\chi^2(2) = 20,24$, $p < 0.01$, NAP = 0.50. Volgens de opvoedouders is er sprake van een middelgrote afname van antisociaal gedrag ($Z = -1,95$, $p < 0.05$; NAP = 0.50). Ook op basis van de gegevens op de Parent Daily Reports neemt het aantal antisociale gedragingen af over de tijd. Het uiteindelijke niveau aan het einde van MTFC is significant lager dan bij de start ($Z = -2,37$, $p < 0.05$). De daling is sterk te noemen: NAP = 0.89. Volgens de ingevulde Puntenkaarten is de werkhouding van de deelnemer op de werkplek/school zowel aan de start als aan het einde van MTFC positief. De overige netwerkliden (aan de start zijn vier leden uit het informele netwerk bevraagd en het einde van het MTFC-traject twee leden uit het informele netwerk) geven aan dat het antisociale gedrag wat is afgenomen, deze afname is echter niet statistisch significant.

Overige tussentijdse MTFC-doelen

De deelnemer geeft zelf aan dat de mate van prosociaal gedrag gedurende het MTFC-programma is afgenomen. Deze afname is statistisch significant en middelgroot: $\chi^2(2) = 11,72$, $p < 0.05$, NAP = 0.67. Wat betreft de ontwikkeling van antisociale denkpatronen, kunnen we constateren dat deze patronen volgens de deelnemer zelf in eerste instantie waren toegenomen, om vervolgens een kleine tot middelgrote daling te laten zien. Dit geldt zowel voor anderen de schuld geven: $\chi^2(2) = 11,29$, $p < 0.05$, NAP = 0.41; voor verkeerd benoemen: $\chi^2(2) = 14,53$, $p < 0.05$, NAP = 0.21 als voor uitgaan van het ergste: $\chi^2(2) = 13,69$, $p < 0.05$, NAP = 0.60. De copingvaardigheden zijn over de tijd niet (noemenswaardig) veranderd. Volgens de zelfrapportage is de omgang met delinquente vrienden in de nazorgperiode afgenomen ten opzichte van de start van MTFC: $\chi^2(2) = 10,76$, $p < 0.05$. Deze daling is middelgroot; NAP = 0.63.

Situatie ten aanzien van school, werk, wonen en contacten met justitie

Bij deelnemer 5 is in de nazorgfase nog geen onderwijs opgestart. Tevens heeft de deelnemer geen werk. Na de afronding van MTFC is deelnemer 5 niet in aanraking gekomen met politie of justitie. De deelnemer woont sinds MTFC weer bij moeder. Zie verder tabel 5.7.

Tabel 5.7 Situatie bij start MTFC en na afronding nazorgperiode deelnemer 5

	Meting 1 (start MTFC)	Meting 2 (3 maanden na MTFC)
School	Naar school gegaan, praktijkonderwijs	Niet naar school
	Geen problemen op school	
Werk, bijbaan	Heeft bijbanen gehad, (o.a. schilder, stratenmaker)	Geen werk
	Geen problemen op werk	
Contacten met justitie	In aanraking geweest met politie in afgelopen 12 maanden	Niet in aanraking met politie geweest of naar HALT/STOP gestuurd.
	In detentie gezeten in afgelopen 12 maanden	
	Ooit naar STOP of HALT gestuurd (langer dan 12 maanden geleden)	
	Staat onder toezicht van voogd	
Weglopen / politie aan huis of instelling	Politie aan huis geweest in afgelopen 12 maanden (geluidsoverlast)	Woont sinds MTFC bij moeder. Daar is geen politie geweest; deelnemer is niet weggelopen van huis.

Beeld volgens opvoedouders en MTFC-team

Positieve punten van deelnemer

Volgens de opvoedouder houdt de deelnemer zich aan het dagritme, staat op tijd op en gaat op tijd naar bed. Hij voert zijn taken uit, maar wel met veel negatief gedrag. Het MTFC-team meldt dat school bij hem moeizaam op gang kwam, hij is lang niet naar school geweest. Op werkgebied heeft hij echter wel veel ervaring opgedaan tijdens de plaatsing. Na MTFC is voor hem een Wajong aangevraagd, waardoor het makkelijker zal worden om begeleiding voor hem te krijgen, zodat hij zijn werkervaring positief kan voortzetten.

Moeilijke punten voor deelnemer

De deelnemer laat aan het begin van de plaatsing volgens de opvoedouder veel negatief gedrag zien, dreigt te stoppen met MTFC en daagt opvoedouder continu uit. Er lijken op dagelijks niveau bijna geen positieve punten te zijn. Het MTFC-team geeft aan dat de deelnemer een vrij laag intelligentieniveau heeft en daardoor gebaat is bij veel structuur en duidelijkheid. De gezinssituatie waar deze deelnemer uit komt is "heftig", met onder andere crimineel gedrag binnen het gezin. De gezinstrainer heeft moeder getraind. Zij heeft geleerd om negatief gedrag te negeren in plaats van daarin mee te gaan en om hem te begeleiden in het plannen van zijn bezigheden.

Verwachtingen aan begin van traject

De verwachting van de opvoedouder is dat in de negen maanden tijd het negatieve gedrag zal afnemen. Deelnemer zal naar verloop van tijd leren meer aan anderen te denken en minder naar zijn hand zetten.

Geconstateerde veranderingen

De deelnemer is na drie maanden overgeplaatst naar een ander opvoedgezin vanwege problemen in het eerste gezin (mismatch). Het MTFC-team geeft hierover aan dat het tweede opvoedgezin methodisch minder sterk onderlegd is dan het eerste gezin, bijvoorbeeld wat betreft het “shapen aan de hand van de puntenkaarten”. Daardoor heeft hij minder geleerd dan het team graag zou hebben gezien. Het nieuwe opvoedgezin heeft de lat wat betreft verwachtingen van zijn gedrag lager gelegd en op persoonlijk vlak was er een betere aansluiting. Daarom paste deze deelnemer beter bij de nieuwe opvoedouders. De nieuwe opvoedouders zagen de deelnemer als een vriendelijke open jongen in het gezin komen (in tegenstelling tot berichten uit het andere opvoedgezin). Aan de andere kant kan hij nogal doorslaan in zijn sociale vaardigheden; hij wil te veel in het middelpunt van de belangstelling staan. De deelnemer is volgens de nieuwe opvoedouders meer rekening gaan houden met anderen en komt minder drammerig en storend over in sociaal opzicht. Deze vaardigheden heeft hij binnen dit gezin geleerd door het simpelweg te kunnen “afkijken” in het opvoedgezin. De opvoedouders vinden hem aan het einde van het traject minder snel agressief gedrag vertonen dan voorheen (dit blijkt ook uit de afgenomen vragenlijsten, zie hierboven). Het MTFC-team meldt dat deze jongere veel heeft geleerd tijdens MTFC en veel rustiger is. Hij kan nu zijn verhaal doen zonder dingen te eisen en zijn stem te verheffen.

Vertrouwen in de toekomst

Zo lang hij de juiste begeleiding krijgt, heeft de deelnemer kansen voor een goede toekomst, zo benoemt de opvoedouder. Het is belangrijk dat hij goede nazorg krijgt. Als hij het treft in opleiding/werk (als schilder) dan kan hij zijn eigen geld gaan verdienen en houdt hem dat op het goede pad. Komt hij in aanraking met zijn oude vrienden (die kans is aanwezig in zijn oude omgeving) dan wordt het moeilijk voor hem. Het vertrouwen van de opvoedouder is al met al niet heel groot, juist omdat het zo afhankelijk is van wie hij tegenkomt. Volgens het MTFC-team is het voor de ontwikkeling van deze jongere beter als hij na MTFC niet in zijn oude omgeving gaat wonen. Hij zal eerst een aantal maanden thuis gaan wonen, waarna hij door zal stromen naar zelfstandig wonen (kamertraining).

Deelnemer 6

Uitkomsten deelnemer 6 samengevat

Deelnemer 6 laat volgens de opvoedouders en volgens de zelfrapportage gedurende het traject een daling zien in antisociaal gedrag. Volgens de deelnemer zelf is zijn prosociale gedrag toegenomen, zijn omgang met delinquente vrienden afgenomen, net als zijn antisociale denkpatronen. Ook de opvoedouders en het MTFC-team melden dat hij verschillende vaardigheden heeft geleerd, zoals overleggen en 'nee' accepteren. Tijdens MTFC heeft de deelnemer een opleiding op mbo niveau 2 gevolgd. Deze opleiding zet hij ook na MTFC door. Ook heeft hij tijdens MTFC werkervaring opgedaan. Drie maanden na afloop van MTFC heeft hij geen bijbaan. Volgens het MTFC-team is het risico bij deze deelnemer terugkeer naar zijn oude netwerk. Na MTFC is hij met een begeleidwoningstraject gestart.

Antisociaal gedrag

Volgens de zelfrapportage is het antisociale gedrag over de tijd afgenomen: $\chi^2(2) = 19,85, p < 0.00$. Er is sprake van een middelgrote daling: NAP = 0.79. Op basis van de rapportage van de opvoedouders is er nauwelijks sprake van antisociaal gedrag en blijft dit nagenoeg onveranderd laag. De afname in antisociale gedragingen op basis van de Parent Daily Reports is statistisch significant: $Z = -2,24, p < 0.05$. Er is sprake van een sterke daling: NAP = 0.80. De werkhouding in de klas is (volgens de informatie van school in de Puntenkaarten van MTFC) wat afgenomen, maar deze daling is niet statistisch significant. De overige netwerkleden (aan de start zijn drie leden en het einde van het MTFC-traject twee leden uit het informele netwerk van de deelnemer bevraagd) geven aan dat het antisociale gedrag wat is afgenomen, deze afname is echter niet statistisch significant.

Andere tussentijdse MTFC-doelen

De deelnemer rapporteert zelf een sterke toename in prosociaal gedrag gedurende het MTFC-traject: $\chi^2(2) = 20,60, p < 0.01$, NAP = 0.81. Ook geeft de deelnemer aan dat zijn antisociale denkpatronen in de loop van de tijd zijn afgenomen. Dit geldt in middelgrote mate voor anderen de schuld geven ($\chi^2(2) = 7,00, p < 0.05$, NAP = 0.69), in sterke mate voor zaken verkeerd benoemen ($\chi^2(2) = 17,43, p < 0.05$, NAP = 0.94) en in sterke mate voor uitgaan van het ergste ($\chi^2(2) = 16,00, p < 0.05$, NAP = 0.90). De positieve copingvaardigheden zijn niet veranderd. De deelnemer is volgens eigen zeggen steeds minder met delinquente vrienden omgegaan: $\chi^2(2) = 18,00, p < 0.00$, NAP = 0.77.

Situatie ten aanzien van school, werk, wonen en contacten met justitie

Deelnemer 6 heeft na MTFC zijn mbo-opleiding op Niveau 2 vervolgd. Na MTFC heeft de deelnemer een bijbaan in een restaurant gehad, maar daar is hij mee gestopt. De zaak waarbij hij in contact is gekomen met politie, is geseponeerd. Deelnemer woont drie maanden na afloop van MTFC onder begeleiding. In eerste instantie keerde hij terug naar moeder. Daar is hij echter weggelopen.

Tabel 5.8 Situatie bij start MTFC en na afronding nazorgperiode deelnemer 6

	Meting 1 (start MTFC)	Meting 2 (3 maanden na MTFC)
School	Gaat naar mbo-school variant Horeca	Volgt een mbo niveau 2 opleiding Horeca
	Geen problemen op school	Geen problemen op school
Werk, bijbaan	Geen (parttime) baan in afgelopen 12 maanden	Heeft na MTFC 2 maanden in de keuken van een restaurant gewerkt. Dat ging niet helemaal goed, daarom is hij in de afwasdienst geplaatst
Contacten met justitie	In aanraking geweest met politie in afgelopen 12 maanden	Na MTFC is hij in aanraking geweest met politie wegens middelengebruik. Deze zaak is geseponneerd
	Heeft in detentie gezeten in afgelopen 12 maanden	
	Nooit naar STOP of HALT gestuurd	Niet naar STOP of HALT gestuurd
	Staat onder toezicht van een voogd	
Weglopen / politie aan huis of instelling	Is weggelopen uit instelling	Woonde na MTFC eerst een week bij moeder. Is daar weggelopen en vervolgens onder begeleiding gaan wonen
	Politie aanwezig bij instelling (vanwege agressie naar het personeel)	

Beeld volgens opvoedouders en MTFC-team

Positieve punten van deelnemer

De deelnemer doet enorm zijn best in het opvoedgezin, houdt zich aan alle afspraken en tijden, doet actief mee in het huishouden en heeft plezier in koken, zo meldt de opvoedouder. Hij heeft goed contact met de kinderen en toont initiatief richting hen. Het MTFC-team geeft aan dat de deelnemer in een nog onervaren opvoedgezin is geplaatst. Ze pakken de MTFC-methode goed op, zijn heel effectief in het toepassen van de puntenkaarten en blijven goed in hun rol, geeft het MTFC-team aan. De jongere heeft gedurende het traject een aantal goede werkplekken gehad en is naar school geweest. School was via een eerdere plaatsing al bekend met MTFC, daardoor wisten ze goed wat MTFC inhield en hoe de puntenkaarten werkten.

Moeilijke punten voor deelnemer

De deelnemer zocht in het begin de grenzen op, geeft de opvoedouder aan, dit was echter vrij snel voorbij. De deelnemer steekt overdreven verhalen af om zo bijvoorbeeld zijn familie in een positief daglicht te stellen. Tevens heeft hij moeite met vooruitplannen.

Verwachtingen aan begin van traject

De verwachtingen van de opvoedouder zijn hoog gezien de makkelijke start en positieve en actieve houding van de deelnemer.

Geconstateerde veranderingen

Volgens de opvoedouder heeft de deelnemer geleerd hoe je samenleeft in een gezin en de normale dingen met gezinsleden geleerd te waarderen. Hij doet nu leuke actieve dingen met vrienden in plaats van rondhangen. Hij vertelt minder sterke verhalen, melden zowel de opvoedouders als het MTFC-team. Hij weet nu dat dit bij het opvoedgezin niet nodig is en dat hij zo ook de moeite waard is. Bovendien hielp het negeren en afleiden hiervan in de afname van de sterke verhalen. In het begin had hij wat moeite met autoriteit, nu gaat dat beter. Hij heeft geleerd te overleggen met anderen, geleerd om 'nee' te accepteren zonder tegen te spreken. Plannen blijft lastig voor deze deelnemer, meldt de opvoedouder. Ook het MTFC-team geeft aan dat deze jongere een grote ontwikkeling heeft doorgemaakt. School is succesvol verlopen en hij heeft een goede stageplek waar hij ook begeleiding krijgt. Dit heeft hij ook nodig, bijvoorbeeld in het aanleren van basisvaardigheden zoals het omzetten van vragen naar acties.

Vertrouwen in de toekomst

Aan de ene kant heeft de deelnemer goede kansen voor de toekomst volgens de opvoedouders, omdat hij gemotiveerd is voor zijn opleiding en een betrokken mentor heeft. Aan de andere kant keert hij terug naar zijn oude woonomgeving waar hij de verleiding moet weerstaan weer met oude vrienden om te gaan. Het is volgens de opvoedouders positief dat hij op eigen initiatief in een begeleidwonentraject wil. De structuur en begeleiding die daar vanuit gaat, heeft hij nog nodig. Ook het MTFC-team geeft aan dat de risico's voor deze jongere met name zitten in de vervolgplek. Op de plek waar hij naartoe gaat, heeft hij een heel netwerk van jongens die "in het circuit zitten". In de laatste fase heeft het MTFC-team daarom veel geoefend met meer vrijheid om de overstap beter te kunnen maken.

Deelnemer 7

Uitkomsten deelnemer 7 samengevat

Volgens de opvoedouders, de jongere zelf en personen uit het informele netwerk van de jongere, vertoont de deelnemer zowel aan de start als aan het einde van MTFC weinig antisociaal gedrag. Volgens de school vertoont de deelnemer aan het einde van MTFC wat minder positief gedrag op school dan aan het begin. Na MTFC heeft hij zijn opleiding in het praktijkonderwijs vervolgd. De deelnemer geeft aan daar problemen te ervaren met docenten en met andere leerlingen. Volgens eigen zeggen zijn positieve copingvaardigheden toegenomen gedurende het traject. De opvoedouders hebben positieve verwachtingen over de toekomst van deze deelnemer. Zijn naïviteit en kinderlijke gedrag benoemen de opvoedouders als risico voor de toekomst. Een ander risico is de terugplaatsing van de deelnemer bij moeder. Zijn moeder is overbelast, heeft een taalbarrière en een licht verstandelijke beperking. Daarom is hulpverlening in het gezin (vanuit het gedwongen kader) belangrijk. Momenteel staat hij onder toezicht van een voogd.

Antisociaal gedrag

Deelnemer 7 rapporteert geen antisociaal gedrag bij de start van MTFC, na afloop van MTFC noch in de nazorgfase. Ook de opvoedouders rapporteren geen antisociaal gedrag op de beide meetmomenten. Volgens de Parent Daily Reports schommelt het gemiddeld aantal antisociale gedragingen tussen de één en twee per dag. De verandering is niet statistisch significant. Voor het gedrag dat de deelnemer in de klas vertoont, krijgt de deelnemer in de eindfase van MTFC wat minder punten op de Puntenkaart dan aan het begin van MTFC: $Z = -1,96$, $p = 0,05$. De twee netwerkleden uit het informele netwerk van de deelnemer die aan de start en aan het einde van het MTFC-traject zijn bevraagd, geven aan dat het antisociale gedrag van de deelnemer wat is gedaald. Deze daling is echter niet statistisch significant.

Andere tussentijdse MTFC-doelen

Het zelf-gerapporteerde prosociale gedrag van de deelnemer is gedurende het traject (onveranderd) hoog. Volgens de deelnemer zelf is er zowel aan de start als aan het einde van MTFC weinig sprake van antisociale denkpatronen. De positieve copingvaardigheden zijn volgens de deelnemer wel toegenomen over de tijd. Het gaat specifiek om de vaardigheid om dingen actief aan te pakken: $\chi^2(2) = 8,38$, $p < 0,05$, $NAP = 0,62$. De deelnemer geeft aan zowel aan de start van MTFC, gedurende het MTFC programma als in de nazorgfase weinig met delinquente vrienden om te gaan.

Situatie ten aanzien van school, werk, wonen en contacten met justitie

Zoals te zien valt in tabel 5.9, vervolgt de deelnemer na afronding van MTFC dezelfde opleiding op het praktijkonderwijs. Hij heeft zowel tijdens als na MTFC geen bijbaan. Na MTFC is de deelnemer niet in aanraking gekomen met politie en heeft hij ook niet in detentie gezeten. Hij woont na afloop van MTFC bij moeder. Hij staat onder toezicht van een voogd.

Tabel 5.9 Situatie bij start MTFC en na afronding nazorgperiode deelnemer 7

	Meting 1 (start MTFC)	Meting 2 (3 maanden na MTFC)
School	Naar school geweest, praktijkonderwijs	Afgelopen tijd regelmatig naar school geweest (praktijkonderwijs)
	Geen problemen op school	Op school heeft hij problemen met andere leerlingen en met docenten
Werk, bijbaan	Geen (parttime) baan	Geen (parttime) baan
Contacten met justitie	Is in aanraking geweest met politie	Niet in detentie gezeten en niet in aanraking geweest met politie
	Heeft in detentie gezeten in afgelopen 12 maanden	
	Nooit naar STOP of HALT gestuurd	
	Staat onder toezicht van voogd	Staat onder toezicht van een voogd
Weglopen / politie aan huis of instelling	Niet weggelopen van huis of uit instelling	Woont bij moeder, niet weggelopen en geen politie aan huis geweest
	Geen politie aan huis of bij instelling geweest	

Beeld volgens opvoedouders en MTFC-team

Positieve punten van deelnemer

De deelnemer lijkt volgens de opvoedouder vastberaden MTFC goed af te ronden, hij is gehoorzaam en past zich snel aan de nieuwe situatie aan. De geboden structuur biedt houvast. De deelnemer trekt goed op met andere kinderen in het gezin.

Moeilijke punten voor deelnemer

De deelnemer is volgens de opvoedouder zo volgzzaam dat het lijkt alsof hij erg makkelijk te beïnvloeden is, wat hem buiten MTFC kwetsbaar kan maken. Hij heeft ook moeite met lezen en is hier onzeker over. De deelnemer is nog jong (14 jaar), maar gedraagt zich toch kinderlijk voor zijn leeftijd. Hij vindt het moeilijk om zo weinig contact met zijn eigen moeder te hebben. Zijn moeder is overbelast, heeft een taalbarrière en een licht verstandelijke beperking, zo meldt het MTFC-team. Dat was lastig in de gezinstraining vanuit MTFC. Er is veel geïnvesteerd door de gezinstrainer in het opstellen van huisregels en er is gekeken naar het afstemmen van de verwachtingen van moeder en de deelnemer over de terugkeer naar huis (het perspectief van de deelnemer na MTFC ligt thuis). De jeugdreclasserder wil na MTFC extra hulp inzetten voor moeder. Moeder laat de hulpverlening nog niet binnen. Daarom wordt geprobeerd om vanuit het gedwongen kader hulp in te zetten. Voor de deelnemer is het belangrijk dat de controle en toezicht vanuit MTFC wordt

gecontinueerd. Gunstig is dat hij na MTFC dezelfde opleiding blijft volgen, geeft het MTFC-team aan.

Verwachtingen aan begin van traject

De opvoedouders verwachten dat de MTFC goed zal verlopen. Dit geldt zeker binnen de context van het opvoedgezin. Er zijn wel twijfels of hij de sociale setting op school aankan, vanwege zijn onzekerheid en kinderlijkheid.

Geconstateerde veranderingen

De deelnemer heeft volgens de opvoedouder meer zelfvertrouwen gekregen, durft hulp te vragen als hij iets niet kan, kan zich zelf beter in woorden uitdrukken en heeft leren lezen. Dit komt volgens de opvoedouders door de vertrouwensband die is gegroeid in het gezin. Hierdoor durfde hij zichzelf te zijn en nieuwe dingen te leren. De opvoedouders hebben hem daar heel erg in gestimuleerd, zeker wat betreft het lezen. Het MTFC-team meldt dat hij veel vaardigheden heeft opgedaan en het bij deze jongere in alle settings goed ging: school, werk en in het opvoedgezin.

Vertrouwen in de toekomst

De verwachting van de opvoedouders is dat het goed zal gaan met deze deelnemer. De verwachting is dat hij school (praktijkonderwijs) goed zal afmaken, ook al duurt het nog even voor het zover is. Gezien zijn leeftijd en kinderlijke naïviteit zal het nog een tijd duren voor hij echt zelfstandig zal zijn, denkt de opvoedouder. Zij naïviteit is wel een mogelijk gevaar voor kwaadwillende mensen om hem heen. De deelnemer ervaart veel steun van zijn oudere zus; op haar kan hij terugvallen. Het perspectief van deze deelnemer ligt thuis. Na MTFC gaat hij weer terug naar zijn moeder.

Deelnemer 8

Uitkomsten deelnemer 8 samengevat

Deze deelnemer bevindt zich in de afrondingsfase van MTFC. De gegevens over deze jongere zijn daarom niet op alle onderdelen compleet. Op basis van de gegevens die wel beschikbaar zijn, kan geconstateerd worden dat het antisociale gedrag van deze deelnemer volgens de opvoedouders, school en volgens de jongere zelf niet in grote mate is veranderd aan het einde van MTFC ten opzichte van het begin. Volgens eigen zeggen zijn de antisociale denkpatronen toegenomen; dit geldt ook voor zijn positieve coping vaardigheid om dingen actief aan te pakken. Volgens de opvoedouders en het MTFC-team zijn de sociaal-emotionele en cognitieve vaardigheden van deze jongere laag. Gedurende het traject heeft hij zich wel positief ontwikkeld op deze punten. Contact met moeder en stiefvader en zijn oude sociale netwerk vormen risico's voor de toekomst. Na afloop van MTFC gaat hij, onder begeleiding, zelfstandig wonen.

Deelnemer 8 bevindt zich aan het einde van de dataverzamelingsperiode (eind 2014) in de afrondingsfase van MTFC. Er zijn daarom voor deze deelnemer alleen gegevens beschikbaar op t1 (start van MTFC) en t2 (afrondding MTFC),

maar niet op t3 (de nazorgperiode). Er zijn daarom ook geen gegevens beschikbaar van overige leden van het (in)formele netwerk van deze jongere over de situatie na afloop van MTFC.

Antisociaal gedrag

Het antisociale gedrag van deelnemer 8 neemt volgens de jongere zelf en volgens de Parent Daily Reports iets toe over de tijd. Deze toename is echter niet significant. Volgens de opvoedouders is het antisociale gedrag licht afgenomen. Ook deze afname is niet significant. Volgens school is het gedrag van de deelnemer in de klas goed, zowel aan de start als aan het einde van MTFC.

Andere tussentijdse MTFC-doelen

Het zelf-gerapporteerde prosociale gedrag van de deelnemer is gedurende het traject niet toe- of afgenomen. Uit de zelfrapportage blijkt een toename van antisociale denkpatronen. Dit geldt zowel voor anderen de schuld geven: $Z = -2,71, p < 0,01, NAP = 0.82$; verkeerd benoemen: $Z = -1,16, p < 0,05, NAP = 0.66$; als uitgaan van het ergste: $Z = -2,25, p < 0,05, NAP = 0.74$. De positieve copingvaardigheid om dingen actief aan te pakken is volgens de deelnemer zelf ook in sterke mate toegenomen aan het einde van MTFC ten opzichte van de start: $Z = -2,33, p < 0,05, NAP = 0.93$. De omgang met delinquente vrienden is niet veranderd gedurende het MTFC-traject.

Situatie ten aanzien van school, werk, wonen en contacten met justitie

Deze deelnemer bevindt zich in de afrondingsfase van MTFC. Er kan daarom nog niets vermeld worden over de situatie in de nazorgfase (na afronding) van MTFC.

Beeld volgens opvoedouders en MTFC-team

Positieve punten van deelnemer

Deelnemer houdt zich aan alle belangrijke afspraken en regels. Hij staat op tijd op, houdt zijn kamer netjes en helpt mee in het huishouden. Er zijn dan ook geen grote knelpunten aan de orde in dit traject. Hij doet zijn best voor school en had een bijbaan (betaald) en een vrijwilligersbaan (onbetaald). Volgens het MTFC-team gaat het goed op zijn stageplek en bij zijn opleiding (mbo niveau 1). Deelnemer toont initiatief en heeft na verloop van tijd meer plezier in taken in huis.

Moeilijke punten voor deelnemer

Deelnemer heeft moeite met goed communiceren en overleggen. Hij vindt het lastig om de opvoedouders te vertrouwen. Deelnemer heeft gedurende het hele traject veel uitleg nodig over de gang van zaken bij MTFC; zijn cognitieve vaardigheden zijn aan de lage kant. Zijn sociaal-emotionele vaardigheden lopen erg achter vergeleken bij anderen. Deelnemer heeft moeite om humor te begrijpen en zijn gezichtsexpressie is erg vlak. Er is geen gezinstraining opgestart. Deelnemer heeft zijn strafrechtelijke feiten samen met zijn stiefvader gepleegd. Moeder wil graag dat hij na MTFC thuis komt wonen.

Perspectief van de deelnemer is nu doorstroom naar zelfstandig wonen met begeleiding.

Verwachtingen aan begin van traject

De deelnemer is volgens de opvoedouders leerbaar, dat biedt kansen. Positief en kansrijk zijn ook de inzet voor school/examen. Het is voor de opvoedouders erg moeilijk om in te schatten of het traject goed zal verlopen. Ondanks sommige positieve dingen zien ze bij deelnemer ook tekenen dat hij er niet echt voor wil gaan (gebrek aan motivatie). Het opvoedgezin woont tevens vlakbij zijn (oude) woonplaats; zijn netwerk daar zou een negatieve invloed op hem kunnen hebben.

Geconstateerde veranderingen

De opvoedouders zijn van mening dat het traject boven verwachting is verlopen, gezien het profiel van deze deelnemer. Er zijn verbeteringen te zien in zijn communicatie, hij vraagt naar andermans emoties en hij laat zelf meer expressie zien. Hij heeft meer vertrouwen gekregen in de bedoelingen van de opvoedouders. Door zijn baantjes (in horeca onder andere) heeft hij sociale vaardigheden aangeleerd. Hij laat wel nog steeds vreemd of niet-sociaal gedrag zien, maar hierin lijkt wel verandering in te komen.

Vertrouwen in de toekomst

De verwachting van de opvoedouders is dat deelnemer een positieve toekomst tegemoet gaat, mits er een goede en strakke begeleiding plaatsvindt na MTFC. De opvoedouders twijfelen wel of het hierna volgende begeleidwonen-traject hem voldoende structuur zal bieden. Zijn motivatie voor het afmaken van zijn opleiding is een pluspunt, eventueel nieuw contact met moeder en haar partner en het oude sociale netwerk zijn een risico.

5.3 Resultaten samengevat

In dit hoofdstuk zijn de uitkomsten van de doeltreffendheidsstudie beschreven. Onderzocht is hoe de MTFC-deelnemers zich, volgens verschillende informanten, hebben ontwikkeld op de tussentijdse doelen van MTFC en wat hun (werk-, opleiding-, en woon-)situatie na afronding van het programma is. De uitkomsten laten een inconsistent beeld zien van de doeltreffendheid van MTFC. Er kan geconstateerd worden dat de deelnemers op iets meer dan de helft van alle gemeten gedragingen gedurende MTFC geen (significante) veranderingen laten zien. De overige gemeten gedragingen ontwikkelen zich vaker in lijn met de tussentijdse doelen (dit geldt voor 32% van alle gemeten gedragingen) dan in tegengestelde richting (dit geldt voor 12% van alle gemeten gedragingen). Het zelf-gerapporteerde gedrag laat gemiddeld gezien een gunstigere ontwikkeling zien dan de gemeten gedragingen bij de overige informanten. Tevens laten de uitkomsten op de 'harde' indicatoren (dat wil zeggen, werk-, opleiding-, en woonsituatie na afronding van MTFC) een gunstiger beeld zien van de doeltreffendheid bij de MTFC-deelnemers dan de

'zachte' indicatoren (ontwikkeling in antisociaal en prosociaal gedrag, antisociale denkpatronen, coping vaardigheden en omgang met delinquente vrienden). Van de zeven jongeren waarbij de situatie (drie maanden) na uitstroom uit MTFC bekend is, volgen zes na MTFC een opleiding, hebben twee een (bij)baan en zijn vier niet meer in aanraking gekomen met justitie. Twee jongeren zijn na MTFC onder begeleiding zelfstandig gaan wonen. Een jongere bevindt zich momenteel in detentie. Vier jongeren zijn weer teruggekeerd naar moeder.

6 TOEGEVOEGDE WAARDE MTFC

6.1 Inleiding

In dit hoofdstuk vergelijken we de behaalde resultaten van de MTFC-deelnemers met een gegenereerde vergelijkingsgroep, jongeren binnen een JJI die care as usual ontvangen. Met deze vergelijking kan de toegevoegde waarde van MTFC ten opzichte van de gebruikelijke zorg in kaart worden gebracht. Meer concreet wordt de toegevoegde waarde van MTFC onderzocht via simulatieanalyse; deze analysetechniek is gebruikelijk in onderzoek volgens het n=1 design (Dugard, File, & Todman, 2012). We passen deze techniek toe door een vergelijkingsgroep met 800 cases te genereren (zie ook hoofdstuk 3). Voor we overgaan tot de resultaten van deze analyse, schetsen we de achtergrond van de deelnemers in de vergelijkingsgroep. Aan het eind van het hoofdstuk presenteren we tot slot de resultaten van het aanvullend onderzoek naar eerder uitgestroomde MTFC-deelnemers.

6.2 Deelnemers vergelijkingsgroep

Er zijn in totaal vijftien jongeren in Amsterbaken benaderd om aan het onderzoek deel te nemen. De eerste meting vond zo snel mogelijk na instroom in de JJI plaats. In de praktijk komt dat neer op een meting na circa drie weken verblijf in detentie. Pas wanneer jongeren minimaal circa drie maanden in detentie verbleven, kon ook een tweede meting gepland worden. Deze eindmeting vond vlak voor uitstroom plaats. Tabel 6.1 geeft een overzicht van de uitgevoerde metingen.

Tabel 6.1 Benaderde deelnemers voor deelname aan het onderzoek

Leeftijd	Geslacht	Meting 1 (z.s.m. na instroom)	Meting 2 (vlak voor uitstroom)	Toelichting bij eindmeting
18 jaar	man	zelfrapportage	nee	te kort verblijf (< 3 maanden)
16 jaar	man	zelfrapportage	nee	bleek niet geschikt: terug in detentie na enkele dagen vrijheid
16 jaar	man	zelfrapportage	nee	te kort verblijf (< 3 maanden)
16 jaar	man	zelfrapportage	nee	te kort verblijf (< 3 maanden)
16 jaar	man	zelfrapportage en begeleider-rapportage	nee	geen reactie op vragenlijst van jongere* en begeleider

Vervolg tabel 6.1

Leeftijd	Geslacht	Meting 1 (z.s.m. na instroom)	Meting 2 (vlak voor uitstroom)	Toelichting bij eindmeting
15 jaar	man	zelfrapportage en begeleider- rapportage	zelfrapportage en begeleiderrapportage	
17 jaar	man	zelfrapportage	nee	te kort verblijf (< 3 maanden)
15 jaar	man	zelfrapportage en begeleider- rapportage	zelfrapportage	geen begeleider- rapportage ontvangen
17 jaar	man	zelfrapportage en begeleider- rapportage	nee	geen reactie op vragenlijst van jongere* en begeleider
14 jaar	man	zelfrapportage	zelfrapportage en begeleiderrapportage	
17 jaar	man	zelfrapportage	zelfrapportage en begeleiderrapportage	
16 jaar	man	zelfrapportage	zelfrapportage en begeleiderrapportage	
16 jaar	man	zelfrapportage	zelfrapportage en begeleiderrapportage	
16 jaar	man	begeleider- rapportage	zelfrapportage en begeleiderrapportage	
16 jaar	man	zelfrapportage	begeleiderrapportage	

* Jongere is net voor geplande eindmeting vrijgelaten; vragenlijst is per post verstuurd maar hier is geen reactie op gekomen.

Uiteindelijk zijn er acht deelnemers in de vergelijkingsgroep van wie de gegevens in het onderzoek op twee meetmomenten bruikbaar zijn. Die groep bestaat uit acht jongens, van wie vier in de leeftijd (bij instroom) van 16 jaar, één in de leeftijd van 17 jaar, twee in de leeftijd van 15 jaar en een in de leeftijd van 14 jaar. Het recidiverisico van deze jongens is hoog (volgens de RvdK of politie) en in één geval midden. Het intelligentieniveau van de meeste jongeren is – voor zover bekend – gemiddeld, behalve bij twee jongeren die een gemeten totaal IQ van 61 en 78 hebben (beneden gemiddeld). Voor één jongere is geen informatie over het intelligentieniveau bekend. Met uitzondering van één jongere is bekend dat er een diagnose is vastgesteld. Diagnoses variëren van (ernstige) gedragsstoornis, bedreigde persoonlijkheidsontwikkeling (met antisociale trekken), ouder-kindrelatieprobleem en ADHD.

Vergelijkbaarheid met MTFC-groep

De acht jongeren die bij de JJI Amsterbaken zijn geworven, zijn in grote mate vergelijkbaar met de acht jongeren in de MTFC-groep gelet op de kenmerken leeftijd (tussen 14 en 18 jaar), het recidiverisico en het intelligentieniveau (voor zover dat bij de JJI/MTFC bekend was).

6.3 Resultaten simulatieanalyse

Aan de hand van de simulatieanalyse gaan we na hoe de deelnemers die de interventie MTFC hebben gehad zich op de indicatoren (d.w.z. de tussentijdse doelen MTFC) ontwikkelen, *in verhouding tot* de gesimuleerde vergelijkingsgroep ('care as usual'; n=800; zie ook box 3.2 in hoofdstuk 3).

Voor alle (gegenereerde) cases in de vergelijkingsgroep berekenen we de sterkte van verandering op de verschillende indicatoren met behulp van de NAP-waarde (zie ook box 3.1 in hoofdstuk 3). We vergelijken vervolgens de sterkte van de verandering (op basis van NAP-waarde) van de MTFC-deelnemers (hoofdstuk 5) met de verandering in de gesimuleerde vergelijkingsgroep. We veronderstellen dat de MTFC-deelnemers zich op de (tussentijdse) doelen gunstiger ontwikkelen dan jongeren die care as usual ontvangen. Meer specifiek verwachten we dat de MTFC-deelnemers zich bij de 'beste' 20 procent bevinden wat betreft hun ontwikkeling op de indicatoren. Een overzicht van de resultaten is te vinden in tabel 6.2 (antisociaal gedrag en negatieve denkpatronen) en tabel 6.3 (prosociaal gedrag en copingvaardigheden). In de groen gearceerde cellen wordt aan de geformuleerde verwachting van beste 20 procent voldaan; deze resultaten worden in de toelichting hieronder onderstreept.

Deelnemer 1. Wat betreft antisociaal gedrag hoort deze deelnemer bij de beste 40 procent van de gesimuleerde vergelijkingsgroep als het gaat om zelfgerapporteerd antisociaal gedrag. Wat betreft het door volwassenen gerapporteerde antisociale gedrag behoort hij tot de 10 procent met de meeste vooruitgang (dat wil zeggen daling in antisociaal gedrag). Ten aanzien van de ontwikkeling in negatieve denkpatronen scoort deze deelnemer beduidend minder gunstig dan de gesimuleerde vergelijkingsgroep; hij hoort bij de onderste 10-40 procent. Als het gaat om prosociaal gedrag en copingvaardigheden behoort deelnemer 1 tot de beste 10 procent van de gesimuleerde vergelijkingsgroep.

Deelnemer 2. Op het gebied van antisociaal gedrag hoort deelnemer 2 bij de slechtste 10 procent. Ook scoort hij benedengemiddeld op het door volwassenen gerapporteerde gedrag; hij hoort bij de slechtst scorende 30 procent van de vergelijkingsgroep. Echter, ten aanzien van prosociaal gedrag en de copingvaardigheden is het beeld gunstiger; deze deelnemer behoort tot de beste 10-20 procent van de vergelijkingsgroep.

Deelnemer 3. Deze deelnemer behoort tot de best scorende 40 procent van de vergelijkingsgroep ten aanzien van zelfgerapporteerd antisociaal gedrag en tot de best scorende 20 procent ten aanzien van door volwassenen gerapporteerd antisociaal gedrag. Deelnemer 3 laat tevens een gunstigere ontwikkeling zien in prosociaal gedrag (beste 30%) en copingvaardigheden (beste 20%).

Deelnemer 4. Deelnemer 4 laat vergeleken met de meesten in de vergelijkingsgroep een minder gunstige ontwikkeling zien op de indicatoren voor antisociaal gedrag, negatieve denkpatronen, prosociaal gedrag en de copingvaardigheid steun zoeken. Alleen op de indicator actief aanpakken (copingvaardigheid) hoort hij bij de beste 20 procent van de vergelijkingsgroep (zijn score neemt niet toe, maar blijft gelijk).

Deelnemer 5. Deelnemer 5 behoort met het zelfgerapporteerde antisociale gedrag tot de slechtst scorende 10 procent van de vergelijkingsgroep, maar ten aanzien van het door volwassenen gerapporteerde antisociale gedrag hoort hij bij de beste 10 procent. Met betrekking tot de negatieve denkpatronen laat hij op twee van de drie indicatoren een minder gunstige ontwikkeling zien dan de meesten in de vergelijkingsgroep. Dit geldt tevens voor prosociaal gedrag en steun zoeken als copingvaardigheid. Wat betreft de copingvaardigheid 'actief aanpakken' hoort hij wel bij de beste 20 procent van de vergelijkingsgroep (zijn score neemt niet toe, maar blijft gelijk).

Deelnemer 6. Deze deelnemer scoort op alle indicatoren gunstiger dan gemiddeld genomen in de vergelijkingsgroep het geval is. Ten aanzien van antisociaal gedrag hoort deelnemer 6 bij de beste 10 procent (zelf-gerapporteerd) tot de beste 40 procent (volwassenen gerapporteerd). Voor twee van de drie negatieve denkpatronen behoort hij tevens tot de best scorende 10 procent van de vergelijkingsgroep. Dit geldt ook voor prosociaal gedrag en de copingvaardigheden 'actief aanpakken' (score op laatste indicator neemt niet toe, maar blijft gelijk).

Deelnemer 7. Ten aanzien van de meeste indicatoren van antisociaal gedrag en negatieve denkpatronen laat deze deelnemer een minder gunstige ontwikkeling zien dan gemiddeld in de vergelijkingsgroep. Wat betreft het door volwassenen gerapporteerde antisociale gedrag behoort deelnemer 7 tot de best scorende 40 procent van de vergelijkingsgroep. Voor prosociaal gedrag en de copingvaardigheden laat deelnemer 7 een gunstiger ontwikkeling zien dan gemiddeld in de vergelijkingsgroep; hij behoort hier tot de best scorende 10 procent (prosociaal gedrag neemt niet toe, maar blijft gelijk).

Deelnemer 8. Deelnemer 8 behoort met het zelfgerapporteerde antisociale gedrag tot de slechts scorende 10 procent van de vergelijkingsgroep, maar ten aanzien van het door volwassenen gerapporteerde antisociale gedrag hoort hij bij de beste 10 procent. Ten aanzien van de negatieve denkpatronen laat hij op alle drie de indicatoren een minder gunstige ontwikkeling zien dan de meesten in de vergelijkingsgroep (slechtste 10%). Wat betreft prosociaal gedrag en copingsvaardigheden toont deelnemer 8 alleen een gunstiger ontwikkeling op de indicator 'actief aanpakken' (beste 10%).

Tabel 6.2 Resultaten antisociaal gedrag en negatieve denkpatronen van MTFC-deelnemers ten opzichte van gesimuleerde vergelijkingsgroep

	Antisociaal gedrag <i>zelfrapportage</i>	Antisociaal gedrag <i>volwassenen rapportage</i>	Negatieve denkpatronen: anderen schuld geven <i>zelfrapportage</i>	Negatieve denkpatronen: goedpraten/ver- keerd benoemen <i>zelfrapportage</i>	Negatieve denkpatronen: uitgaan van het ergste <i>zelfrapportage</i>
Deelnemer 1	Zit bij beste 40% (NAP -,28)	Zit bij beste 10% (NAP -,11)	Zit bij slechtste 10% (NAP -,08)	Zit bij slechtste 30% (NAP -,01)	Zit bij slechtste 40% (NAP -,10)
Deelnemer 2	Zit bij slechtste 10% (NAP ,11)	Zit bij beste 20% (NAP -,02)	Zit bij beste 20% (NAP -,53)	Zit bij beste 30% (NAP -,35)	Zit bij beste 10% (NAP -,58)
Deelnemer 3	Zit bij beste 40% (NAP -,25)	Zit bij beste 20% (NAP ,0)	Zit bij slechtste 10% (NAP ,00)	Zit bij slechtste 40% (NAP -,20)	Zit bij slechtste 40% (NAP -,10)
Deelnemer 4	Zit bij slechtste 10% (NAP ,61)	Zit bij slechtste 10% (NAP ,26)	Zit bij slechtste 10% (NAP ,72)	Zit bij slechtste 10% (NAP ,83)	Zit bij slechtste 10% (NAP ,81)
Deelnemer 5	Zit bij slechtste 10% (NAP ,02)	Zit bij beste 10% (NAP -,14)	Zit bij slechtste 10% (NAP ,17)	Zit bij slechtste 10% (NAP ,58)	Zit bij beste/slechtste 50% (NAP -,19)
Deelnemer 6	Zit bij beste 10% (NAP -,61)	Zit bij beste 40% (NAP ,06)	Zit bij beste 40% (NAP -,04)	Zit bij beste 10% (NAP -,88)	Zit bij beste 10% (NAP -,80)
Deelnemer 7	Zit bij slechtste 10% (NAP ,00)	Zit bij beste 40% (NAP ,06)	Zit bij slechtste 10% (NAP ,00)	Zit bij slechtste 30% (NAP -,01)	Zit bij slechtste 30% (NAP ,00)
Deelnemer 8	Zit bij slechtste 10% (NAP ,24)	Zit bij beste 10% (NAP -,07)	Zit bij slechtste 10% (NAP ,65)	Zit bij slechtste 10% (NAP ,32)	Zit bij slechtste 10% (NAP ,48)

Noot. De gerapporteerde NAP-waarde geeft een *gewogen* maat van de sterkte van de verandering op de indicator weer. Per indicator is de NAP-waarde behorende bij de daling in gedrag afgetrokken van de NAP-waarde behorende bij de stijging in gedrag. Een positieve waarde duidt op een stijging in het gedrag (hier: ongewenste ontwikkeling). Een negatieve waarde duidt op een daling in het gedrag (hier: gewenste ontwikkeling).

Tabel 6.3 Resultaten prosociaal gedrag en coping vaardigheden van MTFC-deelnemers ten opzichte van gesimuleerde vergelijkingsgroep (zelfrapportages)

	Prosociaal gedrag	Copingvaardigheden: steun zoeken	Copingvaardigheden: actief aanpakken
Deelnemer 1	Zit bij beste 10% (NAP ,82)	Zit bij beste 10% (NAP ,50)	Zit bij beste 10% (NAP ,24)
Deelnemer 2	Zit bij beste 10% (NAP ,82)	Zit bij beste 10% (NAP ,83)	Zit bij beste 20% (NAP -,14)
Deelnemer 3	Zit bij beste 30% (NAP ,12)	Zit bij beste 20% (NAP ,19)	Zit bij beste 20% (NAP -,16)
Deelnemer 4	Zit bij slechtste 10% (NAP -,49)	Zit bij slechtste 20% (NAP -,42)	Zit bij beste 20% (NAP -,22)
Deelnemer 5	Zit bij slechtste 20% (NAP -,35)	Zit bij slechtste 30% (NAP -,33)	Zit bij beste 20% (NAP -,21)
Deelnemer 6	Zit bij beste 10% (NAP ,64)	Zit bij beste 40% (NAP -,08)	Zit bij beste 10% (NAP -,02)
Deelnemer 7	Zit bij beste 20% (NAP ,27)	Zit bij beste 10% (NAP ,39)	Zit bij beste 10% (NAP ,24)
Deelnemer 8	Zit bij beste/slechtste 50 % (NAP -,08)	Zit bij slechtste 30% (NAP -,36)	Zit bij beste 10% (NAP ,86)

Noot. De gerapporteerde NAP-waarde geeft een *gewogen* maat van de sterkte van de verandering op de indicator weer. Per indicator is de NAP-waarde behorende bij de daling in gedrag afgetrokken van de NAP-waarde behorende bij de stijging in gedrag. Een positieve waarde duidt op een stijging in het gedrag (hier: gewenste ontwikkeling). Een negatieve waarde duidt op een daling in het gedrag (hier: ongewenste ontwikkeling).

Resultaten samengevat

De resultaten laten zien dat wat betreft het verminderen van antisociaal gedrag en negatieve denkpatronen er in beperkte mate wordt voldaan aan de verwachting dat MTFC-deelnemers tot de beste 20 procent van de gesimuleerde vergelijkingsgroep behoren. Voor twee deelnemers geldt dat zij op drie verschillende indicatoren een dergelijke gunstige ontwikkeling doormaken.¹ Voor de andere deelnemers geldt dat slechts voor één indicator, namelijk door volwassenen gerapporteerd antisociaal gedrag. Voor deze indicator zien we een structureel gunstig patroon voor vijf van de acht MTFC-deelnemers. Opvallend is dat door volwassenen gerapporteerd antisociaal gedrag een gunstigere ontwikkeling laat zien van de MTFC-deelnemers dan zelfgerapporteerd antisociaal gedrag. Volgens de volwassenen rapportage behoren vijf van de acht MTFC-deelnemers tot de beste 20 procent van de gesimuleerde vergelijkingsgroep, terwijl dit volgens de zelfrapportage voor slechts een MTFC-deelnemer geldt.

De resultaten ten aanzien van prosociaal gedrag laten voor vijf van de acht deelnemers de verwachte gunstige ontwikkeling zien. Voor de copingvaardigheid 'steun zoeken' is dat voor vier deelnemers het geval en voor de vaardigheid 'actief aanpakken' voor alle acht deelnemers, zij het dat voor de meesten

¹ Echter, bekend is dat één van hen na het schenden van de voorwaarden na MTFC weer in detentie is geplaatst.

geldt dat deze vaardigheid onveranderd (hoog) is gebleven. Al met al geldt voor vier van de acht deelnemers dat op alle indicatoren van prosociaal gedrag en copingsvaardigheden de verwachte ontwikkeling is gerealiseerd.

6.4 Aanvullend onderzoek (eerder uitgestroomde deelnemers MTFC)

Ter aanvulling op de resultaten van de deelnemers zoals beschreven in hoofdstuk 5, zijn vragenlijsten geanalyseerd van 24 MTFC-deelnemers die in de periode 2010 tot circa medio 2012 zijn uitgestroomd uit het programma. Het betreft 22 jongens en 2 meisjes.

De vragenlijsten zijn afgenomen door het MTFC-team. De dataset bevat de volgende gegevens:

- 24 vragenlijsten door jongeren ingevuld; 23 lijsten bij start, 12 na 6 maanden, 2 na 12 maanden, 1 na 24 maanden.
- 20 vragenlijsten door opvoedouders ingevuld; 18 bij start (12 na 3 weken en 6 na 6 weken MTFC), 13 na 6 maanden.

6.4.1 Uitkomsten vragenlijsten deelnemers

De afgenomen vragenlijsten met betrekking tot zelf-gerapporteerd antisociaal gedrag, (negatieve) denkpatronen en omgang met delinquente vrienden laten geen significante verschillen zien in de vervolgmeting ten opzichte van de startmeting. Van de 14 deelnemers bij wie een startmeting en vervolgmeting is afgenomen, gaan 12 jongeren (86%) aan het einde van MTFC naar school en hebben 10 jongeren (71%) een (bij)baan.²

6.4.2 Uitkomsten vragenlijsten opvoedouders

Net als bij de opvoedouders in het huidige onderzoek (zie de resultaten in hoofdstuk 5), is in het aanvullende onderzoek bij de opvoedouders de Child Behavior Checklist (CBCL) afgenomen. In totaal hebben twaalf opvoedouders zowel aan het begin als aan het einde van het traject deze vragenlijst ingevuld. Daaruit blijkt geen significante toename in antisociaal gedrag (zie tabel 6.4).

Tabel 6.4 Antisociaal gedrag volgens opvoedouders (n=12)*

	Startmeting		Vervolgmeting (6 maanden na start)	
	Gemiddelde	Standaard deviatie	Gemiddelde	Standaard deviatie
Antisociaal gedrag (CBCL)	1,19	0,15	1,38	0,29

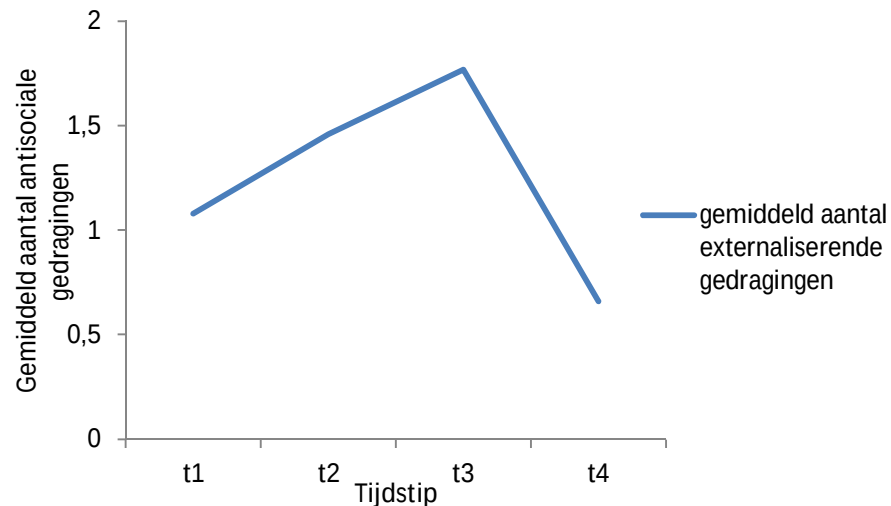
* $t(11) = 1,89, p = 0.09$.

² De uitkomsten van deze analyses zijn op te vragen bij de onderzoekers.

6.4.3 Uitkomsten Parent Daily Report (PDR)

Voor 22 deelnemers aan MTFC die minimaal een half jaar hebben deelgenomen aan de interventie, hebben we het gemiddeld aantal antisociale gedragingen over de tijd op een rij gezet, zoals dagelijks gerapporteerd door de opvoedouders in het Parent Daily Report (PDR). Dit hebben we op vier tijdstippen gedurende het traject gedaan: de eerste zeven dagen van het traject, zeven dagen op een derde van het traject, zeven dagen op twee derde van het traject en de laatste zeven dagen van het traject. Zoals te zien valt in figuur 6.1, neemt het gemiddeld aantal antisociale gedragingen eerst toe gedurende MTFC, waarna het aan het einde van het traject afneemt: in de eerste week is sprake van gemiddeld ruim 1 antisociale gedraging per dag, in de laatste week is dit afgenomen naar bijna 0,7 antisociale gedragingen.

Figuur 6.1 Gemiddeld aantal antisociale gedragingen (PDR)

7 CONCLUSIE

Het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het ministerie van Veiligheid en Justitie heeft Regioplan in 2012 opdracht gegeven een doeltreffendheidsstudie uit te voeren naar de gedragsinterventie MTFC voor delinquente jeugdigen van 12 tot en met 17 jaar. Daarnaast is onderzocht in hoeverre MTFC toegevoegde waarde biedt ten opzichte van de gebruikelijke zorg ('care as usual') bij de doelgroep, namelijk verblijf in een JJI. Naast de doeltreffendheid van de interventie moest ook een procesevaluatie uitgevoerd worden om inzicht te geven in het bereik en de kenmerken van de doelgroep, de uitvoering van de interventie en afwijkingen ten opzichte van de beoogde uitvoering.

Dit hoofdstuk geeft de conclusies per onderdeel – proces, doeltreffendheid en toegevoegde waarde van MTFC – weer.

7.1 Proces

De uitvoering, het bereik en de kenmerken van de MTFC-deelnemers zijn in dit onderzoek in kaart gebracht door het voeren van gesprekken met het MTFC-team en met de opvoedouders van de MTFC-deelnemers aan dit onderzoek. De motivatie van de deelnemers is onderzocht met behulp van het afnemen van de ATMQ (Adolescent Treatment Motivation Questionnaire, Van der Helm e.a., 2012) bij de deelnemers. Tot slot is documentatie geanalyseerd van de certificering van het MTFC-team, dat is uitgevoerd door het Center for Research to Practice (CR2P, 2012).

Kenmerken MTFC- deelnemers

Deelnemers aan MTFC

Er zijn acht MTFC-deelnemers geïnccludeerd in het onderzoek. Deze jongeren voldoen in grote lijnen aan de inclusiecriteria met betrekking tot leeftijd (12 tot en met 17 jaar), recidiverisico (bovengemiddeld of hoog), IQ (niet onder de 80) en problematiek (ernstig antisociaal gedrag en ernstige gezinsproblematiek). Afwijkingen van de inclusiecriteria hebben te maken met het intelligentie-niveau. Drie van de acht deelnemers scoorden op de IQ-test beneden-gemiddeld. Dit zou een aanwijzing kunnen zijn van een beperkt vermogen van deze jongeren om te kunnen leren van het programma. De acht MTFC-deelnemers aan het onderzoek komen wat betreft achtergrondkenmerken overeen met een grotere groep van 44 MTFC-deelnemers, die voorafgaand aan het onderzoek hebben deelgenomen aan het programma. Dit vormt een aanwijzing voor de representativiteit van de onderzoeksgroep.

Motivatie voor MTFC

De motivatie voor deelname aan MTFC varieert binnen de deelnemersgroep. Twee jongeren zijn zowel aan het einde als aan het begin van MTFC gemotiveerd voor deelname. Bij twee andere deelnemers neemt de motivatie

gedurende het programma af tot een laag niveau. De overige deelnemers geven aan gemiddeld gemotiveerd te zijn voor het programma.

*Uitval uit
MTFC*

Gedurende de onderzoeksperiode zijn er drie deelnemers uitgevallen. Twee deelnemers zijn weggelopen. Bij de derde deelnemer is het programma beëindigd wegens drugsgebruik. De jongeren zijn in een gesloten behandelsetting geplaatst. Er zijn aanwijzingen dat eerder wegliepgedrag een risico vormt voor uitval uit MTFC. Twee van de drie uitgevallen deelnemers hebben een geschiedenis van wegliepgedrag, ook binnen andere behandelsettings.

*Uitvoering in
de praktijk*

Uitvoering van MTFC

MTFC wordt in grote lijnen uitgevoerd zoals beoogd. Op basis van de certificering van het MTFC-team, kan geconstateerd worden dat de deelnemers voldoende training en begeleiding ontvangen, het feedbacksysteem via de puntenkaarten in voldoende mate wordt toegepast en de Parent Daily Reports goed worden bijgehouden. Tevens geven medewerkers en opvoeders in de gesprekken tijdens dit onderzoek aan weinig moeite te hebben met de uitvoering van het programma volgens de programmahandleiding. Over de uitvoering komt een aantal knelpunten naar voren, die de effectiviteit van het programma nadelig hebben kunnen beïnvloeden:

- De nazorgfase van MTFC is, in tegenstelling tot de eerdere fasen van het programma, geen afgebakend en gestructureerd geheel. Niet bij alle jongeren komt de nazorgfase voldoende op gang. Tevens komt een aantal deelnemers na MTFC in een uitstroomsituatie terecht die voor hen risicovol is. Een voorbeeld is een deelnemer die terugkeert naar de oude omgeving waarin sprake is van criminaliteit en probleemgedrag en/of naar een disfunctionele gezinssituatie.
- In een aantal gevallen wisselt het uitstroomperspectief van de deelnemers gedurende het traject. Dit kan er toe leiden dat tijdens MTFC minder goed ingespeeld kan worden op de vervolgsituatie.
- Het opstarten van een zinvolle dagbesteding van de deelnemers (school, werk of een andere zinvolle activiteit buiten de deur) komt soms moeizaam op gang. Moeizame aanmeld- en intakeprocedures op school spelen hierbij een rol.
- Gezinstraining komt een aantal keer moeilijk op gang. Hierdoor bestaat het risico dat het stimuleren en vasthouden van aangeleerde vaardigheden van de jongeren bij terugkeer in de thuissituatie niet goed functioneert.
- Een goede match tussen opvoeders en deelnemers komt in de praktijk niet altijd direct tot stand. Bij de deelnemers aan dit onderzoek vond twee keer een wisseling van opvoedgezin plaats.

*Kenmerken
uitvoerders*

De uitvoerders van MTFC bestaan uit twee programmasupervisors, een gedragstrainer, vaardighedenbegeleider, gezinstrainer, medewerker werving- en selectie, aanmeldcoördinator en programmaconsulent. Het is een stabiel team waarover in dit onderzoek naar voren komt dat de medewerkers in staat zijn het programma methodisch adequaat uit te voeren, zich te richten op hun

specifieke taak in MTFC en om de deelnemers op een niet-confronterende wijze te bejegenen. De opvoedouders hebben binnen MTFC een belangrijke rol via het uitvoeren van de dagelijkse begeleiding en controle, het toekennen van punten (via de puntenkaarten) en het monitoren van gedrag (via de Parent Daily Reports). De mate waarin de opvoedouders hun rol binnen het programma vervullen, varieert in de praktijk. Een deel van de opvoedouders voert het geven van feedback aan de deelnemers, het positief bekrachtigen van gedrag van de deelnemers, negeren van negatief gedrag en de rol-stratificatie binnen MTFC goed uit. Van andere opvoedouders kwam in dit onderzoek naar voren dat zij hier meer moeite mee hebben. Met de opvoedouders van een van de deelnemers aan dit onderzoek is de samenwerking inmiddels gestopt.

Training en supervisie

Het MTFC-team en de opvoedouders ontvangen voldoende training en supervisie. De wekelijkse bijeenkomsten met opvoedouders en met medewerkers verlopen in grote lijnen zoals beoogd.

7.2 Doeltreffendheid

In deze studie is de ontwikkeling op de tussentijdse doelen van MTFC onderzocht. Deze doelen zijn het terugdringen van antisociaal gedrag, negatieve denkpatronen en omgang met deviante vrienden en het bevorderen van prosociaal gedrag en positieve coping vaardigheden (zogenaamde 'zachte' indicatoren). Ook is in dit onderzoek aandacht besteed aan 'harde' indicatoren als de woonsituatie en school- en/of werksituatie na afsluiting van de nazorgperiode. De doeltreffendheid van MTFC is met een n=1 design onderzocht, waarbij gebruik is gemaakt van een mixed-method en multi-informant aanpak voor de dataverzameling. Voor de metingen zijn per deelnemer meerdere verschillende informanten (opvoedouders, school/werk, overige leden uit het (in)formele netwerk, en het MTFC-team) herhaaldelijk geraadpleegd.

Ontwikkeling en op doelen MTFC

Ontwikkeling van de MTFC-deelnemers

Geen van de acht MTFC-deelnemers in het onderzoek heeft aan het einde van het programma een positieve ontwikkeling doorgemaakt op alle genoemde tussentijdse doelen. Er is één deelnemer die een gewenste ontwikkeling doormaakt op vier van de vijf doelen, met een gelijkblijvend niveau van copingvaardigheden. Voor deze jongere komen de zelfrapportage van antisociaal gedrag en de rapportage van de opvoedouders met elkaar overeen. De opvoedouders en het MTFC-team gaven aan dat deze deelnemer verschillende vaardigheden heeft geleerd, zoals overleggen en 'nee' accepteren. Tijdens MTFC heeft de deelnemer een opleiding op mbo Niveau 2 gevolgd. Deze opleiding zet hij ook na MTFC door. Ook heeft hij tijdens MTFC werkervaring opgedaan. De motivatie van deze deelnemer voor MTFC was hoog.

Er is ook één deelnemer die op vier tussentijdse doelen juist een tegenovergestelde (ongunstige) ontwikkeling doormaakt. Het opvoedgezin waarin deze deelnemer zich bevond was volgens het MTFC-team niet adequaat in het toepassen van de MTFC-methodiek. Volgens het MTFC-team heeft deze deelnemer wel baat gehad bij de geboden controle en het belonen van positief gedrag tijdens het programma. De overgang naar onder begeleiding op kamers wonen verloopt wisselend. Deze deelnemer had moeite om met de vrijheid in de nieuwe situatie om te gaan. Na MTFC volgt deze deelnemer een opleiding, maar niet zonder problemen en is er sprake van een lage motivatie. De motivatie voor deelname aan MTFC is voor deze deelnemer redelijk te noemen, maar nam wel wat af gedurende het programma.

Twee deelnemers laten op drie van de vijf doelen vooruitgang zien. Bij een deelnemer gaat het om een toename van positieve vaardigheden (prosociaal gedrag, coping en positieve denkpatronen). De match met de opvoedouders was positief in dit traject. Zijn motivatie voor MTFC was redelijk. Zowel het MTFC-team als de opvoedouders geven aan dat deze deelnemer in de toekomst nog veel begeleiding en heldere grenzen nodig heeft. Na MTFC is hij in detentie (nachtdetentie) terechtgekomen, waar hij is weggelopen. Hij volgt in de JJI een opleiding. Bij de andere deelnemer is met name sprake van verminderd antisociaal gedrag, minder omgang met deviante vrienden en minder negatieve denkpatronen. Zijn motivatie voor MTFC nam gedurende het programma af en was na fase 2 van MTFC laag. Na MTFC is drie maanden na afloop nog geen opleiding of werk opgestart. Volgens het MTFC-team komt de deelnemer uit een gezin waar crimineel gedrag plaatsvindt. De deelnemer is na MTFC weer bij moeder gaan wonen, die gezinstraining heeft gekregen.

Voor de andere vier deelnemers geldt dat de meeste gedragingen niet significant veranderen gedurende en na afloop van de interventie. Twee van hen laten vooruitgang zien op twee doelen. Twee andere deelnemers laten naast het onveranderde gedrag een gunstige ontwikkeling op één van de tussentijdse doelen maar een ongunstige ontwikkeling op een ander doel. De motivatie voor deelname aan MTFC was voor deze deelnemers wisselend.

Van de zeven jongeren waarbij de situatie na uitstroom uit MTFC bekend is, volgen zes na MTFC een opleiding, hebben twee een (bij)baan en zijn vier niet meer in aanraking gekomen met justitie. Twee jongeren zijn na MTFC onder begeleiding zelfstandig gaan wonen. Vier jongeren zijn weer teruggekeerd naar de oude thuissituatie. Een jongere bevindt zich momenteel in detentie (vanwege schending van de voorwaarden na MTFC).

Deze resultaten samengenomen geven een beperkte mate van doeltreffendheid van MTFC aan. De meerderheid van het totaal aantal gemeten gedragingen is immers onveranderd gebleken, terwijl de overige gedragingen zich niet allemaal ten gunste van de tussentijdse MTFC doelen hebben ontwikkeld.

7.3 Toegevoegde waarde

Genereren vergelijkings- groep

Om de toegevoegde waarde van MTFC ten opzichte van de gebruikelijke zorg te onderzoeken, zijn de behaalde resultaten van de MTFC-deelnemers vergeleken met een statistisch gegenereerde vergelijkingsgroep (n=800) op basis van de verzamelde gegevens van acht jongeren die binnen een JJI 'care as usual' hebben ontvangen. De kenmerken van deze jongeren (leeftijd, recidiverisico en intelligentieniveau) komen in grote mate overeen met die van de MTFC-deelnemers. De sterkte van de verandering op de (tussentijdse) MTFC-doelen is berekend voor de gesimuleerde vergelijkingsgroep. Vervolgens is onderzocht of de MTFC-deelnemers zich ten opzichte van de gesimuleerde vergelijkingsgroep bij de 'beste' (dat wil zeggen, meest gunstige) twintig procent bevinden wat betreft hun ontwikkeling op de (tussentijdse) MTFC-doelen.

Ontwikkeling van MTFC deelnemers en vergelijkings- groep

Ontwikkeling MTFC-deelnemers vergeleken met gebruikelijke zorg

De sterkte van de verandering op de tussentijdse doelen van de MTFC-deelnemers zijn voor acht indicatoren vergeleken met de ontwikkeling in de gesimuleerde vergelijkingsgroep. Twee MTFC-deelnemers bevinden zich op meer dan de helft van de gemeten indicatoren bij de beste twintig procent van de gesimuleerde vergelijkingsgroep. Tevens zijn er twee MTFC-deelnemers die zich op vier van de acht indicatoren bij de beste twintig procent bevinden. De overige vier deelnemers laten op minder dan de helft van de indicatoren een ontwikkeling zien die vergelijkbaar is met het twintig procent meest gunstig ontwikkelende deel van de vergelijkingsgroep.

De ontwikkeling van de MTFC-deelnemers op de indicatoren die betrekking hebben op het verminderen van antisociaal gedrag, antisociale denkpatronen, prosociaal gedrag en positieve copingvaardigheden varieert. Wat betreft antisociaal gedrag, laten zes van de acht MTFC-deelnemers (volgens de opvoedouders of volgens zelfrapportage) een gunstig patroon zien. Wat betreft antisociale denkpatronen, laten slechts twee MTFC-deelnemers een ontwikkeling zien die past binnen de twintig procent van de vergelijkingsgroep die zich het meest gunstig ontwikkelt op deze indicator. De resultaten ten aanzien van prosociaal gedrag laten voor vijf van de acht deelnemers de verwachte gunstige ontwikkeling zien. De resultaten voor de positieve copingvaardigheden laten de meest gunstige ontwikkeling zien; alle MTFC-deelnemers bevinden zich bij de beste twintig procent op deze indicator.

Al met al geldt dat voor een minderheid van de tussentijdse doelen geconstateerd kan worden dat MTFC-deelnemers zich ten opzichte van de gesimuleerde vergelijkingsgroep bij de beste twintig procent bevinden. Dit duidt op een matige toegevoegde waarde van MTFC ten opzichte van de gebruikelijke zorg binnen JJI's.

Aanvullend onderzoek

Door het MTFC-team zijn voorafgaand aan dit onderzoek bij in totaal 24 deelnemers die in de periode 2010 tot circa medio 2012 zijn uitgestroomd, vragenlijsten afgenomen. Aangezien de inhoud en opzet van deze aanvullende metingen verschilt van die van het huidige onderzoek, is de analyse van deze vragenlijsten niet meegenomen in de doeltreffendheidsstudie. De resultaten geven wel een aanvullend beeld van de ontwikkeling van MTFC-deelnemers op de tussentijdse doelen van MTFC.

Zoals tevens blijkt uit de resultaten van de doeltreffendheidsstudie, gaat het merendeel van de MTFC-deelnemers na afloop van het programma naar school en/of heeft een (bij)baan. Gemiddeld gezien laten de deelnemers van het aanvullend onderzoek geen (significante) verandering zien met betrekking tot de tussentijdse MTFC-doelen aan het einde van het programma ten opzichte van het begin. Uit de doeltreffendheidsstudie komt naar voren dat bij de acht deelnemers aan dit onderzoek, op de helft van de gemeten indicatoren geen significante ontwikkeling valt te zien. De resultaten van het aanvullende onderzoek zijn daarmee in lijn met de doeltreffendheidsstudie.

7.4 Algemene conclusie

Hoewel uit de procesevaluatie blijkt dat de uitvoering van MTFC in grote lijnen goed op orde is, komt uit zowel de doeltreffendheidsstudie als de studie naar de toegevoegde waarde van MTFC een inconsistent beeld naar voren over de resultaten van MTFC voor de deelnemers. Op een minderheid van de tussentijdse MTFC-doelen laten de acht deelnemers in dit onderzoek een positieve ontwikkeling zien, terwijl voor een deel van de doelen geldt dat er geen ontwikkeling zichtbaar is. Tevens kan voor een minderheid van de tussentijdse MTFC-doelen geconstateerd worden dat MTFC-deelnemers zich ten opzichte van de gesimuleerde vergelijkingsgroep bij de beste (meest gunstig ontwikkelende) twintig procent bevindt.

In de uitvoering van MTFC kan een aantal verbeterpunten gesignaleerd worden, waarvan het aannemelijk is dat aanpassing kan leiden tot een toename in doeltreffendheid van het programma. Ten eerste zou een verbeterde nazorgfase, waarin jongeren consequent worden voorbereid op het leven na MTFC, kunnen bijdragen aan een positief resultaat voor de deelnemers. Ten tweede zou een betere instroom in de gezinstraining een positieve uitwerking op de doeltreffendheid van MTFC kunnen hebben. Als derde punt kan een verbetering van de kwaliteit van de opvoedouders worden benoemd. Van een deel van de opvoedouders is in dit onderzoek gebleken dat zij moeite hadden met het adequaat toepassen van het programma. Bij twee MTFC-deelnemers vond bovendien een wisseling in opvoedgezin plaats wegens een mismatch tussen deelnemer en opvoedgezin. Tot slot zou deelname van jongeren met een lager dan gemiddeld intelligentieniveau beperkt moeten worden, aangezien het risico groot is dat deze jongeren beperkt in staat zijn om te leren van het programma.

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

Bartels, A., Spreen, M., Schuringa, E. en Teeken, V. (2008). N=1: nauwkeurige en sensitieve behandelevaaluatie op individueel niveau.

Chamberlain, P. (2003). Treating chronic juvenile offenders: Advances made through the Oregon Multidimensional Treatment Foster Care model. *American Psychological Association*; Washington, DC.

Chamberlain, P. & Reid, J. B. (1998). Comparison of two community alternatives to incarceration for chronic juvenile offenders. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 66, 624-633.

Chamberlain, P., Leve, L. D., & DeGarmo, D. S. (2007). Multidimensional treatment foster care for girls in the juvenile justice system: 2-Year follow-up of a randomized clinical trial. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 75, 187-193.

Dishion, T. J., Patterson, G. R., & Kavanagh, K. A. (1992). An experimental test of the coercion model: Linking theory, measurement, and intervention. In J. McCord & R. Tremblay (Eds.), *The interaction of theory and practice: Experimental studies of interventions* (pp. 253-282). New York: Guilford.

Doreleijers, Th. (2007). *Ouders van jongeren met politie en justitiecontacten: kind in de cel, ouders aan de bel*. Presentatie symposium forensische jeugdzorg, 10 februari 2007, VU Medical Centre.

Dugard, P., File, P., & Todman, J. (2012). *Single-case and small-n experimental designs: A practical guide to randomization tests*. New York: Routledge.

Eddy, J. M., Whaley, R. B. & Chamberlain, P. (2004). The prevention of violent behavior by chronic and serious male juvenile offenders: A 2-year follow-up of a randomized clinical trial. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 12, 2-8.

Elliott, D.S., Huizinga, D. & Ageton, S.S. (1985). *Explaining delinquency and drug use*. Beverly Hills, CA: Sage

Fergusson, D. M. and Horwood, L. J. (1998). Early conduct problems and later life opportunities. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 39, 1097-1108.

Fisher, P.A. & Gilliam, K.W. (2012). Multidimensional Treatment Foster Care: An alternative to residential treatment for high risk children and adolescents. *Psychosocial Intervention*, 21, 195-203.

Jonkman, C.S., Bolle, E. A, Lindeboom, R., Schuengel, C. Oosterman, M., Boer, F. & Lindauer, R.J. L. (2012). Multidimensional treatment foster care for preschoolers: early findings of an implementation in the Netherlands. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 6/1/38.

Leve, L. D. & Chamberlain, P. (2005). Association with delinquent peers: Intervention effects for youth in the juvenile justice system. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 33, 339-347.

Leve, L. D. & Chamberlain, P. (2006). A randomized evaluation of Multidimensional Treatment Foster Care: Effects on school attendance and homework completion in juvenile justice girls. *Research on Social Work Practice*, 1-7.

Leve, L. D., Chamberlain, P. & Reid, J. B. (2005). Intervention outcomes for girls referred from juvenile justice: Effects on delinquency. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 73, 1181-1185.

MTFC Multidimensional Treatment Foster Care. Beoordelings- en evaluatiehandleiding (2010). Leger des Heils Jeugdzorg & Reclassering.

MTFC Multidimensional Treatment Foster Care. Programma Handleiding (2010). Leger des Heils Jeugdzorg & Reclassering.

MTFC Multidimensional Treatment Foster Care. Theoretische Handleiding (2010). Leger des Heils Jeugdzorg & Reclassering.

Parker, R.I., & Vannest, K. (2008). An improved effect-size for single-case research: non-overlap of all pairs. *Behavior Therapy*, 40, 357-367.

Patterson, G.R. (1982). *A social learning approach: 3. Coercive family process*. Eugene, OR: Castalia Publishing Company.

Patterson, G.R., Reid, J.B., & Dishion, T.J.A. (1992). *Social interactional approach, 4: Antisocial boys*. Eugene, OR: Castalia Publishing Company.

Reid, J.B., & Eddy, J.M. (1997). The prevention of antisocial behavior: Some considerations in the search for effective interventions. In D.M. Stoff, J. Breiling, & J.D. Maser (eds.), *Handbook of antisocial behavior* (pp 343-356). New York.

Rhoades, K. A., Chamberlain, P., Roberts, R. & Leve, L. D. (2013). MTFC for high-risk adolescent girls: A comparison of outcomes in England and the United States. *Journal of Child and Adolescent Substance Use*, 22, 435-449.

Robey, R.R. (2004). A five-phase model for clinical-outcome research. *Journal of Communication Disorders*, 37, 401-411.

Task Force APA, 1995.

Timmermans, M., van Lier, P. A., & Koot, H. M. (2008). Which forms of adolescent behaviors account for late adolescent risky sexual behavior and substance use? *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49, 386-394.

Timmermans, M., van Lier, P. A., & Koot, H. M. (2009). Pathways of behavioral problems from childhood to late adolescence leading to delinquency and academic underachievement. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 38, 630-638.

Vitaro, F., Pedersen, S., & Bredgen, M. (2007). Children's disruptiveness, peer rejection, friends' deviancy and delinquent behaviors: A process-oriented approach. *Development and Psychopathology*, 19, 433-453.

Van der Helm, G.H.P, Wissink, I., Stams, G.J.J.M, & De Jong, T. Measuring treatment motivation in a forensic setting. *International Journal of offender therapy and comparative criminology*, elektronisch gepubliceerd in mei 2012.
Van Houdt, M.A.T. & Bijl, B. (2009). De implementatie van MTFC in Nederland. De voortgang in 2009. Amsterdam: PI Research.

Van Lier, P. A. C., Wanner, B., & Vitaro, F. (2007). Onset of antisocial behavior, affiliation with deviant friends, and childhood maladjustment: A test of the childhood- and adolescent-onset models. *Development and Psychopathology*, 19, 167-185.

Van Yperen, T en Bijl, B. (2006). De opzet van praktijkgestuurd onderzoek. In: Projectgroep zicht op effectiviteit (red: T. van Yperen & J.W. Veerman), Zicht op effectiviteit. Bronnenboek voor praktijkgestuurd onderzoek in de jeugdzorg. Deel 3. Pp. 7-30 (H12).

Westermarck, P. K., Hansson, K. & Olsson, M. (2010) Multidimensional treatment foster care (MTFC): results from an independent replication. *Journal of Family Therapy*, 1-23.

Internet site:

www.mtfc.com

BIJLAGEN

BIJLAGE 1

Regels en afspraken MTFC

- ✓ Tijdens MTFC mag je geen mobiele telefoon hebben.
- ✓ Tijdens het programma is het toezicht op jou heel groot. Op Niveau 1 zelfs de hele dag en mag je niets alleen ondernemen.
- ✓ Je moet je houden aan de huisregels van de opvoedouders.
- ✓ Tijdens Niveau 1 mag je in ieder geval één keer bellen naar je familie.
- ✓ Brieven van jou aan anderen en van anderen aan jou worden verzonden en ontvangen via MTFC.
- ✓ Brieven worden door de programmasupervisor gelezen. Ongeschikte of niet gepaste brieven worden niet doorgestuurd. De programmasupervisor beslist of er sprake is van ongeschikte of ongepaste brieven.
- ✓ Tijdens het programma mag je (naast je familie) alleen met mensen omgaan en met mensen bellen met toestemming van de programma-supervisor.
- ✓ Tijdens het programma kun je je vrije tijd invullen onder voorwaarde dat de activiteiten goedgekeurd zijn door de programmasupervisor.
- ✓ Activiteiten moeten 24 uur van tevoren (werkdagen) aangevraagd worden.
- ✓ Gedurende het programma moet je gepaste kleding¹ dragen en een representatief uiterlijk hebben.
- ✓ Je mag alleen met toestemming van de programmasupervisor en onder toezicht op de computer en internet. Ook heb je toestemming voor je MP3-speler nodig.
- ✓ Je bent verplicht om een dagbesteding te hebben. Dit betekent dat je werkt, of stage loopt, of naar school gaat of vrijwilligerswerk doet. Tevens moet je een sport beoefenen.
- ✓ Als je van school, werk of een activiteit komt, worden je jas en tas door de opvoedouders gecontroleerd. Zij doen dit op verzoek van de programma-supervisor. Je kamer wordt zo af en toe gecontroleerd.
- ✓ Zakgeld kan je verdienen, maar dat gebeurt pas in Niveau 2. Van dit zakgeld mag je dingen kopen na toestemming van de programma-supervisor. Je moet van alles wat je koopt een bonnetje bewaren.
- ✓ Als je naar school gaat moet je je schoolkaart bij je hebben.

---

¹ Met gepaste kleding wordt bedoeld kleding die het lichaam bedekt, netjes, schoon, zonder gaten en scheuren en niet aanstootgevend is. De programmasupervisor bepaalt uiteindelijk wat gepast en representatief is.

BIJLAGE 2

Puntenkaarten

Voorbeeld Puntenkaart: Weekend en vakantie/vrije dagen (Niveau 3)

Naam		Datum		
<i>Punten</i>	<i>Gedrag</i>	<i>Bonuspunten</i>	<i>Afgenomen punten</i>	<i>Totaal</i>
10	Op tijd opstaan			
10	Opruimen in de ochtend			
10	Klaar voor de dag			
15	Volwassen houding en verantwoordelijkheid (ochtend; tot 12:00)			
15	Volwassen houding en verantwoordelijkheid (middag/avond)			
20	Lezen en studeren			
10	Taak			
2-10	Vrijwillige hulp			
5-10	Extra taken			
2-10	Scoren (check betekenis)			
10	Op tijd naar bed			

Nb: Als je minder dan 100 punten op een dag verdient, heb je een Niveau 1-dag. Je moet dan minimaal 100 punten verdienen om weer tot het eigen niveau te komen.

Commentaar/opmerkingen:

Voorbeeld Puntenkaart: Schooldag (Niveau 3)

Naam		Datum		
<i>Punten</i>	<i>Gedrag</i>	<i>Bonuspunten</i>	<i>Afgenomen punten</i>	<i>Totaal</i>
10	Op tijd opstaan			
10	Opruimen in de ochtend			
10	Klaar om te gaan			
2	Naar school			
1 per les	Schoolkaart meenemen			
2 per les	Gedrag in de les/klas			
10	Bonus schoolkaart			
15	Volwassen houding en verantwoordelijkheid (ochtend; tot 12:00)			
15	Volwassen houding en verantwoordelijkheid (middag/avond)			
20	Lezen en studeren			
10	Taak			
2-10	Vrijwillige hulp			
5-50	Extra taken			
2-10	Scoren! (check betekenis)			
10	Op tijd naar bed			

Nb: Als je minder dan 100 punten op een dag verdient, heb je een Niveau 1-dag. Je moet dan minimaal 100 punten verdienen om weer tot het eigen niveau te komen.

Commentaar/opmerkingen:

Docent vult dagelijks in (inclusief handtekening):

- Op tijd in les: ja/nee
- Gedrag: goed/kan beter
- Eventueel te laat ingeleverd huiswerk
- Bijzonderheden/toelichting

BIJLAGE 3

Parent Daily Report

Score 1: gedrag heeft plaatsgevonden maar is <u>niet</u> stressvol							
Score 2: gedrag heeft plaatsgevonden en is stressvol							
Gedragingen	ma	di	woe	do	vr	za	zo
1 Dierenmishandeling							
2 Bekvechten / ruziën							
3 Grote mond							
4 Bedplassen							
5 Klagen							
6 Dagdromen							
7 Uitdagen/ opstandig							
8 Depressief / verdrietig							
9 Vernielen							
10 Broekpoepen							
11 Angstig							
12 Ruziën / vechten							
13 Storen							
14 Ergernis							
15 Jaloezie							
16 Liegen							
17 Nerveus / Schrikachtig							
18 Ongehoorzaamheid							
19 Broekplassen							
20 Pruilen / mokken							
21 Schoolproblemen							
22 Seksueel gedrag							
23 Snel afgeleid							
24 Slaapproblemen							
25 Futloosheid							
26 Stelen							
27 Vloeken							
28 Plagen / uitdagen							
29 Piekeren							
30 Wedijveren							
31 Spijbelen							
32 Onverantwoordelijkheid							
33 Alcohol / druggebruik							
34 Weglopen							
35 Kwetsende dingen zeggen							
36 Maaltijden overslaan							
37 Te laat thuiskomen							

BIJLAGE 4

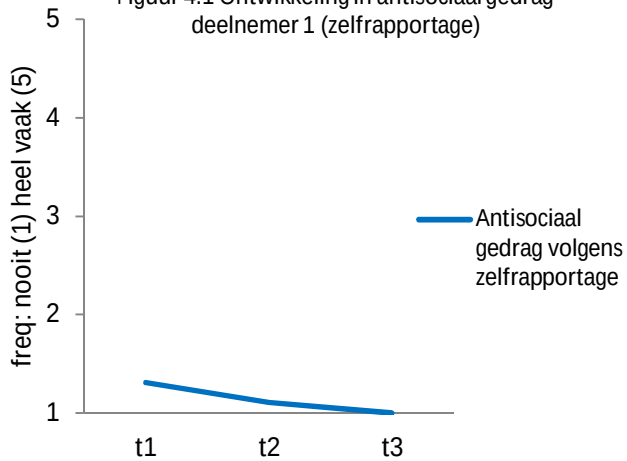
GRAFIEKEN BEHORENDE BIJ HOOFDSTUK 5

In deze bijlage worden de ontwikkelingen gepresenteerd op de tussentijdse MTFC-doelen per deelnemer aan MTFC, zoals beschreven in hoofdstuk 5 (de doeltreffendheidsstudie). Per deelnemer wordt de ontwikkeling in antisociaal gedrag (volgens verschillende informanten), prosociaal gedrag, antisociale denkpatronen, coping vaardigheden en omgang met delinquente vrienden in de verschillende figuren gepresenteerd.

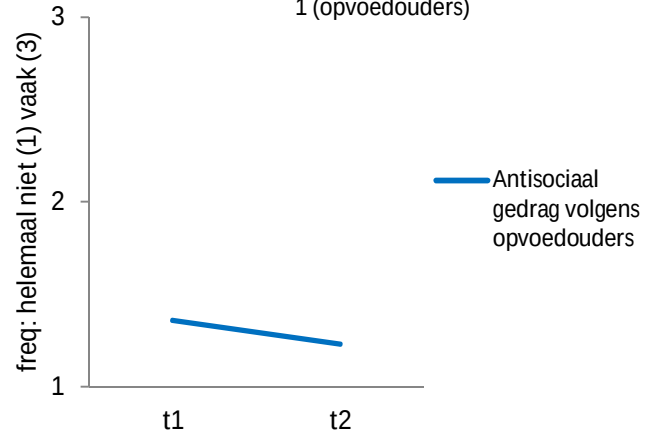
Deelnemer 1

Mate van antisociaal gedrag

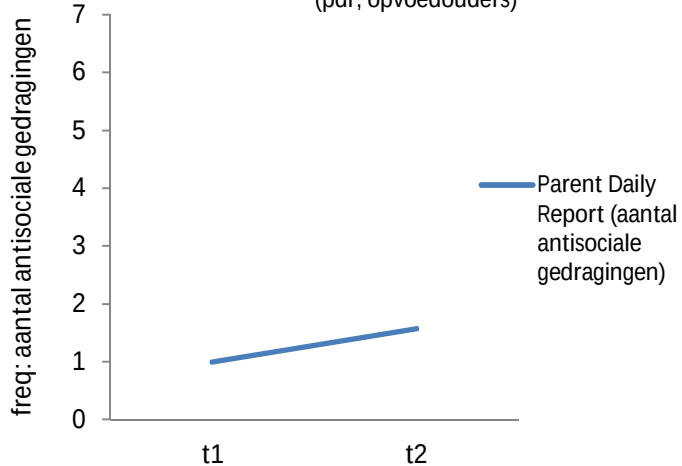
Figuur 4.1 Ontwikkeling in antisociaal gedrag deelnemer 1 (zelfrapportage)

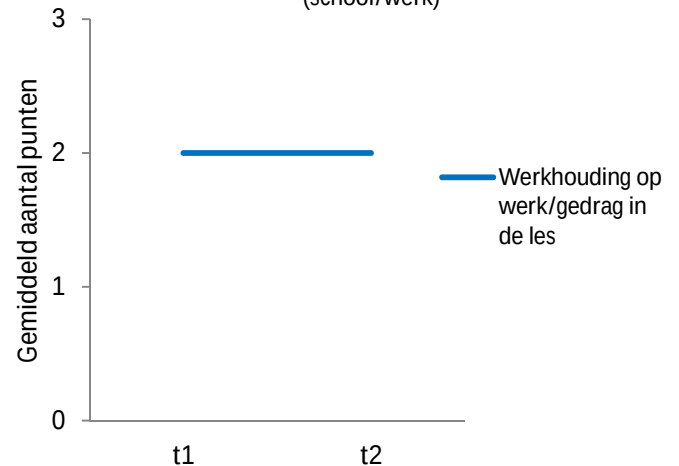
Figuur 4.2 Ontwikkeling in antisociaal gedrag deelnemer 1 (opvoedouders)

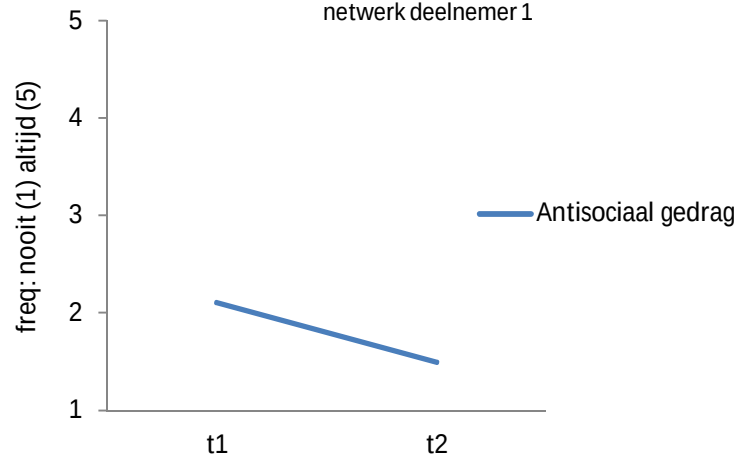
Figuur 4.3 Ontwikkeling in antisociaal gedrag deelnemer 1 (pdr, opvoedouders)

Figuur 4.4 resultaat gedrag puntenkaart deelnemer 1 (school/werk)

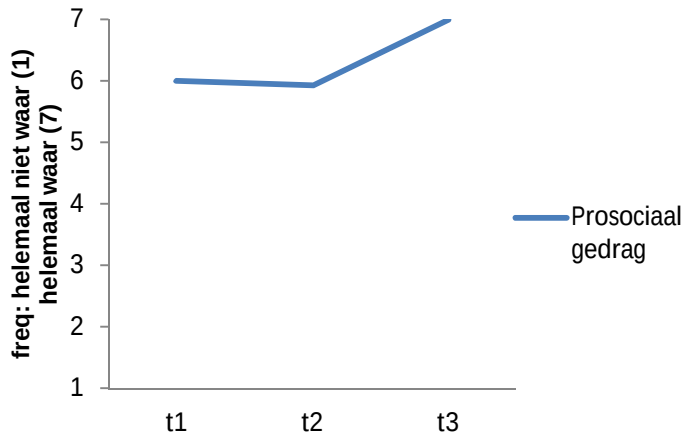

Figuur 4.5 Ontwikkeling in antisociaal gedrag volgens (in)formeel netwerk deelnemer 1

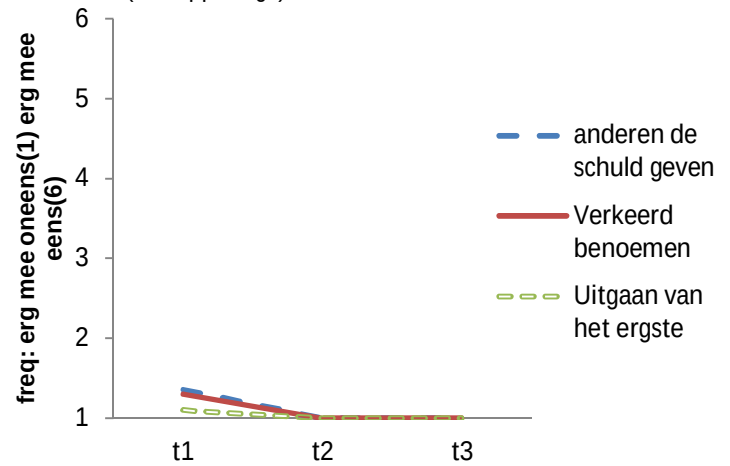

Andere tussentijdse MTFC-doelen

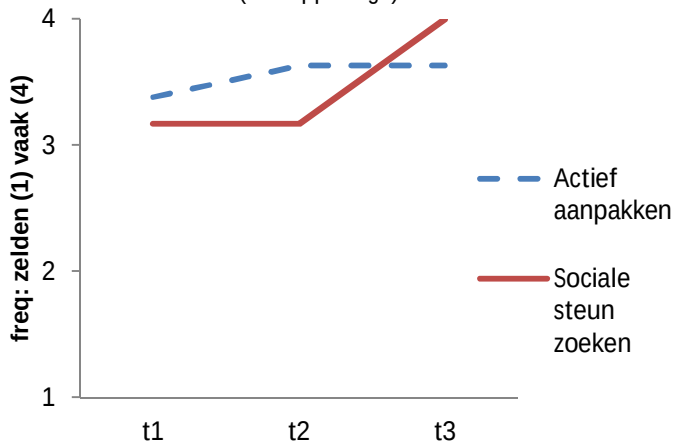
Figuur 4.6 Ontwikkeling in prosociaal gedrag deelnemer 1 (zelfrapportage)

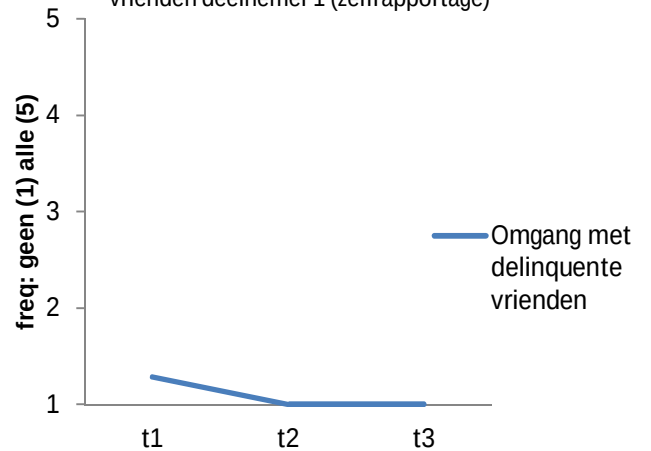
Figuur 4.7 Ontwikkeling in denkpatronen deelnemer 1 (zelfrapportage)

Figuur 4.8 Ontwikkeling in coping vaardigheden deelnemer 1 (zelfrapportage)

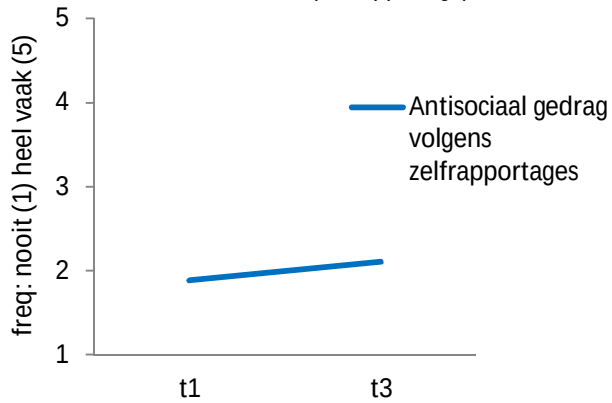
Figuur 4.9 Ontwikkeling in omgang delinquente vrienden deelnemer 1 (zelfrapportage)

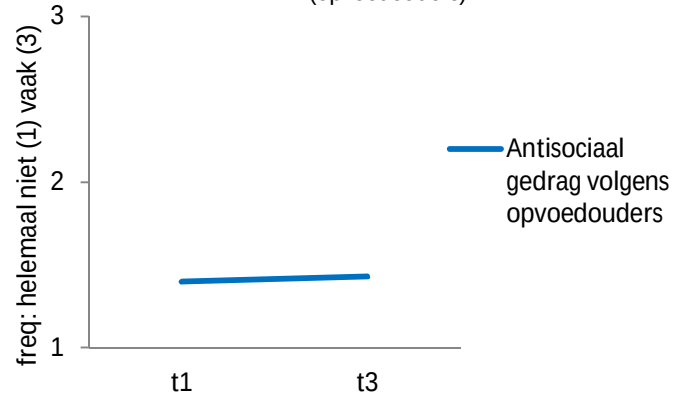
Deelnemer 2

Mate van antisociaal gedrag

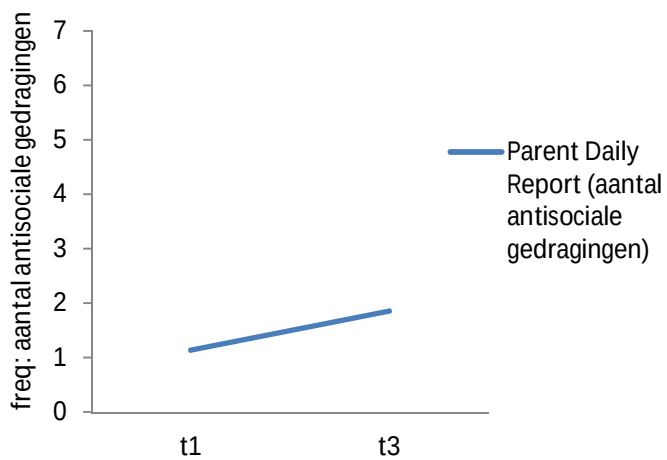
Figuur 4.10 Ontwikkeling in antisociaal gedrag deelnemer 2 (zelfrapportage)

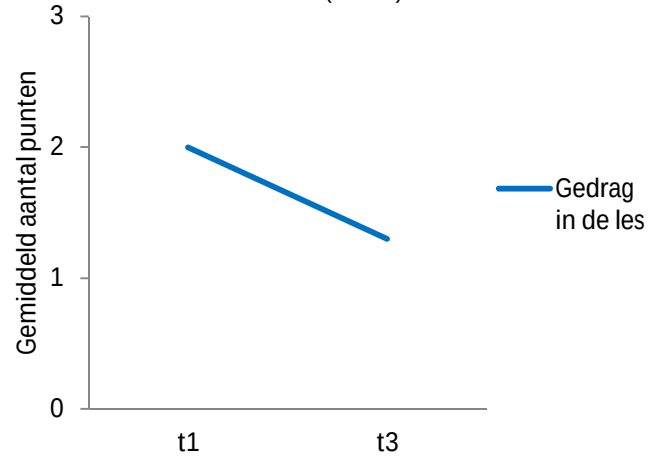
Figuur 4.11 Ontwikkeling in antisociaal gedrag deelnemer 2 (opvoedouders)

Figuur 4.12 Ontwikkeling in antisociaal gedrag deelnemer 2 (pdr, opvoedouders)

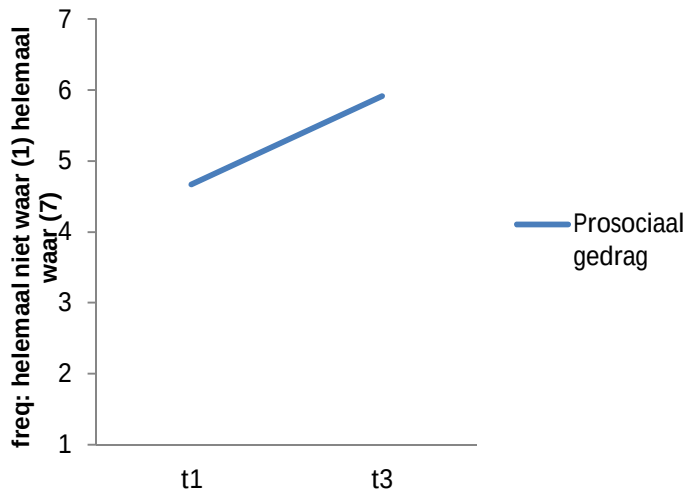

Figuur 4.13 gedrag in de les puntenkaart deelnemer 2 (school)

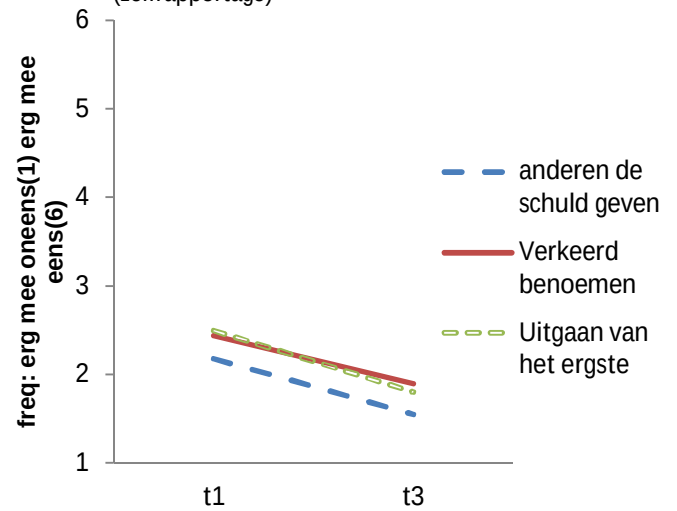

Andere tussentijdse MTFC-doelen

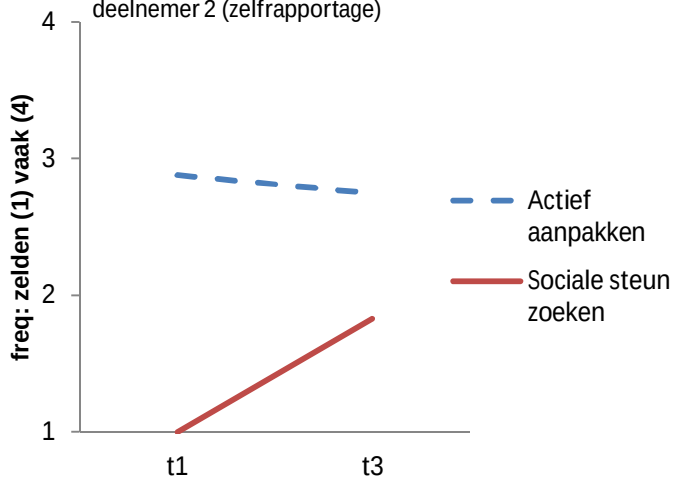
Figuur 4.14 Ontwikkeling in prosociaal gedrag deelnemer 2 (zelfrapportage)

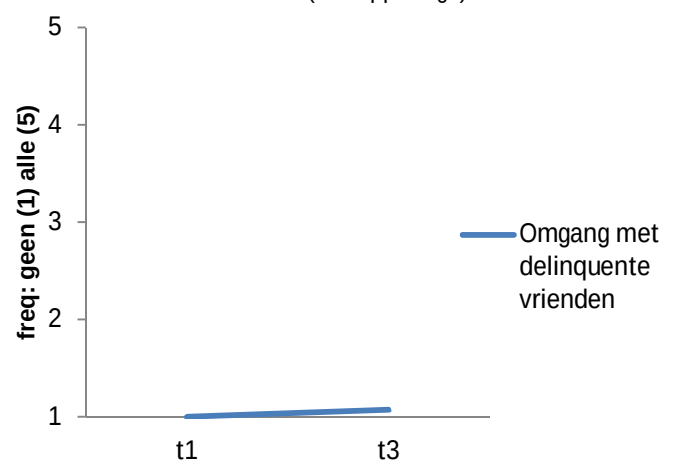
Figuur 4.15 Ontwikkeling in denkpatronen deelnemer 2 (zelfrapportage)

Figuur 4.16 Ontwikkeling in coping vaardigheden deelnemer 2 (zelfrapportage)

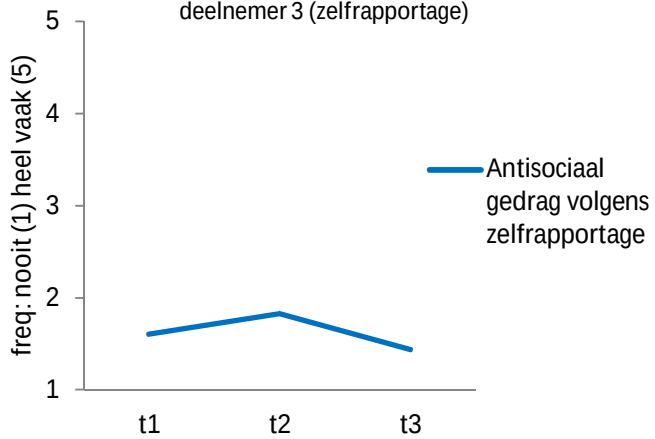
Figuur 4.17 Ontwikkeling in omgang delinquente vrienden deelnemer 2 (zelfrapportage)

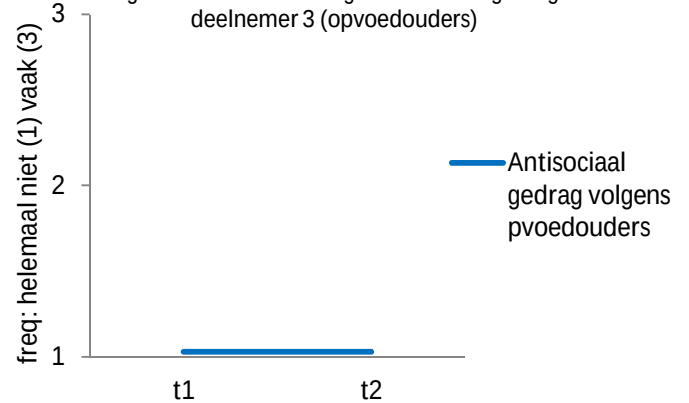
Deelnemer 3

Mate van antisociaal gedrag

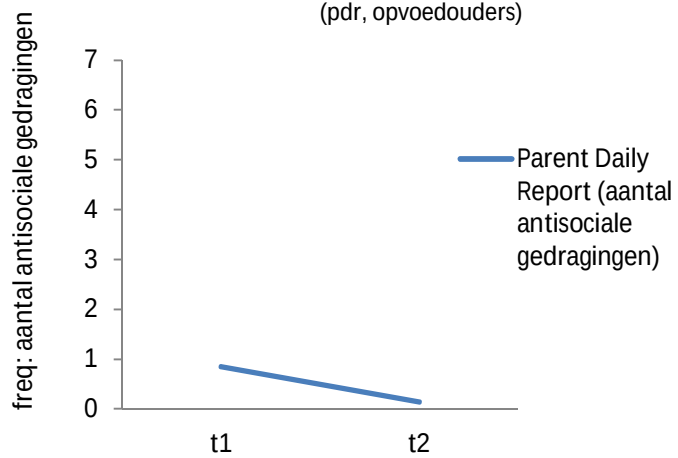
Figuur 4.18 Ontwikkeling in antisociaal gedrag deelnemer 3 (zelfrapportage)

Figuur 4.19 Ontwikkeling in antisociaal gedrag deelnemer 3 (opvoedouders)

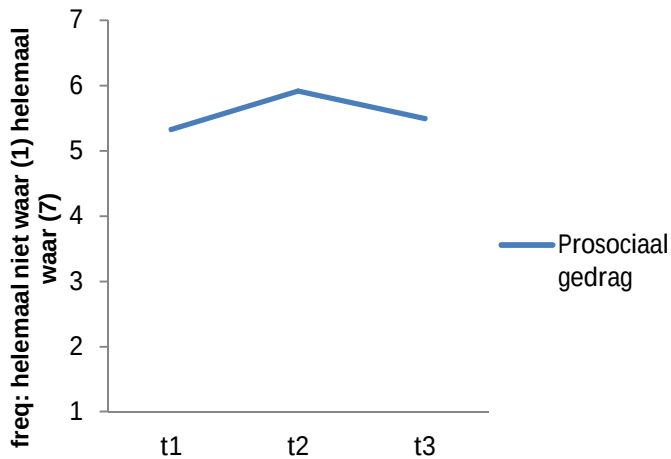

Figuur 4.20 Ontwikkeling in antisociaal gedrag deelnemer 3 (pdr, opvoedouders)

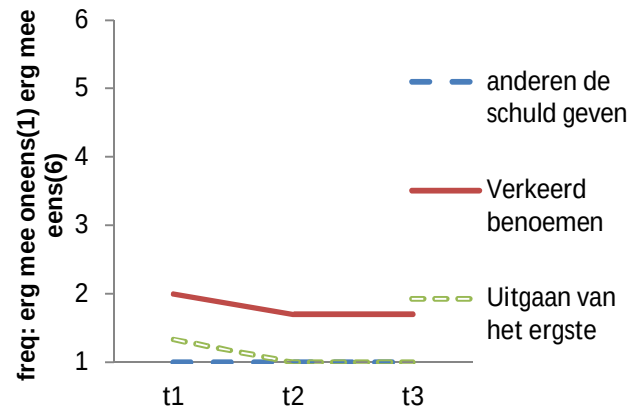

Andere tussentijdse MTFC-doelen

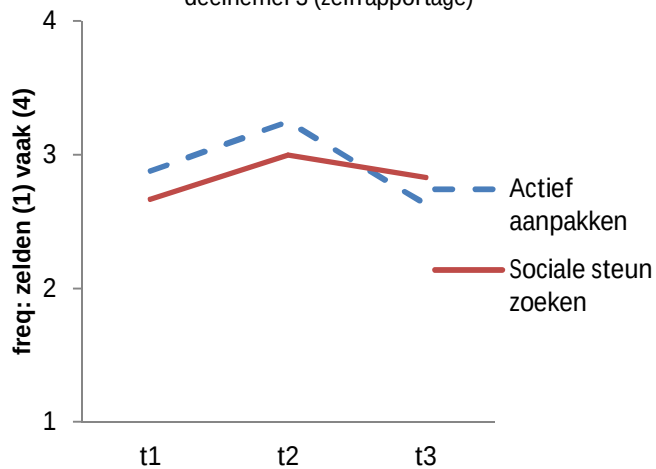
Figuur 4.21 Ontwikkeling in prosociaal gedrag deelnemer 3 (zelfrapportage)

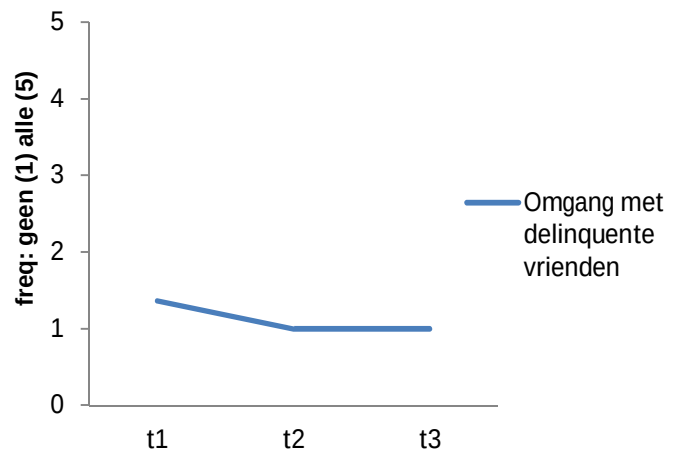
Figuur 4.22 Ontwikkeling in denkpatronen deelnemer 3 (zelfrapportage)

Figuur 4.23 Ontwikkeling in coping vaardigheden deelnemer 3 (zelfrapportage)

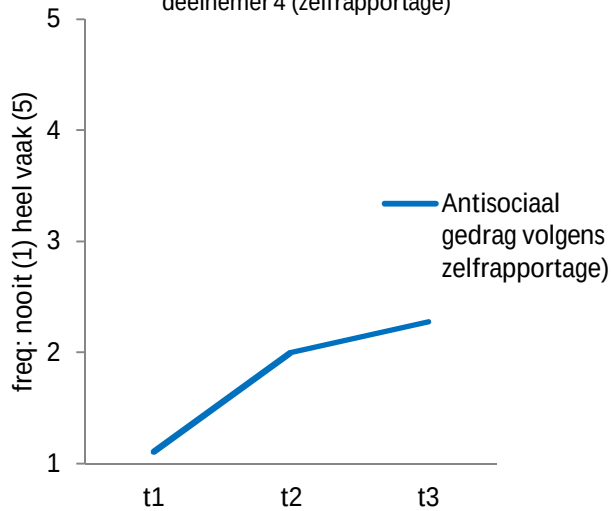
Figuur 4.24 Ontwikkeling in omgang delinquente vrienden deelnemer 3 (zelfrapportage)

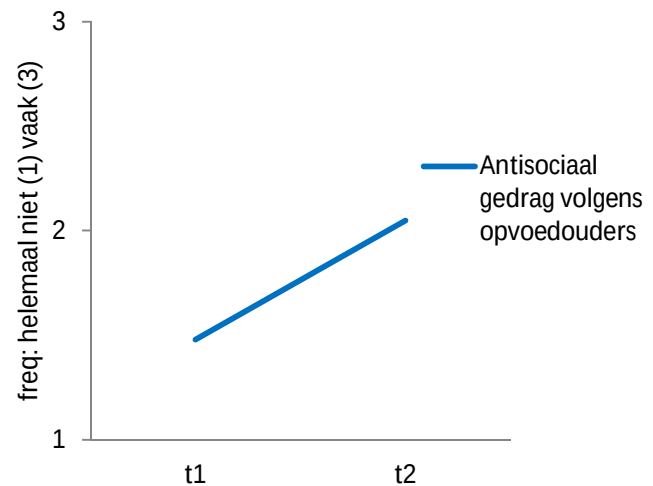
Deelnemer 4

Mate van antisociaal gedrag

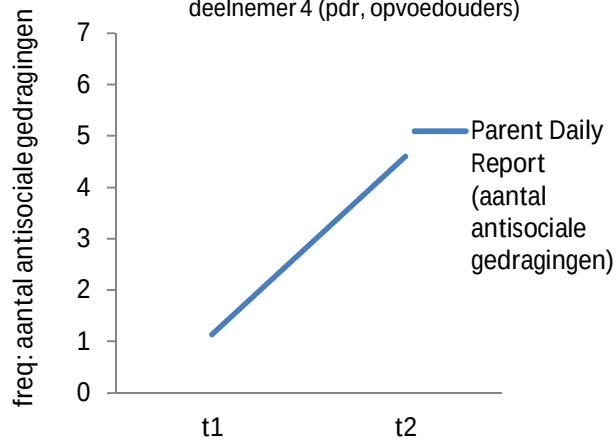
Figuur 4.25 Ontwikkeling in antisociaal gedrag deelnemer 4 (zelfrapportage)

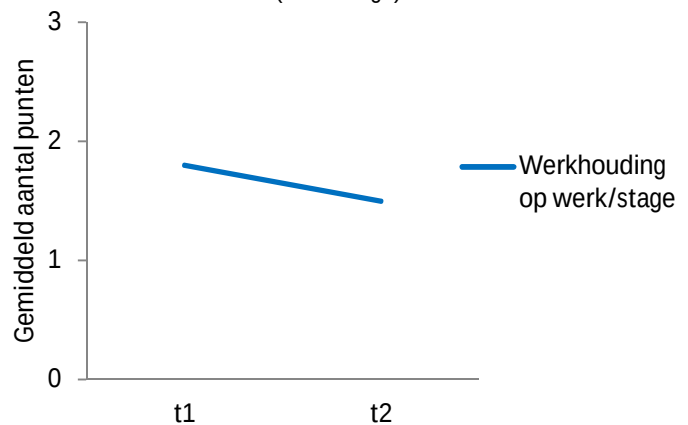
Figuur 4.26 Ontwikkeling in antisociaal gedrag deelnemer 4 (opvoedouders)

Figuur 4.27 Ontwikkeling in antisociaal gedrag deelnemer 4 (pdr, opvoedouders)

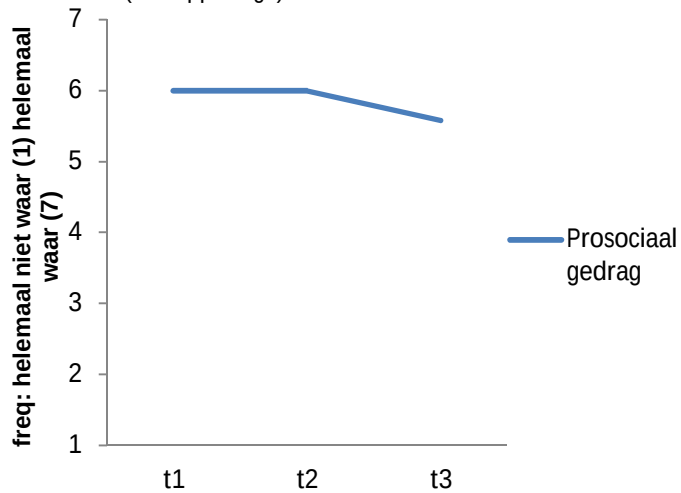

Figuur 4.28 Werkhouding op werk/stage deelnemer 4 (werk/stage)

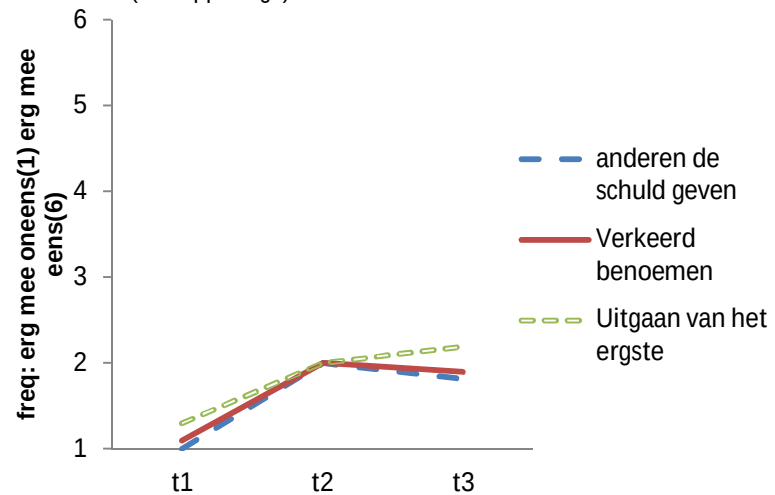

Andere tussentijdse MTFC-doelen

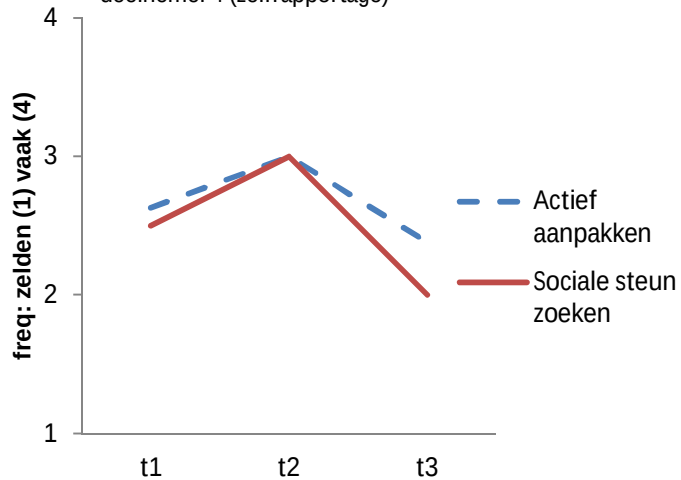
Figuur 4.29 Ontwikkeling in prosociaal gedrag deelnemer 4 (zelfrapportage)

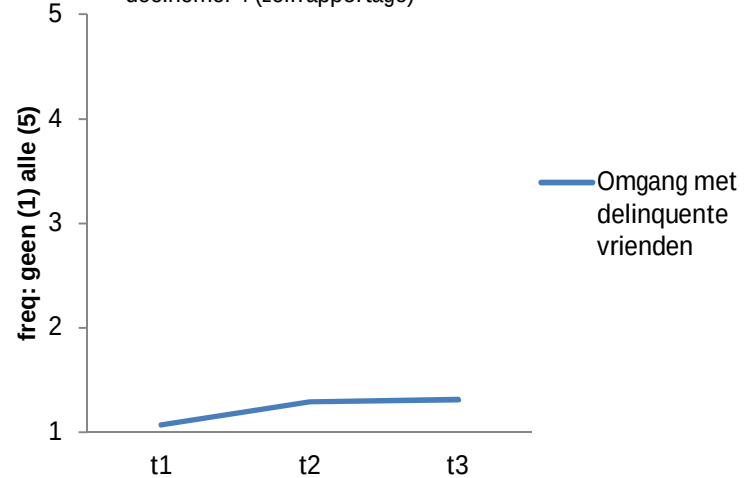
Figuur 4.30 Ontwikkeling in denkpatronen deelnemer 4 (zelfrapportage)

Figuur 4.31 Ontwikkeling in coping vaardigheden deelnemer 4 (zelfrapportage)

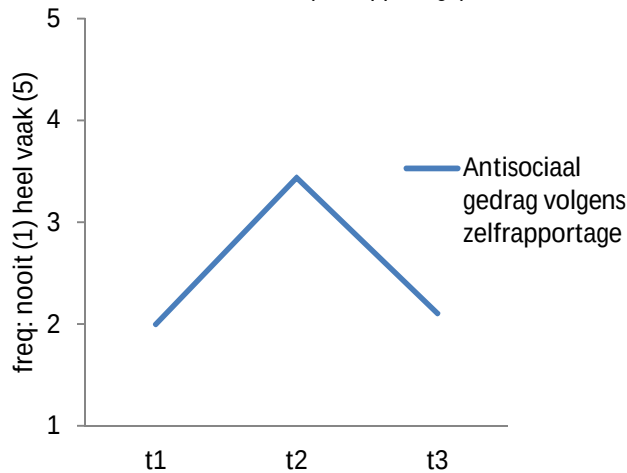
Figuur 4.32 Ontwikkeling in omgang delinquente vrienden deelnemer 4 (zelfrapportage)

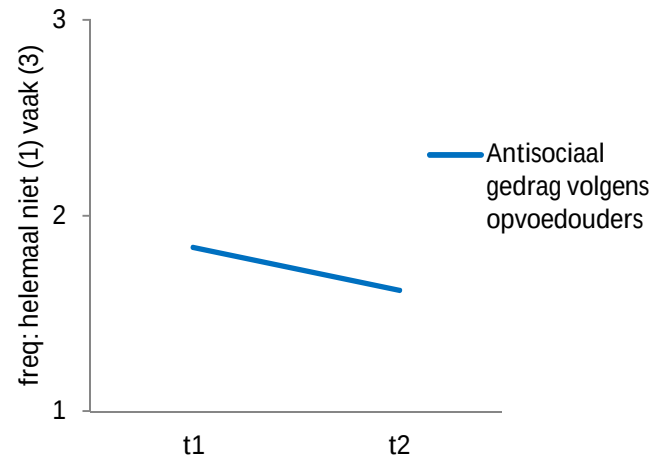
Deelnemer 5

Mate van antisociaal gedrag

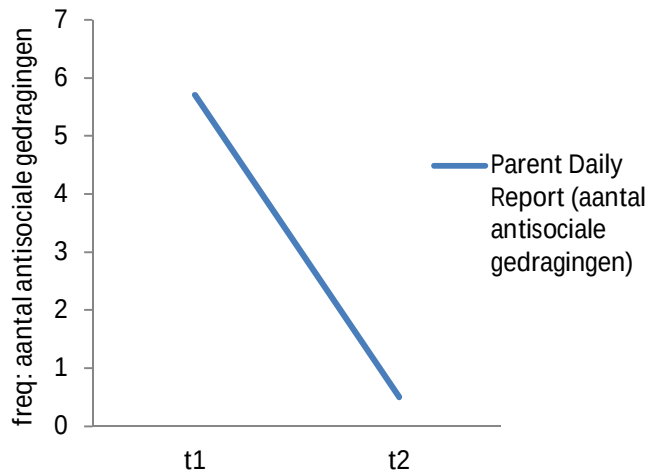
Figuur 4.33 Ontwikkeling in antisociaal gedrag deelnemer 5 (zelfrapportage)

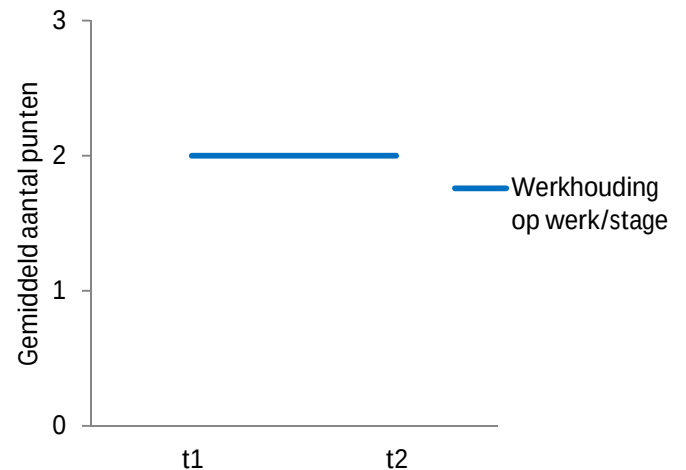
Figuur 4.34 Ontwikkeling in antisociaal gedrag deelnemer 5 (opvoedouders)

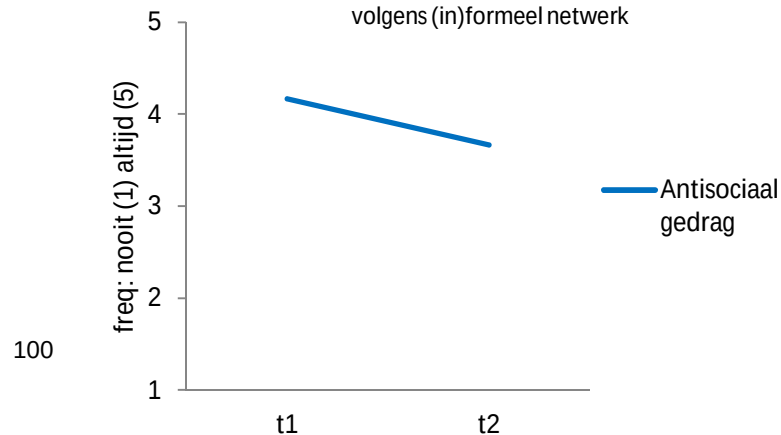
Figuur 4.35 Ontwikkeling in antisociaal gedrag deelnemer 5 (pdr, opvoedouders)

Figuur 4.36 Ontwikkeling werkhouding werk/stage deelnemer 5 (werk/stage)

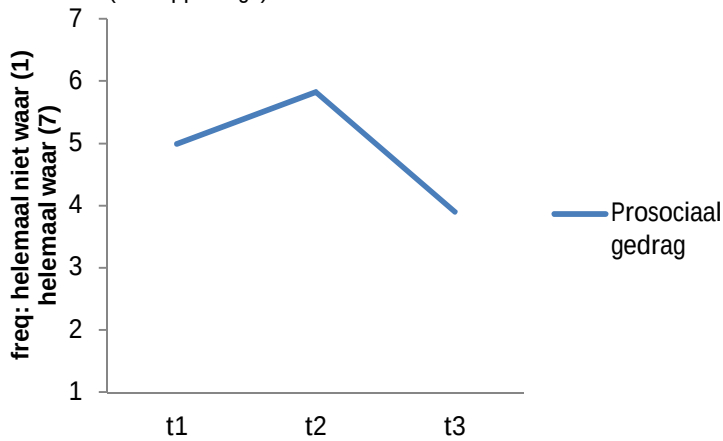

Figuur 4.37 Ontwikkeling antisociaal gedrag deelnemer 5 volgens (in)formeel netwerk

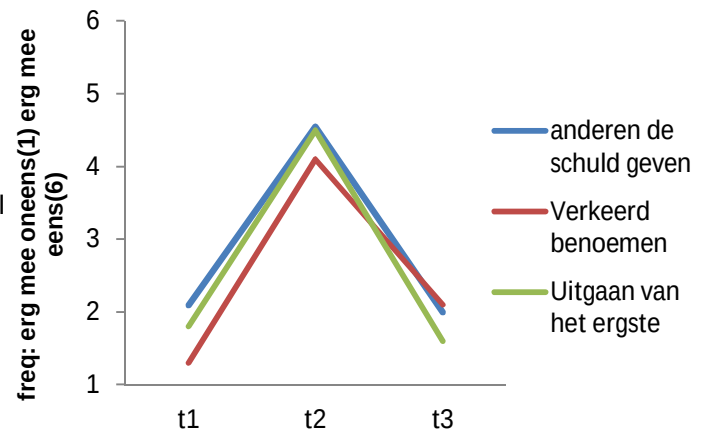

Andere tussentijdse MTFC-doelen

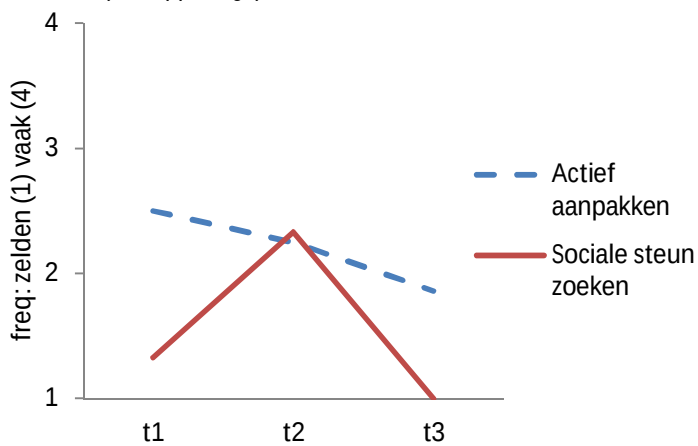
Figuur 4.38 Ontwikkeling in prosociaal gedrag deelnemer 5 (zelfrapportage)

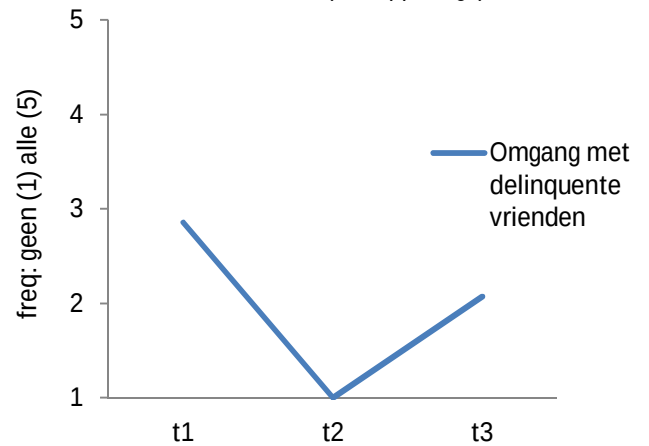
Figuur 4.39 Ontwikkeling in denkpatronen deelnemer 5 (zelfrapportage)

Figuur 4.40 Ontwikkeling in coping vaardigheden deelnemer 5 (zelfrapportage)

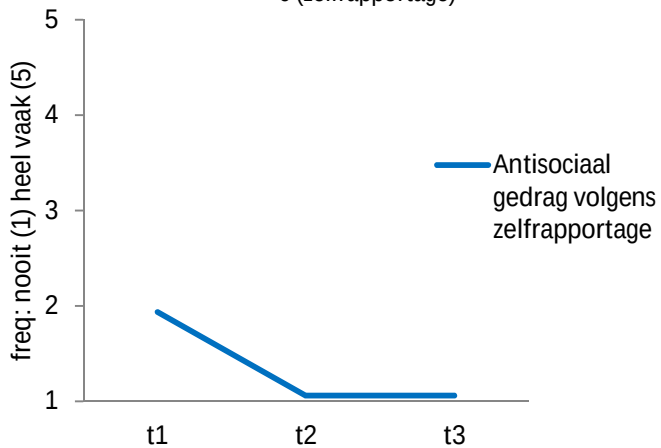
Figuur 4.41 Ontwikkeling in omgang delinquente vrienden deelnemer 5 (zelfrapportage)

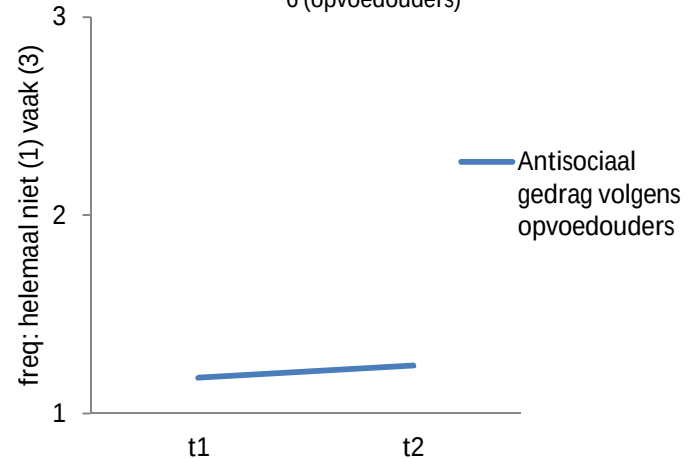
Deelnemer 6

Mate van antisociaal gedrag

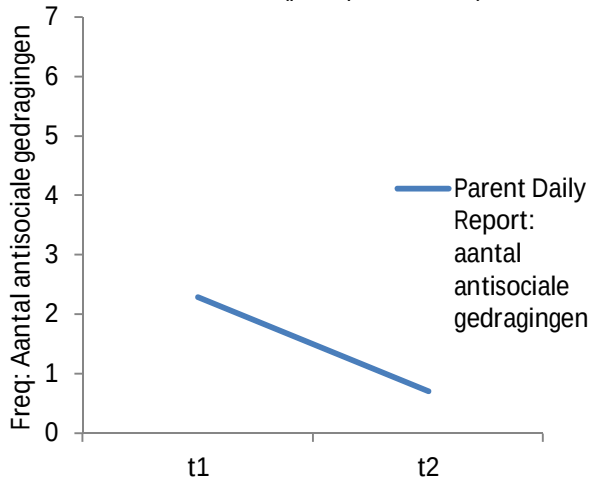
Figuur 4.42 Ontwikkeling antisociaal gedrag deelnemer 6 (zelfrapportage)

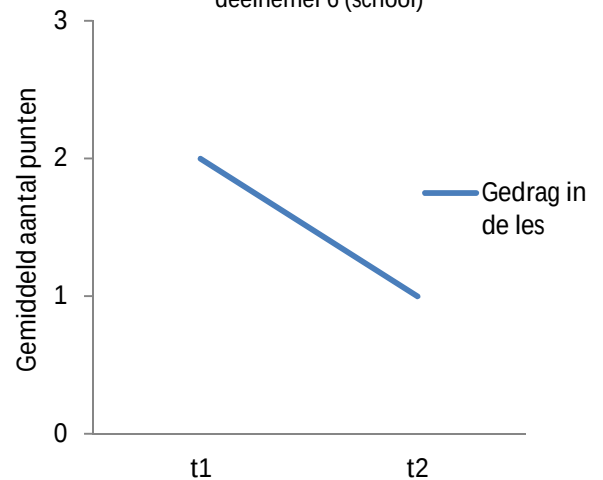
Figuur 4.43 Ontwikkeling antisociaal gedrag deelnemer 6 (opvoedouders)

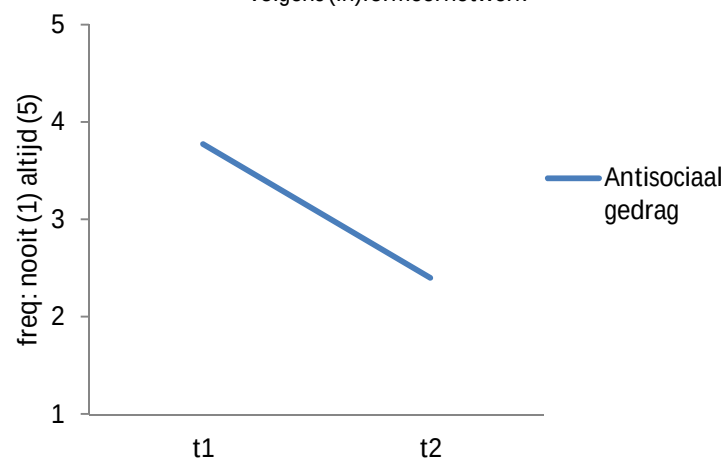
Figuur 4.44 Ontwikkeling in antisociaal gedrag deelnemer 6 (pdr, opvoedouders)

Figuur 4.45 Ontwikkeling in gedrag in de les deelnemer 6 (school)

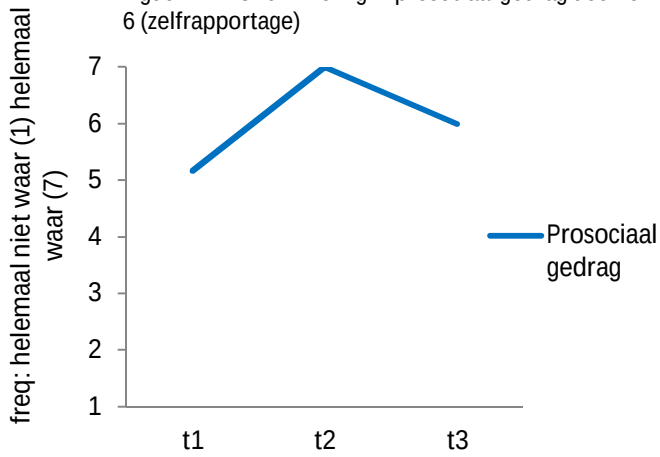

Figuur 4.46 Ontwikkeling antisociaal gedrag deelnemer 6 volgens (in)formeel netwerk

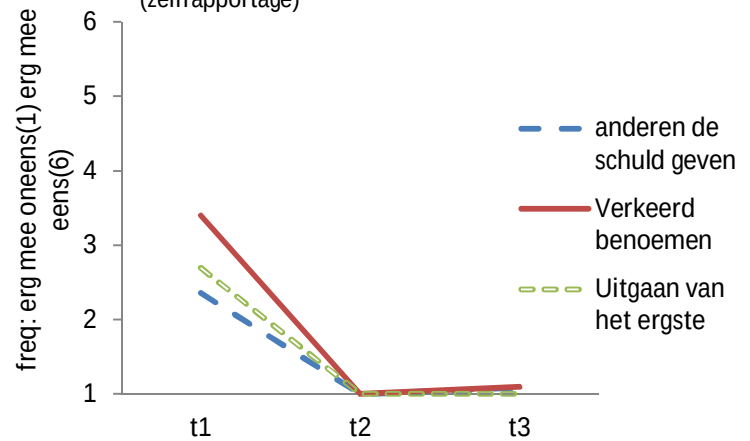

Andere tussentijdse MTFC-doelen

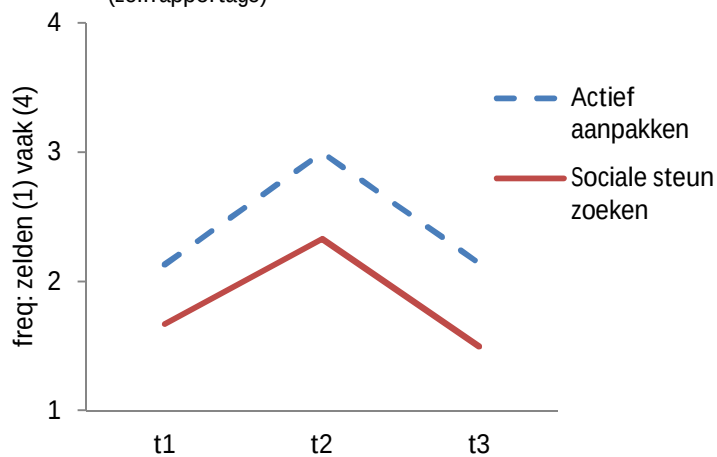
Figuur 4.47 Ontwikkeling in prosociaal gedrag deelnemer 6 (zelfrapportage)

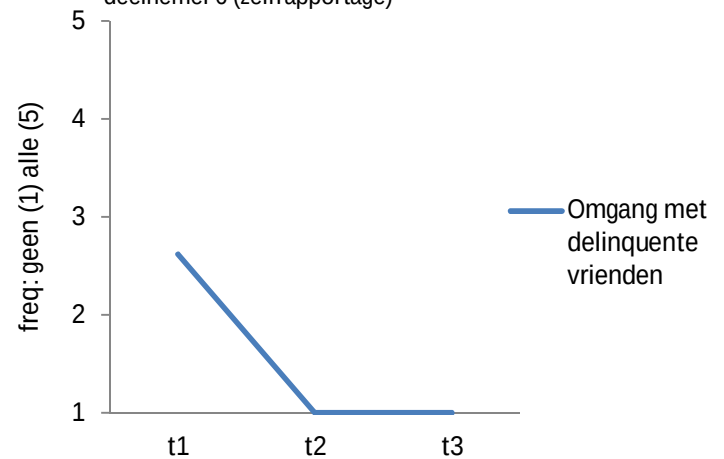
Figuur 4.48 Ontwikkeling in denkpatronen deelnemer 6 (zelfrapportage)

Figuur 4.49 Ontwikkeling in coping vaardigheden deelnemer 6 (zelfrapportage)

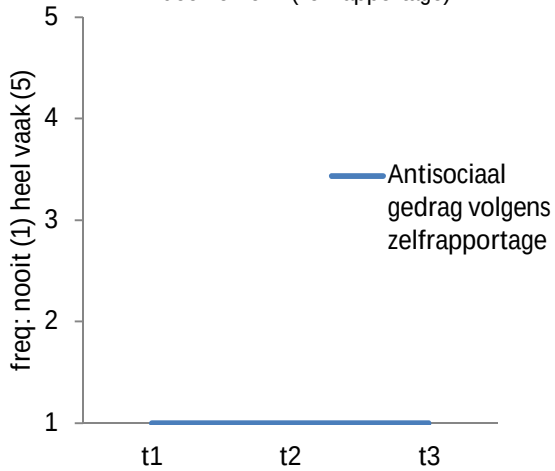

Figuur 4.50 Ontwikkeling in omgang delinquente vrienden deelnemer 6 (zelfrapportage)

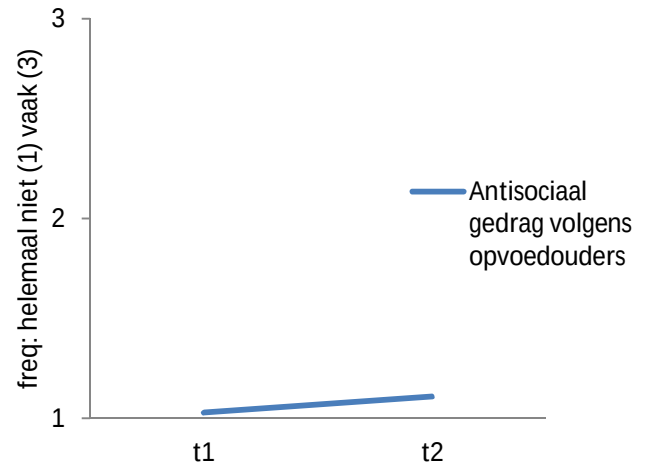

Deelnemer 7
Mate van antisociaal gedrag

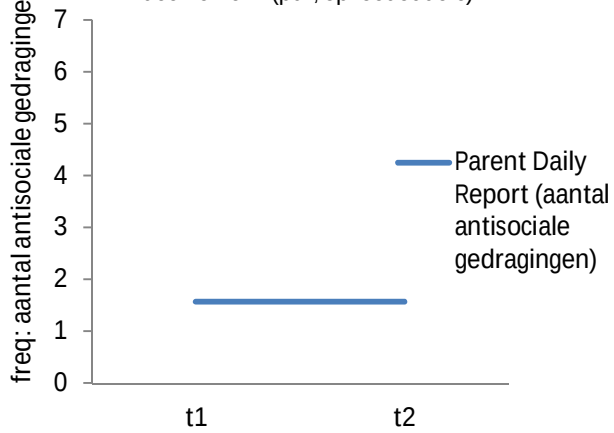
Figuur 4.51 ontwikkeling in antisociaal gedrag deelnemer 7 (zelfrapportage)

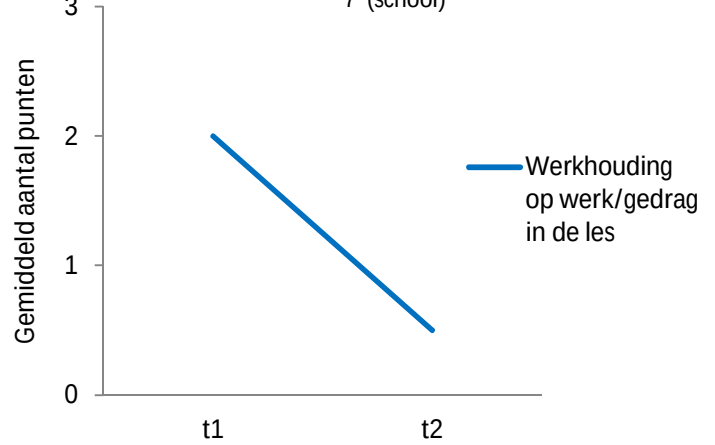
Figuur 4.52 ontwikkeling in antisociaal gedrag deelnemer 7 (opvoedouders)

Figuur 4.53 Ontwikkeling in antisociaal gedrag deelnemer 7 (pdr, opvoedouders)

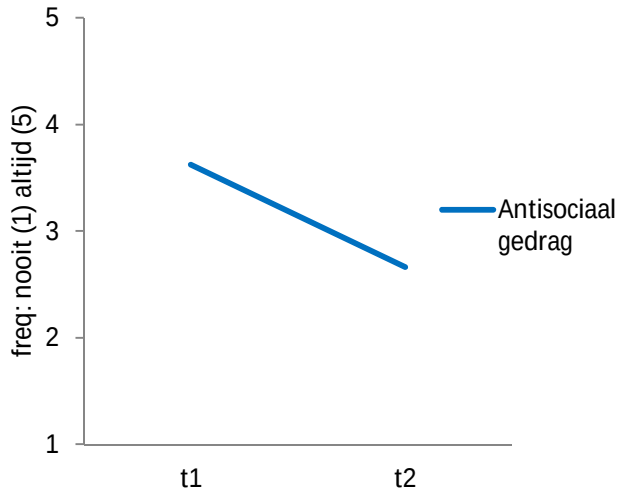

Figuur 4.54 Ontwikkeling werkhouding/gedrag deelnemer 7 (school)

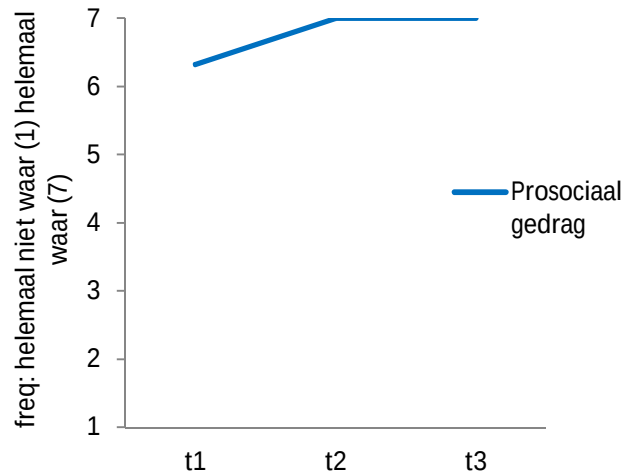

Andere tussentijdse MTFC-doelen

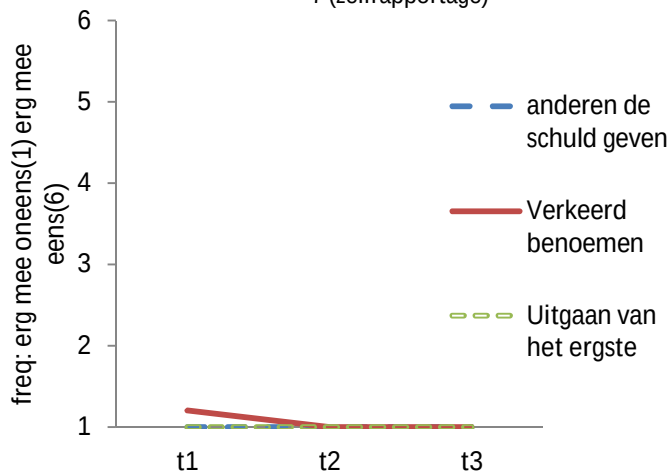
Figuur 4.55 Antisociaal gedrag volgens (in)formeel netwerk deelnemer 7

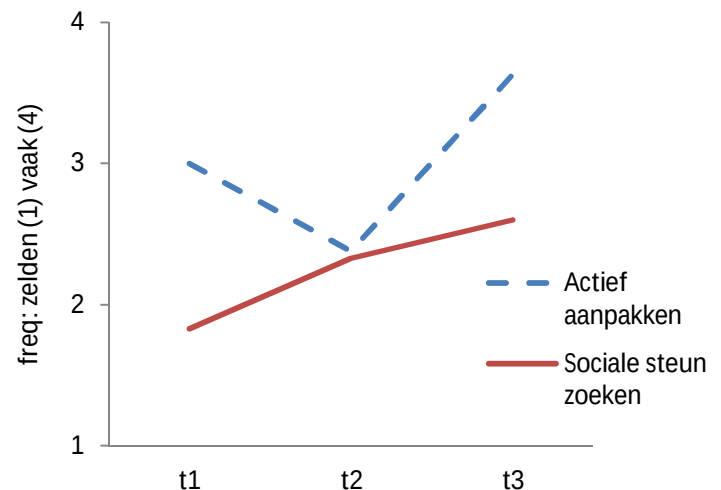
Figuur 4.56 Ontwikkeling in prosociaal gedrag deelnemer 7 (zelfrapportage)

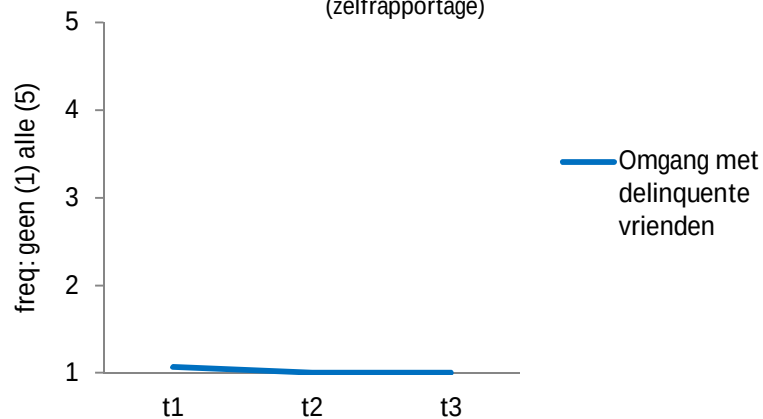
Figuur 4.57 Ontwikkeling in denkpatronen deelnemer 7 (zelfrapportage)

Figuur 4.58 Ontwikkeling in coping vaardigheden deelnemer 7 (zelfrapportage)

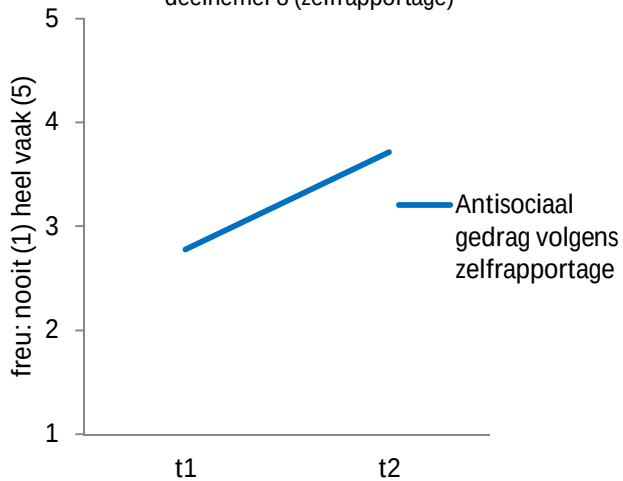
Figuur 4.59 Omgang met delinquente vrienden deelnemer 7 (zelfrapportage)

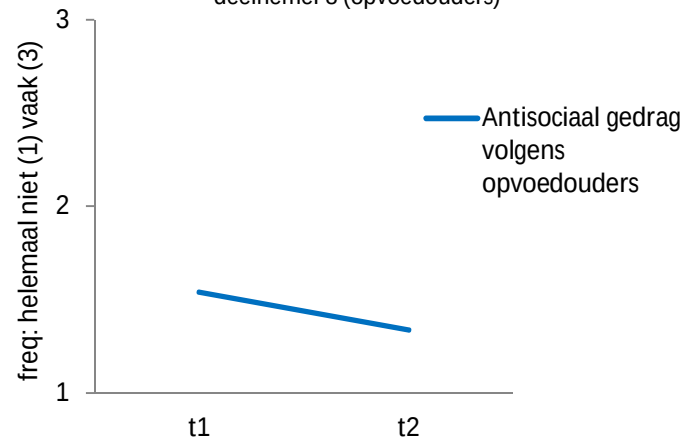
Deelnemer 8

Mate van antisociaal gedrag

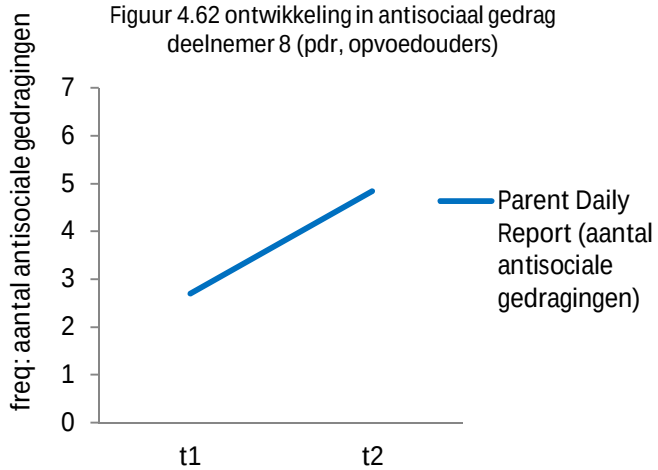
Figuur 4.60 ontwikkeling in antisociaal gedrag deelnemer 8 (zelfrapportage)

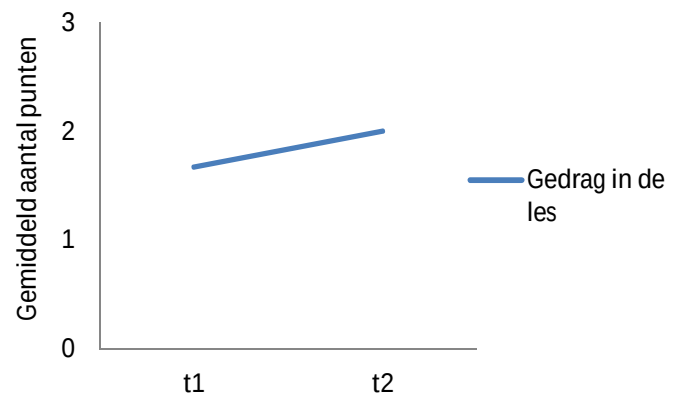
Figuur 4.61 ontwikkeling in antisociaal gedrag deelnemer 8 (opvoedouders)

Figuur 4.62 ontwikkeling in antisociaal gedrag deelnemer 8 (pdr, opvoedouders)

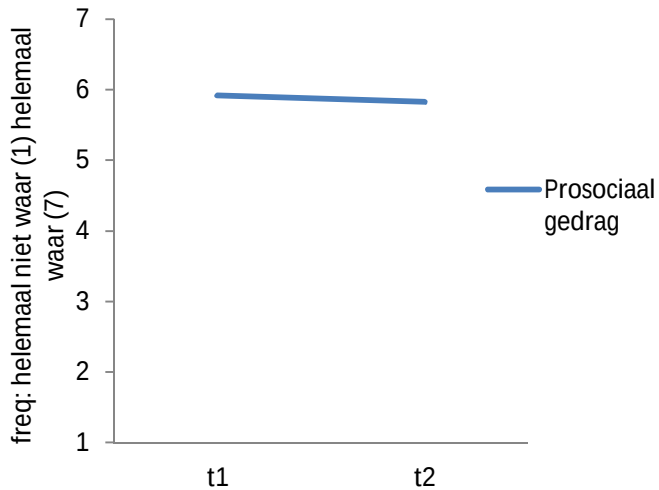

Figuur 4.63 Ontwikkeling gedrag in de les deelnemer 8 (school)

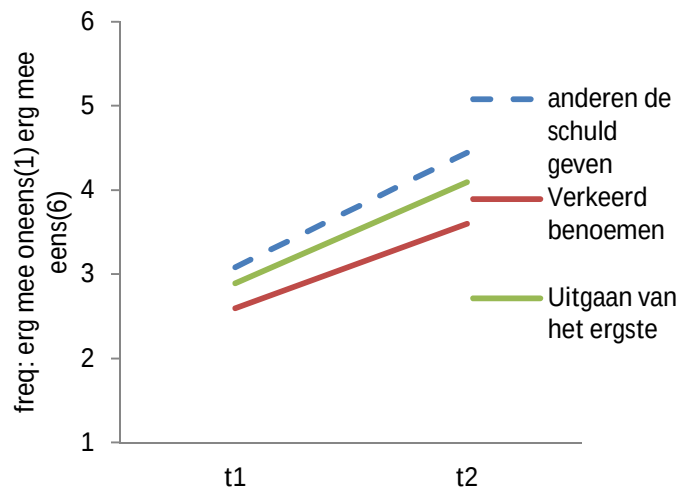

Andere tussentijdse MTFC-doelen

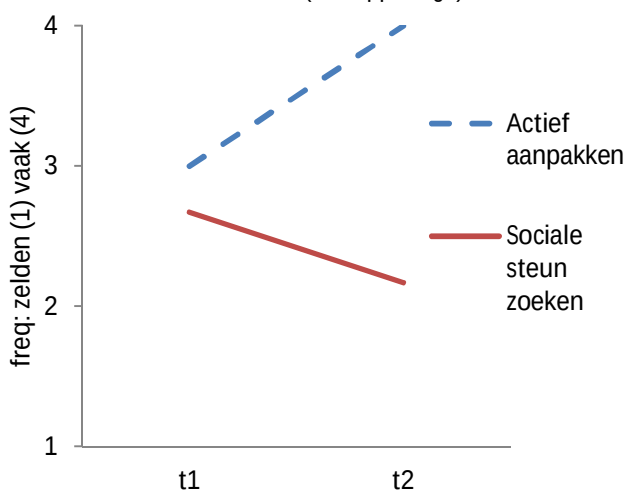
Figuur 4.64 ontwikkeling in prosociaal gedrag deelnemer 8 (zelfrapportage)

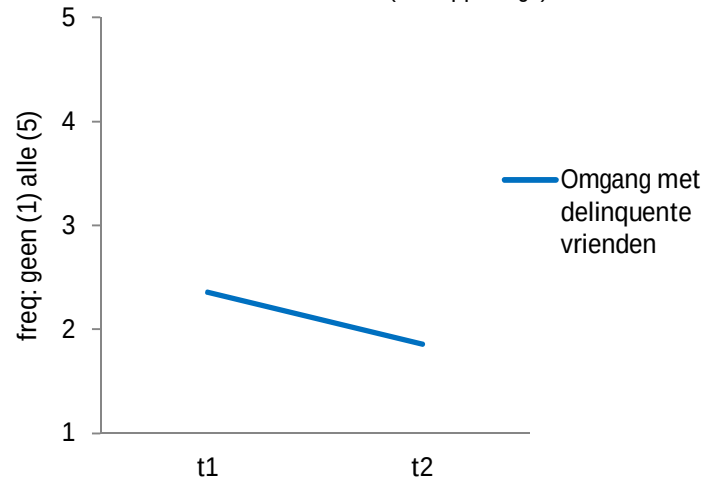
Figuur 4.65 ontwikkeling in antisociale denkpatronen deelnemer 8 (zelfrapportage)

Figuur 4.66 ontwikkeling in coping vaardigheden deelnemer 8 (zelfrapportage)

Figuur 4.67 ontwikkeling in omgang met delinquente vrienden deelnemer 8 (zelfrapportage)

Regioplan Beleidsonderzoek

Jollemanhof 18 (6e etage)

1019 GW Amsterdam

T 020 531 531 5

E info@regioplan.nl

I www.regioplan.nl